

วารสาร มนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

JOURNAL OF MAN AND SOCIETY

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (ม.ค. 65 - มิ.ย. 65)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

ISSN 2286 6779

วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (ม.ค. 65 - มิ.ย. 65)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยทาง ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษาวารสาร: คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอบเขตเนื้อหา บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่
อักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และ
ปรัชญาแห่งศาสตร์ความรู้ การพัฒนา และวัฒนธรรมศึกษา

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษยกับสังคม ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)
มกราคม-มิถุนายน
กรกฎาคม-ธันวาคม

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed)
ในสาขาวิชานั้นไม่น้อยกว่าสองท่าน ทศนะและความคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส่งบทความตีพิมพ์ได้ที่: <http://human.msu.ac.th/husocjournal>

ติดต่อกองบรรณาธิการวารสารมนุษยกับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
อีเมล: husoc.msu.journal@msu.ac.th
โทร: 095-167-4698
เว็บไซต์: <http://human.msu.ac.th/husocjournal>

พิมพ์ทั้งหมด 100 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ISSN 2286 6779

พิมพ์ที่: บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด

77/261 หมู่ 4 ตำบลบางคูรัด

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม

บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ วรรณภา
ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์
ศาสตราจารย์ ดร.บุษบา กนกศิลปธรรม
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีศวรร ยืนแสน
ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ อีระศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษ ทองเลิศ
รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร
รองศาสตราจารย์ ดร.ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงดี
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ภัทรถนันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ศิริผล
รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรถนันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ปัญญาเมธิกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รักษาพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจันทูล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศกานดา บุญปรากฏ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร มูรพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญาณินทร์ รักรังษี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพล ชามะรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสิด ลีนิวา
อาจารย์ ดร.โสภี อุณหะยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยรังสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอม
เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
สถาบันเทคโนโลยีพระจอม
เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สุขยิ่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ทองสุขแก้ง

ดูแล/พัฒนาเว็บไซต์

อาจารย์พงษ์ศักดิ์ สังขมณี

ออกแบบปก/รูปเล่ม

อาจารย์พงษ์ศักดิ์ สังขมณี

พิสูจน์อักษร

อาจารย์ ดร.มูกลินทร์ ลักษณะวงษ์
อาจารย์วชิราภรณ์ วรรณโชติ

เลขานุการ

นางสาวปภาวรินทร์ วรทิน
นางสาวเจนจิรา สีมาศ

บทบรรณาธิการ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นความมุ่งหมายให้เกิดภาวะความสบายในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต มนุษย์ย่อมหาวิถีทางในการเรียนรู้ การปรับ การสร้าง รูปแบบในการดำเนินชีวิตให้เกิดการพัฒนาไปสู่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องการรูปแบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น การสื่อสารที่รวดเร็ว การอำนวยความสะดวกวิถีการอยู่ร่วมกัน อิทธิพล การพัฒนา การซื้อขายแลกเปลี่ยน อัตราการเกิดและอัตรากาลายในสังคม และเพื่อการสร้างความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม มนุษย์ไม่ว่าช่วงชีวิตหรือวัยใด ควรมีความเข้าใจถึงองค์ประกอบที่แวดล้อมประกอบเป็นวิถีทางสังคม ว่าล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม และในการสร้างความพร้อมนั้น การเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นข้อได้เปรียบในการก่อให้เกิดภาวะความสบายในการดำเนินชีวิตภายใต้กระแสสังคมปัจจุบัน

องค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยของมนุษย์ได้นำพาเราไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังเช่น การศึกษาเนื้อหาในแบบเรียนที่ถูกกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งทำให้เห็นว่าเนื้อหาในตำราไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนฉลาดเท่านั้นแต่ยังสร้างเสริมให้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคี ปฏิบัติตนตามหน้าที่และสิทธิ ในฐานะเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ การปกป้องรักษาอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเครื่องมือทางกฎหมายที่สังคมได้จัดตั้งขึ้น การศึกษารูปแบบและพัฒนาการของสิทธิเสรีภาพ การอยู่ร่วมกันของประชาชน เพื่อสอดคล้องกับบริบททางสังคมให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงได้ กระแสของการเรียนรู้ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม การใส่ใจในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน ให้เกิดความแข็งแรงทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยการยกระดับอาชีพ สิ่งที่ขาดไม่ได้คือการมองเห็นความสำคัญของการเข้าถึงขับเคลื่อนทางสังคม ได้แก่ เด็กและเยาวชน ให้มีคุณภาพชีวิตเพื่อพร้อมในการเป็นฟันเฟืองของสังคมในอนาคต รวมถึงภารกิจที่ละทิ้งไม่ได้คือการพิจารณา และทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้สูงอายุในสังคม ปัจจุบัน ทั้งหมด ทั้งหมดนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการนำเสนอกระบวนการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างให้เกิดองค์ความรู้ ที่ทุกท่านสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ได้จากการสารณฉบับนี้

ผู้นิพนธ์ทุกท่านที่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในวารสารฉบับนี้ มีความมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักสามารถเป็นแรงขับเคลื่อนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจต่อประเด็นต่าง ๆ นำพาให้เกิดแนวคิด และมุ่งสู่รูปแบบในการดำเนินชีวิตที่ต้องการ และก่อให้เกิดความสบายภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่ยังดำเนินต่อไป ณ ขณะนี้ได้ อย่างมีความสุข

ภาคภูมิ พรรณนา
บรรณาธิการ

สารบัญ

การเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายสั้นนิยมมหัศจรรย์ของตรี อภิรุณ	7
กิตติยา कुमारักซ์, จารุวรรณ ธรรมวัตร	
ประเด็นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5	25
หลักสูตรใหม่ปี ค.ศ. 2019	
MAY SHWE SIN, ญัฐกฤตา นามมนตรี	
กระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนา	41
เด็กปฐมวัย	
ปกรณชัย สุพัฒน์, วณิษา โชติก, ทิพวรรณ พานเข้ม, อาณัติ วงศ์จำปา	
สภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย	57
นิพัทธา วรรณภา	
สถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ:	73
ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์	
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	
ศรัล ชุนวิทยา, นุชนาฏ รัชสี, กันนิภา เพิ่มพูนพัฒนา, อีรดา ขำนอง, อธิวัฒน์ เจียวิวรรณกุล	
การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปเปลือกเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน บ้านหนองลิ้ม	97
ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอบุขันธ จังหวัดศรีสะเกษ	
เพ็ญลักษณ์ อ่อนทรง	
สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ	115
แห่งราชอาณาจักรไทย	
เจนณรงค์ ผานคำ, ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ	
การบังคับใช้กฎหมายในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย:	135
ศึกษารณิรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง	
ฟ้าใส สามารถ, พิมพ์ สุศลัมพันธ์	
การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในพื้นที่เขต	153
เทศบาลนครขอนแก่น	
ชนิษฐา คูเมือง, ธัญญรัตน์ ไชยคราม	
บทวิจารณ์หนังสือ วิชาสารคดี	171
มิ่งมนัสชน จักร	
ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการ/วิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม	177

การเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายสังคมนิยมทศวรรษของตรี อภิรุณ

กิตติยา คุณารักษ์¹ จารุวรรณ ธรรมวัตร²

นิติปรัชญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹
รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม²

E-mail: ¹kittiya.k1807@gmail.com , ²jaruwan.thamwat@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 11 สิงหาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 8 มีนาคม 2565

วันตอบรับบทความ: 10 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายแนวสังคมนิยมทศวรรษของ ตรี อภิรุณ จำนวน 11 เรื่อง ในเชิงความหมายของพื้นที่อำนาจ ด้วยแนวคิดการเมืองวัฒนธรรม (cultural politics) โดยศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ การเมืองของพื้นที่ การเมืองของชนชั้น การเมืองของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์ และการเมืองของเพศสถานะ ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายสังคมนิยมทศวรรษของ ตรี อภิรุณ มีบทบาทในการเปิดพื้นที่การเมืองวัฒนธรรม ดังนี้ 1) การเมืองของพื้นที่ พบว่า ฉากและสถานที่เป็นพื้นที่เชิงซ้อนโดยเป็นสถานที่อยู่อาศัย เป็นเมืองโบราณเป็นสัญลักษณ์สื่อสถานภาพทางสังคมและความคิดของตัวละครด้านศีลธรรมจริยธรรม เป็นบรรทัดฐานของชีวิตปัจเจกชนและชีวิตของสังคม 2) การเมืองของชนชั้น พบว่าสื่อถึงความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมของปวงชนในสังคมไทยทั้งชุมชนเมืองและชนบท ชนชั้นที่ได้เปรียบเป็นผู้มีฐานะดีมีศรัทธาบรรดาศักดิ์ ส่วนชนชั้นที่เสียเปรียบเป็นชนชั้นกลางและเป็นสามัญชนคนขายขอบที่อาศัยอยู่ในบ้านปากกลางดง 3) การเมืองของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์ พบว่านวนิยายที่เขียนในยุคหลังอาณานิคมมีบรรยากาศของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ครั้งที่สอง สงครามอินโดจีน และสงครามเย็น ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจครัวเรือนและเศรษฐกิจชาติที่ตกต่ำฝืดเคืองเกิดอาชญากรรมลักขโมยปล้นฆ่า ประชาชนปกป้องตนด้วยธรรมานุภาพ เครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถาและไสยศาสตร์ 4) การเมืองของเพศสถานะ พบว่าผู้เขียนให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมทางเพศ เพศชายมีคุณสมบัติสำคัญคือมีความกล้าหาญเป็นผู้นำ เป็นคนดีมีศีลธรรม ส่วนเพศหญิงมีคุณสมบัติด้านความดีงามทั้งใจและกาย ยอมรับกฎแห่งกรรมมั่นคงในศีล ทาน ภาวนา และมีสำนึกเชิงจริยธรรมต่อธรรมชาติ

คำสำคัญ: การเมืองวัฒนธรรม นวนิยายสังคมนิยมทศวรรษของ ตรี อภิรุณ

Cultural Politics in the Magical Realism Novels of Tri Aphirum

M.A. Candidate, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University¹ and Associate Professor Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University²
E-Mail: ¹kittiya.k1807@gmail.com, ²jaruwan.thamwat@hotmail.com

Received: August 11, 2020

Revised: March 8, 2022

Accepted: March 10, 2022

Abstract

This article is aimed to study the cultural politics of Tri Aphirum's 11 novels of magical realism in the meaning of authority area with the concept of cultural politics. There are four issues to study: politics of the area, politics of class, beliefs of religion and ideology and politics of gender. The results found that the magical realism novels of Tri Aphirum have a role in opening cultural politics areas in the following areas. First, politics of area found that scenes and places are a complex area which included habitation, ancient city, which were used to be as the symbol to convey social status and the notion of the character's morality as the norm of individual life and life of society. Second, the politics of class meant the inequality of people in Thai society, both in urban areas and rural areas. The classes that gained an advantage were the dignitary and the titularity, while the disadvantageous group was the middle class, just the man in the street from the rural area and living in the forest. Thirdly, politics of belief in religion and ideology found that the novel written after the colonial era provides the atmosphere of World War 1, World War 1, Indochina War, and the Cold War, which affected household economics and national economics impecunious. There were many criminals such as stealing, robbing and murdering, and people protected themselves by using the power of Dhamma, charm, magic and superstitious. Finally, politics of gender found that the writer gave priority to gender equality. The important characteristic of males are bravery, leadership, and being nice and moral. In contrast, females' important characteristics were a virtue, both physical and mental, admitted to the law of action, being steady to the precepts, alms and pray, and awareness of morality toward nature.

Keywords: Cultural Politics, Magical Realism Novels of Tri Aphirum

วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

บทนำ

การศึกษาการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยาย คือการพินิจพิเคราะห์การต่อสู้ทาง “การเมือง” ในการช่วงชิงอำนาจนำ (hegemony) การเมืองวัฒนธรรมเป็นระบบความหมายที่มนุษย์ใช้มองโลกและกำกับพฤติกรรมของตนเอง ตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย รสนิยมทางเพศ ศิลปะ การศึกษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงวิถีการเมือง การปกครอง การศึกษานี้เชื่อว่าการเมืองมีวัฒนธรรม และในวัฒนธรรมก็การเมือง โดยสอดแทรกอยู่ในมิติทางวัฒนธรรมหลายรูปแบบเช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ดนตรี ละครหลังข่าว ภาพเขียนศิลปะ สถาปัตยกรรม อนุสาวรีย์ งานประติมากรรม ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งทางสังคมในมิติของการเมืองของความรู้ ความจริง หรือตัวตนของเราเอง “การเมืองวัฒนธรรม” ช่วยเปิดโลกให้เห็นแง่มุมใหม่ ๆ ของการเมืองไทยที่เปลี่ยนไป โดยซับซ้อนขึ้น พลิกแพลงขึ้น และช่วยปลดปล่อยจากการมองการเมืองแบบหยุดนิ่งและคับแคบ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558)

นวนิยายเป็นผลงานที่รังสรรค์จากจินตนาการและความคิดของผู้เขียน การศึกษานวนิยายแนวนี้ทำให้เข้าใจพลวัตของพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากผู้เขียนเป็นผู้พำนักอาศัยในพื้นที่นั้น สถานที่จึงไม่ได้เป็นเพียงฉากในท้องเรื่อง จินตนาการของนักเขียนถูกหล่อหลอมด้วยบริบทของการเมืองอันส่งผลต่อการดำเนินเรื่องและปฏิสัมพันธ์ของตัวละคร นวนิยายจึงส่งผลต่อจินตนาการของมนุษย์ นวนิยายสังคมนิยมมหัศจรรย์เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพัฒนาการของพื้นที่มีปฏิสัมพันธ์ของตัวละคร ด้วยเหตุนี้การศึกษาพื้นที่ในนวนิยายจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับภาษา ภาพพจน์ และสัญลักษณ์ที่ใช้ เนื่องจากสัมพันธ์เชื่อมโยงกับโลกทัศน์และค่านิยมที่ต้องการนำเสนอ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้สึกผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในโลกวรรณกรรม (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559: 99) “สังคมนิยมมหัศจรรย์” เป็นรูปแบบผสมผสานระหว่าง “ความเป็นจริง” และ “ความมหัศจรรย์” คือวรรณกรรมสังคมนิยมมหัศจรรย์ ฉากมักเป็นโลกที่เรารู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดี แต่อาจมีเหตุการณ์แปลกประหลาดคาดไม่ถึง ทำให้หวนคิดถึงสิ่งที่เราเรียกว่า “ความเป็นจริง” หรือ “ความมหัศจรรย์” ที่ต่างเป็นคำที่มีความหมายเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททั้งทางด้านเวลาและสถานที่ (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2554: 7) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559: 20) มองว่าสังคมนิยมมหัศจรรย์ (magic realism) คือการหลอมรวมของวรรณกรรมสองประเภทที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน นั่นคือ คำว่า “realism” อ้างถึงวรรณกรรมแนวสังคมนิยมที่มุ่งถ่ายทอดความเป็นจริงของชีวิตและสังคมโดยยึดหลักความเหมือนจริงและความสมจริง ตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผลตามแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในแนว

ปฏิฐานนิยม ส่วนคำว่า “magic” อ้างอิงถึงวรรณกรรมในแนวแฟนตาซีเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติหรือเหนือจริงพบทั่วไปในงานวรรณกรรมพื้นบ้านหรือตำนานท้องถิ่น กล่าวอีกนัยหนึ่ง “สัจนิยม” มีนัยถึง “โลกที่สาม” นวนิยายของตรี อภิรุณ หรือ เทพ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นเสมือนการเมืองเรื่องเล่าที่สอดผสานระหว่างความจริงและจินตนาการอันมหัศจรรย์ที่มีพื้นฐานจากความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรมในโลกยุคหลังอาณานิคมและหลังความทันสมัยในปัจจุบัน ผู้เขียนนำเสนอโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนที่ได้รับแรงบันดาลใจจากปัญหาสังคมในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ผู้เขียนยังถ่ายทอดนัยสำคัญในการเสนอสารผ่านเรื่องราวของนวนิยายด้วยการสร้างตัวละครที่เป็นความเสมือนจริงและจินตนาการเหนือจริงอันมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ เปรียบเสมือนปัญญาที่ทำให้ตัวละครหลุดพ้นจากเหตุการณ์ชั่วร้าย นวนิยายของตรี อภิรุณ จึงเป็นนวนิยายสัจนิยมมหัศจรรย์ที่ไม่เพียงแต่นำเสนอเรื่องราวลึกลับมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติหรือให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่เป็นนวนิยายที่มีความโดดเด่นตามหลักธรรมาภิบาลที่อิงจากเรื่องเล่าในพุทธศาสนาด้วยภาษาที่งดงาม หลักคุณธรรมที่ถ่ายทอดเป็นสิ่งที่มีความหมายทั้งต่อตนเอง ต่อสังคม และประเทศชาติ

เมื่ออ่านนวนิยายสัจนิยมมหัศจรรย์ของ ตรี อภิรุณ 11 เรื่อง แม้ความโดดเด่นของนวนิยายดังกล่าวคือความลึกลับมหัศจรรย์สยองขวัญ แต่ในตัวเองแต่ละเรื่องมีโครงเรื่องย่อยที่สื่อแสดงความหมายมากกว่าอารมณ์ความรู้สึก โดยมีมิติที่หลากหลาย เช่นความรัก ปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม ข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรม ภาพชีวิตจริง ตรี อภิรุณ นำเสนอด้วยการบอกเล่าผ่านภาษาผ่านการแสดงละครโทรทัศน์และการแสดงภาพยนตร์ รูปแบบการนำเสนอมีทั้งการผลิตและผลิตซ้ำในรูปแบบที่หลากหลายต่อเนื่อง ได้รับการยอมรับจากมหาชนผู้บริโภคสื่อ ตัวบทนวนิยายของ ตรี อภิรุณ ไม่ได้เป็นเพียงศิลปกรรม แต่เป็นบทละครบทภาพยนตร์ที่เป็นเสมือนสนามชีวิต เป็นชีวิตทางสังคมของกลุ่มอำนาจใหญ่ อำนาจย่อยหลายกลุ่มที่ปะทะต่อสู้ ต่อรอง และต่อต้านกันและกัน เช่น อำนาจอุดมการณ์ อำนาจความเชื่อความศรัทธา อำนาจชนชั้น อำนาจทุน อำนาจความรู้ อำนาจของเพศสถานะอำนาจเหล่านี้ ตรี อภิรุณ นำเสนอผ่านตัวละครและผ่านเหตุการณ์ที่เป็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงเข้มข้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงอยู่ เพื่อเปิดพื้นที่ เพื่อคัดค้านอำนาจอื่น อำนาจภายนอกที่ขัดผลประโยชน์และมีความต่าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจย่อยในตัวบทนวนิยายของตรี อภิรุณมีเป้าหมายเพื่อยืนยันว่าอะไรคือความจริง ความดี และความงาม ที่ควรเป็นกฎเกณฑ์และคุณค่าของชีวิตทางสังคมของแต่ละพื้นที่แต่ละช่วงเวลา ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เชิงความหมายของพื้นที่อำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายสัจนิยมมหัศจรรย์ของ ตรี อภิรุณ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมที่มีความหมายต่อการสร้างพื้นที่ทางอำนาจและพื้นที่วัฒนธรรม ในลักษณะต่าง ๆ ของนวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรมโดย ตริ อภิรุณ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยคัดเลือกนวนิยายของ ตริ อภิรุณ จำนวน 11 เรื่อง ที่มีลักษณะด้านเนื้อหา สังคมนิยมหัตถกรรม ซึ่งมีพื้นที่สื่อความหมายทางการเมืองวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 นวนิยายของตริ อภิรุณ จำนวน 11 เรื่อง

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	พิมพ์ครั้งแรก	เล่มที่ใช้ศึกษา
1	แก้วชนเหล็ก	2513	2525
2	จินตวาณี	2521	2550
3	ลูกสาวชาดาน	2524	2550
4	นางพญาสรพิษ	2524	2551
5	นาคี	2525	2559
6	ภูตพยัคฆ์	2526	2551
7	มฤตยูผยอง	2527	2551
8	ทนายทอสูร	2534	2543
9	มิดิที่สาม	2543	2551
10	บาดาลดิน	2551	2551
11	นาคี ภาค 2	2560	2560

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม และแนวคิดการเมืองวัฒนธรรม เพื่อกำหนดกรอบและแนวทางในการวิจัย ดังสรุปต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและศึกษาหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม และแนวคิดการเมืองวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์ข้อมูล

2.1 นำข้อมูลที่ได้มาจัดให้เป็นระบบ เพื่อการศึกษาวิเคราะห์

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

- 2.2.1 การเมืองของพื้นที่
- 2.2.2 การเมืองของชนชั้น
- 2.2.3 การเมืองของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์
- 2.2.4 การเมืองของเพศสถานะ

3. นำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายสังคมนิคมหัตถกรรมของตรี อภิรุณ ผ่านกรอบแนวคิดการเมืองวัฒนธรรม ที่มีความหมายสำคัญต่อการสร้างพื้นที่อำนาจและพื้นที่วัฒนธรรม สามารถแยกการศึกษาได้ 4 ประเด็น คือ 1) การเมืองของพื้นที่ 2) การเมืองของชนชั้น 3) การเมืองของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์ 4) การเมืองของเพศสถานะ โดยได้กล่าวถึงรายละเอียดใน แต่ละประเด็น พร้อมยกตัวอย่างเนื้อหาในนวนิยายขึ้นมาประกอบการอธิบาย ดังนี้

1. การเมืองของพื้นที่

พื้นที่ในนวนิยายของตรี อภิรุณ เป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนและเป็นพื้นที่เชิงซ้อน โดยเป็นสถานที่อยู่อาศัย เป็นเมืองโบราณที่เป็นพลังศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องภัยอันตราย เป็นเขตอภัยทานที่บริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่บทบาทดังกล่าวอาจเป็นพื้นที่ครอบครัวยุค พื้นที่ชุมชน พื้นที่เมือง พื้นที่ศาสนสถานคือ วัด ปราสาท พระธาตุ และอาณาจักรของผู้นำคือ วัง คฤหาสน์ เช่น ปราสาทพยับเมฆในนวนิยายเรื่องแก้วขนเหล็ก เมืองเซียงในเรื่องทนายทอสร หมูบ้านดอนไม้ป่าหรือเมืองมรุกขนครในอดีตชาติและปราสาทหินทวารวดีในเรื่องนาศิ วัดคูหาหนาคินในเรื่องนาศิภาค 2 บ้านสวรรค์โสภาคย์และวัดทับหลวงในเรื่องจินตวาณี ศาลเจ้าพ่อภูซางและคุ้มเจ้าแม่ทิพย์วัลย์ในเรื่องนางพญาอสรพิษ สำนักอาศรมอาจารย์หลิมบ้านเรือนไทยของขรรค์อินทร์และสำนักนาริรักษาศรรณในเรื่องมิดิที่สาม สุสานบุรพทิศตรีในเรื่อง บาดาลดิน เป็นต้น สถานที่ดังกล่าวมีมิติเป็นพื้นที่กายภาพ พื้นที่สังคม พื้นที่วัฒนธรรม และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นสัญลักษณ์สื่อสถานภาพทางสังคม และสื่อความคิดของผู้แต่งที่สืบสร้างแบบทางจริยธรรมทางศีลธรรมให้เป็นบรรทัดฐานของชีวิตปัจเจกชนและชีวิตของสังคม

ความเป็นสังคมนิคมหัตถกรรมในนวนิยายของตรี อภิรุณ สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ในบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และสังคมที่ได้รับผลจากโลกาภิวัตน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา นอกจากพื้นที่ในฐานะฉากสถานที่แล้ว ตัวละครและเหตุการณ์ในแต่ละประเด็นสื่อถึงอำนาจของแต่ละกลุ่ม คือผู้เขียน

เจตนาถ่ายทอดสื่อปัญหาทางการเมือง ปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง ปัญหาความขัดแย้งของสังคม โดยวิธีดำเนินเรื่องผ่านตัวละคร ความคิดทางการเมืองของตรี อภิรุณ เสนอในรูปการถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองและลัทธิความเชื่อหรือเสนอในรูปการต่อสู้ทางการเมือง ดังที่บรรยายว่า

“ตามพระพุทธทำนาย เมื่อมนุษยชาติเจริญสุดขีดไฟประลัยกัลป์ก็จะล้างโลกนี้ก็ซึกจะเข้าเฝ้าแล้ว เกิดสงครามโลกครั้งที่สามเมื่อไฟประลัยกัลป์จะลุกไหม้ทำลายสิ้น ประเทศทั้งหลายจะจมลงใต้ปฐพีสิ้นยุคหลังจากนั้นนานโซมนุษยชาติจะเริ่มต้นขึ้นใหม่ จากความเสื่อมไปสู่ความเจริญสุดขีดของวัตถุแล้วก็สลายตัว” (ภุตพยัคฆ์: 102)

“สังคมโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณไม่เหมือนกัน ยิ่งสังคมมนุษย์ในปัจจุบันเคลือบแคลงอำพรางแฝงด้วยผลประโยชน์ แต่โลกวิญญาณเข้าถึงสัจธรรมมากกว่า ไม่ต้องการการปรุงแต่ง” (ลูกสาวชาตาน: 181)

“สมมติว่าเอ็งเอาเชือกผูกลูกตุ้มห้อยกลางเพดานห้อง เมื่อเอ็งผลักลูกตุ้มมันจะแกว่งไปและแกว่งกลับโดยอัตโนมัติ ด้วยอัตราส่วนที่เท่ากันตามกฎแรงเหวี่ยงวัตถุ (Law of Motion) ของนิวตัน อันนี้บังเอิญตรงกับกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนา” “ครับ” ผู้การลอบกลืนน้ำลาย

“ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อปีศาจกัดชอกคอไอ้หนู ก็เท่ากับมันสร้างแรงเหวี่ยงขึ้น แรงนั้นก็ต้องเหวี่ยงกลับในอัตราส่วนเท่ากัน คราวนี้เข้าใจแล้วใช่ไหม” (นางพญาอสรพิษ: 47)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวการเขียนแบบสังคมนิยมหัตถ์จรรยาเป็นการเยียวยาภาวะที่ผู้เขียนเผชิญ กลายเป็นความสอดผสานระหว่างความสมจริงและจินตนาการอันมหัสจรรย์ที่มีพื้นฐานจากความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรมในโลกยุคหลังอาณานิคม และหลังความทันสมัยในปัจจุบัน ในความหลากหลายสังคมชาตภูมิด้านทวนในการคัดกรองเลือกสรรอุดมการณ์ใหม่ โลกทัศน์ใหม่ จึงกระตุ้นให้ภารกิจของนักเขียนจำเป็นต้องกำหนดจุดหมายให้ชีวิตปัจเจกชนและชีวิตทางสังคม ดังที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2558) กล่าวว่า การต่อสู้ทางการเมืองในความหมายแบบการเมืองวัฒนธรรมเป็นการเมืองที่มีพลวัตแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ไม่มีใครชนะหรือแพ้ทั้งหมดในการต่อสู้ทางการเมือง เช่นนี้เพราะการครองอำนาจไม่เคยเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดตายตัว หากแต่มีพลวัตเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

2. การเมืองของชนชั้น

อำนาจของชนชั้นปรากฏในหลายรูปแบบ ทั้งลักษณะความขัดแย้งระหว่างนายทุนที่เป็นความขัดแย้งในรูปของการต่อต้านอำนาจรัฐ ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับอำนาจรัฐ เห็นชัดเจนในการสู้ด้านอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีความรุนแรง ชาวบ้านอยู่อย่างไม่ปกติสุข การทำมาหากินลำบากมีความไม่ปลอดภัยสูง (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 121) ตัวบทในนวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรมของ ตรี อภิรัฐม สื่อแสดงถึงความเหลื่อมล้ำของปวงชนในสังคมไทย ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ชนชั้นที่ได้เปรียบเป็นผู้มีฐานะดี มียศถาบรรดาศักดิ์ เช่น สกุลขุนนาง สกุลขุนศึก สกุลนายทุนหรือผู้นำทางเศรษฐกิจการค้า รวมทั้งนักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียง เป็นต้น ชนชั้นสูงผู้ได้เปรียบในตัวบทนวนิยายมีทั้งหญิงและชาย คุณสมบัติสำคัญคือการมีชาติตระกูลสืบมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การมีเศรษฐฐานะ มีการศึกษาสูง การเป็นร่างทรงของเทพ เช่น เจ้าคุณเทวรักษ์ หลวงเมฆินทร์ วิทวัส และธรรมเนียมในเรื่องแก้วชนเหล็ก เจ้าศรีสุรางค์และเจ้าสิงหราช ณ เชียงสรวงในเรื่องมฤตยูผยอง พระยาเชลียง คุณยายวรรณภา และแม่ชีวัชรวิไลในเรื่องทนายทอสูร อาจารย์ทัศนัยและทศพลในเรื่องนาคี เป็นต้น

ส่วนชนชั้นที่เสียเปรียบ คือเป็นชนชั้นกลางและเป็นสามัญชนคนขายขอบที่อาศัยอยู่ในบ้านปากกลางดง เป็นผู้นำท้องถิ่น เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นหญิงสาวลูกหลานชาวนา เป็นพระเจ้าอาวาสที่เป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม เป็นผู้ทรงอิทธิพลในท้องถิ่น เป็นหมอผี หมอยา เหล่านี้ได้แก่ นายอานวยผู้ใหญ่บ้านแดนโขมดและแววรัชชีในเรื่องภูตพยัคฆ์ เจ้าโชนหนุ่มชาวบ้านในเรื่องทนายทอสูร นางคำปองและคำแก้วหญิงชาวบ้านในเรื่องนาคี คุณสมบัติที่สำคัญของผู้เสียเปรียบเหล่านี้คือความยากจน การขาดโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่มีคุณงามความดีที่ธรรมชาติและหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอม เมื่อต้องข้ามพรมแดนทางสังคมวัฒนธรรมมาปะทะสังสรรค์กับชนชั้นอื่นที่สูงกว่าจึงมีความแปลกแยกและมีความเป็นอื่น ทำให้ถูกกดขี่อย่างรุนแรงไม่มีสวัสดิภาพชีวิต ไม่ได้รับความเป็นธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต เช่น การแต่งงาน การประกอบอาชีพ การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับความหลากหลายและวิถีทรรศน์ใหม่

ความหมายที่แท้จริงไม่ใช่การกดขี่ความต่างและความเป็นอื่นเท่านั้น แต่มีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ ความไม่เท่าเทียมของการพัฒนาสังคมไทยที่ก่อให้เกิดภาวะอาณานิคมภายใน ซึ่งหมายถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ศูนย์กลางกับพื้นที่ชายขอบของสังคมไทย ตรี อภิรัฐม ได้กำหนดจุดยืนในการมองอดีต ปัจจุบัน อนาคต ด้วยสายตาที่เป็นธรรมและให้คุณค่าแบบองค์รวม มองรอบด้านให้เห็นคุณค่าภายในของมนุษย์และสังคม โดยให้ศีล สมาธิ ปัญญา และความเมตตา เป็นหลักค้ำหลักชัยของสังคมผ่านตัวละครที่นึ่งสมาธิ

วิปัสสนา รัปโอบุสถศีล สวตมณฑ์ภาวนา เพื่อต้านทานเวทมนต์คาถาอาคมและศาสตราวุธ ที่ทำร้ายทำลายคนอื่นให้เสียเลือดเสียเนื้อ เสียชีวิต และเสียความเป็นมนุษย์ เช่น เมฆินทร์ มนุษย์ผิวดิบที่มีชีวิตอยู่ด้วยการกินเลือด คือดูดเลือดจากเหยื่อสาวสวยในเรื่องแก้วขนเหล็ก เจ้าโชน ที่ใช้อาคมสะกดหญิงที่ตนรักให้ลุ่มหลง และการเสกปีศาจอสูรร้ายตะขาบให้ศัตรูเจ็บปวดทรมานทรมานในเรื่องทนายทศร ดังตัวอย่างเรื่องราวที่ว่า สมัยอดีตดึกดำบรรพ์ ประมาณ เจ็ดร้อยปีก่อน เหตุเกิดที่ราชธานีสุโขทัย พระยาเชลียงเป็นขุนนางผู้ใหญ่เชื้อพระวงศ์สกุล พระร่วง ท่านมีธิดาสามคนชื่อคำหล้า คำแก้ว และคำหยาด ทั้งสามนางเลอโฉม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำหยาดธิดาคนเล็กพิลาสพิไลเลื่องลือทั้งแผ่นดิน วันหนึ่ง สามศรีพี่น้องปลอมตัวไป จ่ายตลาด เจอเจ้าโชนหนุ่มจากศรีสัชนาลัยเมืองลูกหลวง เจ้าโชนเกี้ยวพาราสีทั้งสามนาง และบังอาจจับมือถือแขนธิดาคนเล็กที่สวยงามที่สุด ความทราบถึงพระยาเชลียง

“มันตูกูกู” ขุนนางเชื้อพระวงศ์ตบเข้าฉาด “พวกมึงจงไปกุมตัวไอ้โชนโบาย สามสลับแล้วลากเอาไปทิ้งให้มันตายกลางป่า” (ทนายทศร: 7)

เจ้าโชนหนุ่มแห่งศรีสัชนาลัยไม่ตายตามที่พระยาเชลียงประกาศิต ได้รับน้ำค้ำ กลางดงค่อยคืนสติฟื้นขึ้น เขาคร่ำครวญปริเวทนาการแสนสาหัส เสียขนนั้นบังเอิญแว้วถึง นักบวชเศียรถี่ เขาปฐมพยาบาลเจ้าโชนและรับเป็นศิษย์ประจำอาศรมเรียนเวทมนตร์ คาถาไสยดำ ผูกตะขอมานเฟ่งกสิณจนอินทรีย์แก่กล้ามีอิทธิฤทธิ์เหนือมนุษย์ การล้างแค้น เริ่มต้นขึ้นด้วยกลยุทธ์ไสยดำชั้นยอดปลุกเสกผิวดิบ ไซ้ให้มนุษย์ช่วยบันดุกตาทนายทศร จัดพิธีบูชาญัตต์เจ้าโชนเอง จากนั้นวิญญานอิทธิฤทธิ์แปลงเป็นตะขาบแทรกในตัวตูกูตา สังคโลก วิญญานตะขาบแทรกเข้าตัวคำหยาด หลายสิบปีต่อมาตะขาบตัวเดิมออกจากร่าง คำหยาดแทรกตัวหลานสาวอาถรรพ์นี้ครอบคลุมไปถึงธิดาของคำหล้าและคำแก้ว สุดท้าย แต่ว่าใครจะถูกเลือกมันดำเนินมาเรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุดเป็นระยะเวลาถึงเจ็ดศตวรรษ

โดยสรุป ชนชั้นสูงในตัวบทนวนิยายของตรี อภิรุม บ้างเป็นปีศาจในร่างมนุษย์ บ้างเป็นผู้ใช้ไสยศาสตร์มนต์ดำกระทำความรุนแรงแก่ผู้อื่น บ้างเป็นพลังแห่งเทพในร่าง มนุษย์ ทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์เชิงลบที่ใช้ความรุนแรงทำลายความเป็นอื่น ตัวละคร เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจทุนนิยมหรือด้านความเจริญแบบเมืองที่เมื่อเกิดความทันสมัยจากความรู้ใหม่ ๆ จึงเกิดการผลักไสความรู้แบบท้องถิ่นในชนบทให้เป็นความแปลก ประหลาด ความไร้เหตุผล ความผิด ความด้อยต่ำ ความเป็นอื่น แล้วนำเสนอชุดความรู้ ของชุดความทันสมัยแบบใหม่ที่ตนเห็นว่าเป็นเหตุผลที่ดีกว่าแทนที่

3. การเมืองของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์

ในสังคมโบราณ ความชอบธรรมของผู้ปกครองอาจขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อ ความคิดดั้งเดิม แต่ในสังคมปัจจุบันความชอบธรรมอยู่ที่ขั้นตอนการดำเนินงานและ กฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ สมัยก่อนรัฐสามารถสร้างอุดมการณ์เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมาย ให้สังคม อุดมการณ์ประชาธิปไตย อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ คือตัวอย่างของอุดมการณ์รัฐ ขณะที่อุดมการณ์ชาวนาและอุดมการณ์กรรมกรคือตัวอย่างของแนวคิดหรือเป้าหมายที่ต่อต้านอำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ของใคร เจ้าของอุดมการณ์มีเป้าหมายในการได้ มาซึ่งอำนาจ อุดมการณ์คือจิตสำนึกที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะทำให้ไม่เป็น กลาง หรือเรียกว่าจิตสำนึกที่เท็จได้ (false consciousness) (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 71) นวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรมของตรี อภิรุณ หลายเรื่องเขียนขึ้นในยุคหลังอาณานิคมมี บรรยากาศของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามอินโดจีน และสงคราม เย็น ผลกระทบของสงครามมีทั้งด้านเศรษฐกิจและจริยธรรม เกิดกระบวนการชาตินิยมหนึ่ง ของกระแสความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ เป็นปัญหาทางการเมืองอันหนักหน่วงทั่วโลก การทำมาหากินยากลำบาก เศรษฐกิจครัวเรือนและเศรษฐกิจชาติตกต่ำผิดเคืองจึงก่อให้เกิด อาชญากรรมลักขโมยปล้นฆ่าทั้งในสังคมเมืองและชนบท ประชาชนปกป้องคุ้มครองตนเอง ด้วยเครื่องรางของขลังและเวทมนต์คาถาอาคม พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ มีอำนาจของไสยศาสตร์ พุทธศาสตร์เป็นที่พึ่งทางใจ หลายเรื่องมีวาทกรรมที่สะท้อน อุดมการณ์ของผู้เขียนอย่างตรงไปตรงมา ดังที่บรรยายว่า

“จงจำไว้เถอะคัมภีร์วัลย์เป็นเคหะสถานทีศลาสิลล อุดมการณ์ของเราสูงส่ง ขึ้นน้ำขึ้นสมามชิภพัฒนาอยู่เสมอ” “แกควรอ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต ฟังเพลงเพื่อชีวิต คอยฮือฮาตามขบวนการนิสิตนักศึกษา ถ้าทำได้ดังนี้ แกจะก้าวหน้าเป็นคลื่นลูกใหม่ เหมือนฉันที้แหละ” (นางพญาอสรพิษ: 308)

“ภาพนี้ชื่อว่ากฎธรรมชาติ ไม่ว่าคลื่นลูกเก่า ลูกกลาง หรือลูกใหม่เมื่อทยอย เข้ากระทบฝั่ง มันจะกระเซ็นซำหายไปกับหาดทราย ไม่มีอะไรหลงเหลืออยู่ บางพวก ผยองถือตัวว่าเป็นปัญญาชน คลื่นลูกใหม่ว่าฉันที้แหละ แต่แล้วก็หนีกฎธรรมชาติไม่พ้น มันซัดซำหายไปกับกาลเวลา เช่นเดียวกับคลื่นลูกก่อน ๆ (นางพญาอสรพิษ: 464)

การรับวัฒนธรรมตะวันตก และการแพร่เข้ามาของวิชาการและเทคโนโลยีสมัย ใหม่ มีผลให้ผู้นำชนชั้นส่วนหนึ่งเห็นความจำเป็นต้องปรับทัศนคติบางอย่างของคนไทยใหม่ คือเป็นความพยายามตั้งหลักของชนชั้นนำไทย เพื่อให้มีความมั่นคงพอที่จะเผชิญหน้ากับ

สถานการณ์ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ผลงานของฝ่ายผู้นำไทยหัวก้าวหน้ามีความกระตือรือร้นและชื่นชมต่อเทคโนโลยีตะวันตกมากกว่าคนไทยอื่น ๆ และเกิดจากความรอบรู้ในวัฒนธรรมของไทยเองและวัฒนธรรมตะวันตก ที่สำคัญที่สุดก็คือ แสดงให้เห็นถึงนโยบายของชนชั้นนำหัวก้าวหน้าว่าต้องการที่จะรักษาลักษณะการปกครองและสังคมดั้งเดิมของไทยไว้ในขณะที่รับเอาเทคโนโลยีของตะวันตกเข้ามาใช้ จึงตั้งสถาบันสำคัญเพื่อเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน สถาบันหลักนั้นคือ พุทธศาสนา (วิไลเลขา ถาวรธสาร, 2545: 49)

ตัวบทนวนิยายของตรี อภิรุณ หลายเรื่อง ตัวละครเอกและตัวละครสำคัญศรัทธาเชื่อมั่นในพุทธศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การเชื่อถือในอำนาจของนางพญานาคีหรือพญานาค ผีป่า เสือสมิง เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับน้ำ คนกับป่าไม้ และคนกับสัตว์ป่า โดยเป็นความสัมพันธ์หลายด้าน เช่น การให้คุณและให้โทษที่นอกเหนือจากการควบคุมจัดสรรจัดการให้เป็นตามใจของมนุษย์และต้องเป็นไปตามภาวะของธรรมชาติที่เป็นนายเหนือมนุษย์ มีสภาพเป็นเทพเทวาหรือผี ปีศาจ อสุรกายต่าง ๆ เช่น อำนาจของนางพญานาคีทำให้เกิดวิปริตในอาเพศของดินฟ้าอากาศเมื่อพิธีกรรมมนุษย์หรือคนชั่ว ถึงแม้มนุษย์จะทำการต่อต้านอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยอาคม ด้วยวัตถุของขลัง และด้วยพิธีกรรมปลุกเสกต่าง ๆ ก็ไม่อาจเอาชนะความคุ้มครองเหนือธรรมชาตินี้ได้ เช่น ว่านางพญาเล็บครุฑที่ปกป้องทัศนพลจากการทำเสน่ห์ด้วยไสยดำในเรื่องนาคีภาค 2 หรือธนูหยกศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องหมู่บ้านเสือร้องไห้รอดพ้นจากอาถรรพ์ของนางพญาเสือสมิงในเรื่องภูตพยัคฆ์ หรือหมออ่วมทำพิธีกำจัดเจ้าแม่มนาคีโดยใช้แหวนพิรอดพ้นกับสายสิญจน์แล้วเผาด้วยไฟในเรื่องนาคี ดังที่บรรยายว่า

“ข้าจะสร้างหุ่นเจ้าแม่นาคีทำด้วยฟางและของที่เป็นเชื้อเพลิง ตรงคอหุ่นงูขาวใช้ด้ายสายสิญจน์ร้อยแหวนหลวงปู่มันคล้องไว้ ตั้งหุ่นไว้กลางแจ้งพอเที่ยงตรงเผงก็เอาแว่นขยายส่องจนเกิดไฟลุก” (นาคี: 167)

“เราช่วยกันสามคน มีเฒ่าอ่วม ลุงกอ แล้วก็กำนันแยม เอาฟางแห้งมาทำเป็นหุ่นงูตัวยาวเพี้ย มีแหวนทองเหลืองผูกเชือกคล้องปึกไม้ตั้งกลางแจ้งกันคอกล้อม” (นาคี: 178)

จะเห็นว่า ตรี อภิรุณ เสนอภาพบทบาทของสตรีในฐานะผู้กระทำ ในบางเรื่องนางเอกเป็นสตรีกลุ่มสีเทาที่ถูกคำสาปหรือถูกอาถรรพ์ของ ภูติ ผี ปีศาจร้าย แต่ด้วยผลบุญจึงมีตัวละครเป็นเทพเทวาหนุ่มผู้สูงศักดิ์คอยปกป้องคุ้มครอง ความเชื่อในอำนาจเหนือ

ธรรมชาติเหล่านี้เป็นความเชื่อกระแสนอง ซึ่งในชุมชนชนบทเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ส่วนคนเมืองเป็นผู้มีการศึกษาแบบทันสมัย พระภิกษุพระเถระ พระวิปัสสนาจารย์ แม้ซีผู้เจริญอุโบสถศีล และคฤหัสถ์ผู้เจริญภาวนาสวดมนต์เพื่อต่อต้านอำนาจเหนือธรรมชาติ อำนาจไสยศาสตร์ ด้วยความเชื่อมั่นในศาสนธรรมของพุทธศาสนา อันเป็นความเชื่อกระแสหลักให้ธรรมชำระกิเลส ตัณหา ความโง่เขลาบาปปัญหา ความหลงผิดคิดร้ายต่อบุคคลอื่นหรือต่อสังคมให้หมดไป จุดยืนเชิงอุดมการณ์ของตรี อภิรัม คือ ความศรัทธามั่นในพุทธศาสนาและหลักจริยธรรมของคตินิยมในท้องถิ่น ถือเป็นบรรทัดฐานทางสังคมให้มีคนดี ความดี สังคมดี ต้องมีศาสนธรรม แต่ตรี อภิรัม มีความคิดแย้งโดยศรัทธาในคติไตรภูมิด้วยจักรวาลทัศน์คือ เชื่อในรกฎมิว่าเป็นเสมือนการลงโทษความชั่วและคนชั่วและสวรรค์เสมือนรางวัลของความดีและคนดี โดยเน้นย้ำว่ามีแต่ผู้บำเพ็ญภาวนา ทำบุญกุศลและมีจิตใจที่ดีงามเท่านั้นจึงจะได้ไปอยู่ในสวรรค์ ส่วนคนชั่วร้ายก็ต้องประสบความหายนะต่าง ๆ ตามแก่นหลักของเรื่องคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดังที่บรรยายว่า

“หากผู้ใดอยากไปจุติบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิจะต้องถึงพร้อมด้วยกุศลกรรมบถทั้ง 10 ประการ คือกุศลกายสาม วจีสี่ และมโนสาม เราต้องสร้างขึ้นมาจะอยู่ ๆ เกิดเองไม่ได้หรอก ต้องสร้าง “บุญกิริยาวัตถุ” สิบประการ คือบุญจากการบริจาคทาน สมาทานศีล เจริญภาวนา แสดงตนอ่อนน้อม ขวนขวายในทางชอบ แบ่งส่วนบุญอนุโมทนาบุญ ฟังพระธรรมเทศนาและแสดงความคิดเห็นเที่ยงตรงเป็นข้อสุดท้าย” (มิตีที่สาม: 173)

นอกจากนั้นนวนิยายของตรี อภิรัม มีสวรรค์ชั้น “จาตุมหาราชิกาภูมิ” เป็นพื้นที่อ้างอิงจากความเชื่อแบบไตรภูมิ เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่อยู่ของตัวละครพระนางในอดีตชาติ เช่น ไศรวรและจินตวาณีในเรื่องจินตวาณี นาทนฤพดินทร์และชมพูชนในเรื่องมิตีที่สาม เหล่านี้เป็นเทพเทวาและนางฟ้าที่จุติมาเกิดในโลกมนุษย์ ในภพใหม่สามารถแปลงกายเป็นเทวดานางฟ้า ล่องลอยเหาะเหินเดินอากาศหรือถอดจิตไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ แสดงให้เห็นว่า ตรี อภิรัม มีปรัชญาชีวิตแบบจิตนิยมตะวันออกที่ละเอียดอ่อน แนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่เสมอราวกับเป็นอุดมการณ์สำคัญ คือความศรัทธาในเรื่องกฎแห่งกรรม เทิดทูนวิถีชีวิตที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เชื่อมมั่นในพลาณาภาพของความดี คนดี เวทย์มนต์ คาถา กฤตยาคุณทั้งหลายไม่อาจทำงานในโลกอันบริสุทธ์ ผู้เขียนเชื่อมั่นในอดีตชาติ ว่าด้วยเรื่องกรรมในอดีตมีผลต่อปัจจุบันชาติ ตัวละครสองภพแบบนวนิยายแนวพีเรียดหรือแนวย้อนยุค คล้ายเป็นรหัสกำหนดจุดหมายให้ความดี ศีลธรรม จริยธรรม เป็นแผนผัง

แผนภูมิชีวิตของปัจเจกและชีวิตของสังคมมากกว่าความร่ำรวย ความคิดนี้เป็นการเมืองเชิงนโยบายรูปแบบรัฐที่พยายามวางรากฐานแบบแผนวัฒนธรรมแบบท้องถิ่น ทั้งทางด้านภาษา จารีตประเพณี คติความเชื่อและเศรษฐกิจแบบยังชีพด้วยการหาของป่า การทำสวน ทำไร่ ทำนา ปศุสัตว์ซึ่งผูกพันอยู่กับธรรมชาติ

4. การเมืองของเพศสถานะ

ข้อมูลทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับพิธีบูชาบรรพบุรุษฝ่ายหญิง ระบบเครือญาติ มีการสืบทอดมรดกทางฝ่ายหญิง ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยดั้งเดิมไม่ใช่สังคมชายเป็นใหญ่ แต่สังคมไทยรับค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่ เมื่อแนวคิดนี้เข้ามาหลังจากพราหมณ์มาเป็น บุโรหิตในวัง และชนชั้นสูงในวังรับค่านิยมมีภรรยาหลายคน จนกระทั่งแพร่กระจายออกจากวังในฐานะวัฒนธรรมหลวงออกไปสู่ชายขอบ พบค่านิยมการมีเมียหลายคนในเมืองมากกว่า ในชนบท ส่วนการศึกษาวัฒนธรรมอำนาจหญิงชาย เชื่อว่า “วัฒนธรรม” (cultural) กำหนดให้ชายเป็นผู้แข็งแกร่งมีอำนาจมากกว่าหญิง มักถูกถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชายสมควรมีอำนาจมากกว่าหญิง พื้นฐานความคิดหรือประวัติความเป็นมาของความเชื่อเรื่องโครงสร้างสังคมที่ไม่เสมอภาคพบว่าวรรณกรรม ตำนาน นิทาน คติความเชื่อ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องความไม่เสมอภาคเรื่อยมา ความสัมพันธ์ทางอำนาจของหญิงชายที่เกิดขึ้นในวงวิชาการและในกระบวนการพัฒนาพร้อม ๆ กันในประเทศด้อยพัฒนา ประเด็นเรื่องการพัฒนาและสิทธิมนุษยชนมักจะเกี่ยวพันกัน การพัฒนาอาจมีอุปสรรคเพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ด้วย (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 72-74)

แม้ว่าตรี อภิรุณ จะเป็นนักเขียนชาย แต่ให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมทางเพศ ความเป็นชายของตัวละครพระเอกในนวนิยายมีคุณสมบัติหลัก เช่น ใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม มีภาวะเป็นผู้นำมีความกล้าหาญ เป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ผู้ชายที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าว ตรี อภิรุณ ให้ผู้นั้นเป็นร่างทรงของปีศาจร้าย เช่น ผีดิบเมฆินทร์ในเรื่องแก้วขนเหล็ก อสุรตะขาบเจ้าโชนในเรื่องทนายทอสูร อสุรชาตานขรวิ้งว่มในเรื่องนางพญาอสรพิษ ส่วนความพิเศษของความเป็นชายคือเป็นผู้ครอบครองความรู้ศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้เพียงผู้เดียว เช่น การใช้แก้วขนเหล็กดับฤทธิ์ธนูภาพของปีศาจดูดเลือด การใช้พระขรรค์เงินทำลายอำนาจของอสุรตะขาบ การใช้บ่วงนาคบาทกำจัดเจ้าแม่नाคาล้ำเจียก ท่องทวนคัมภีร์เพื่อให้พลังชั่วร้ายของปีศาจหมดไป การท่องคัมภีร์วิฆเนศวร์ให้สิ่งที่ย้ายพันคืนชีพ ดังที่บรรยายว่า

“นฤตมปลุกพระได้สำเร็จ ก็เพราะเราอาราธนา ส่งกระแสจิตสัมผัสกับคลื่นพลังปรารถนาที่ห่อหุ้มองค์พระ เกี่ยวกับคัมภีร์นั้นลามะท่านว่ามีพระธิเบตบางรูปสามารถปลุกผีดิบได้ เขาเรียกวิชานี้ว่าเป็นแขนงหนึ่งของไสยดำ คือเชิญวิญญาณ ให้กลับเข้าร่างเดิมที่ยังไม่เน่าไม่เปื่อย แล้วบังคับให้ผีเดินไปจนถึงที่เผาศพของตัวเอง”
(แก้วชนเหล็ก: 72)

ส่วนการสร้างพื้นที่ของสตรีนั้น ตรี อภิรุณกำหนดให้คุณสมบัติหลักของความเป็นหญิงคือ ความดีงามทั้งจิตใจและร่างกาย ยอมรับในความธรรมดาของสถานะการเงิน มีความมั่นคงในศีล ทาน ภavana ช่วยเหลือส่งเสริมและให้โอกาสแก่ผู้หลงผิด ไม่มุ่งร้ายทำลายผู้อื่น ยอมรับในอำนาจกรรมของบุพสันนิวาส และมีสำนึกเชิงจริยธรรมต่อธรรมชาติ เช่น พระคุณของน้ำ ป่าดงพงไพรและสัตว์ป่า คุณสมบัตินี้คือการยอมรับในความหลากหลายของธรรมชาติ เห็นคุณค่าของคน สัตว์ ดิน น้ำ ป่า เห็นอำนาจของเงินตราหรืออำนาจทุน เช่น เรื่องภูติพยัคฆ์ แว่วรชนีเชื่อมั่นการวิปัสสนากรรมฐานและเป็นผู้มีญาณพลังพิเศษ

“แว่วรชนีชนลูกชู้กรูเกรียวถึงหนังศีรษะ ไม่เชื่อก็ต้อเชื้อเพราะความจริงนั้นได้ประจักษ์ชัดแก่ตาของตนเอง ในขณะที่ชาติมหาอำนาจแข่งกันสร้างจรวด ขีปนาวุธระเบิดไฮโดรเจน และสารพัดอาวุธทำลายล้าง อิกมุมหนึ่งของโลกพวกพ่อมดหมอผีชุบชีวิตศพด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์” (ภูติพยัคฆ์: 137)

เรื่องนาคี คำแก้วเป็นหนึ่งในเรื่องราวที่น่ายิ่งใหญ่และพิชานาค ดังตัวอย่างบรรยายว่า

“ตามประวัติคำแก้วเกิดวันสุริยคราส คำปองคลอดออกมาตาย เจ้าแม่สงสารนางคำปองที่เคารพกราบไหว้ จึงสิงห์บ่งารทาก” “เจ้าแม่นาคีมีสามกาย หนึ่ง-งูเผือกยักษ์หัวหงอน สอง-สาวสวยในชุดนางพญานาค และสาม-เด็กสาวชาวบ้านธรรมดาอยู่ในดอนไม้ป่า” (นาคี: 207-208)

“นาคี...สร้างกรรมหนัก เพราะจิตอาฆาตพยาบาทรุนแรง ฟาจึงสาปให้ร่างเจ้ากลายเป็นหิน ครึ่งหนึ่งเป็นคนแสดงถึงความดีงาม ส่วนครึ่งเป็นงูแสดงถึงความชั่วร้าย และวิญญาณของเจ้าจ้งเร่ร้อนไปเกิดตายตายแล้วเกิด เป็นงูบ้างเป็นคนบ้างภพแล้วภพเล่าจนกระทั่งสิ้นเวร” (นาคี: 231)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทต่อทิศทางของวรรณกรรมสังคมนิยมไทย คือกระแสวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการเชิดชูยกย่องในฐานะวัฒนธรรมทางเลือกเพื่อคัดง้างกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้าสู่สังคมไทยในช่วงกลางทศวรรษ 2530 ลักษณะเฉพาะของสังคมนิยมไทยที่ผสมผสานเรื่องราวเชิงสมจริงเข้าเรื่องราวมหัศจรรย์ที่อิงอยู่กับตำนานท้องถิ่นและความเชื่อพื้นบ้าน ย่อมเอื้อให้วรรณกรรมแนวนี้สอดคล้องประสานกับกระแสวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว สังคมนิยมไทยจึงมีสถานะเป็นวรรณกรรมทางเลือกที่พยายามชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของตำนานพื้นบ้านและความเชื่อพื้นถิ่นในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมิใช่เรื่องงมงายเหลวไหลไร้สาระอีกต่อไป (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559: 196) สิ่งมหัศจรรย์นี้ ตรี อภิรุณสื่อแสดงนัยความวุ่นวายของชาติบ้านเมืองผ่านเรื่องราวในนวนิยายเหล่านี้ ความเชื่อสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะความคิดของ Bachofen เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมวิถีการดำเนินชีวิตทางศาสนาอย่างใกล้ชิด ผู้หญิงมีอำนาจมหาศาลเพราะมีความสามารถมองเห็นและเข้าใจถึงพลังแห่งได้โดยไม่มีผู้ชายคนใดสามารถเข้าถึง ความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นมุมมอง ความคิดที่บุรุษมีต่อสตรีเพศทั้งในแง่ประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ซึ่งเรื่องราวนี้ชี้ให้เห็นความเป็นไปของสภาพสังคมและบริบทแวดล้อม (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2556)

จะเห็นว่าการเมืองของเพศสถานะ ผู้เขียนสร้างตัวละครหญิงชายในนวนิยายเป็นได้ทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ตรี อภิรุณมีมุมมองว่าอำนาจที่แท้จริงคือกุศลกรรม การทำดี การมีกายจิตที่บริสุทธิ์ หลักการดังกล่าวเป็นการสั่งสมจากชีวิตในราชสกุล การถูกกล่อมเกลามาจากการฟังเรื่องเล่า และความเป็นนักอ่านโดยมีญาติผู้ใหญ่เพาะบ่ม ถึงแม้ว่าโอกาสทางการศึกษาในท่ามกลางความวุ่นวายทางเศรษฐกิจการเมืองเป็นอุปสรรค แต่ตรี อภิรุณก็ก้าวข้ามความยากลำบากนั้นด้วยการเป็นนักเขียนมืออาชีพอย่างเต็มตัวในเวลาต่อมา ซึ่งนวนิยายส่วนใหญ่เป็นแนวลึกลับสยองขวัญภายใต้สัญลักษณ์ที่สื่อแสดงถึงพื้นที่ความหลากหลายของประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านพลังตัวละคร พิธีกรรม ที่ผูกโยงกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เปิดสู่เรื่องเล่าประสบการณ์มหัศจรรย์

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายสังคมนิยมไทยของตรี อภิรุณ เป็นเรื่องราวที่สอดผสานระหว่างความสมจริงและจินตนาการอันมหัศจรรย์ที่มีพื้นฐานจากความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรมในโลกยุคหลังอาณานิคม และหลังความทันสมัยในปัจจุบัน

แนวการเขียนแบบสังนียมมหัสจรรย์อาจเป็นการหลีกเลี่ยงจากความไม่สมดุลของสังคมร่วมสมัย เป็นการเมืองสุนทรียภาพที่แฝงเร้นในเรื่องเล่าสืบลับสยดสยอง ภาษาและเหตุการณ์ที่ผู้เขียนกำหนดไม่ได้มีความเป็นกลาง ผู้เขียนเลือกข้างและจุดยืนอย่างชัดเจนในการกำหนดคุณค่าของคน สังคม และสภาพแวดล้อม “การเมืองวัฒนธรรม” ในนวนิยายของตรี อภิรัมเปิดโลกในแง่มุมต่าง ๆ ให้เห็นการเมืองไทย นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเปิดพื้นที่การเมืองวัฒนธรรม สะท้อนบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ และสังคมที่ได้รับผลจากโลกาภิวัตน์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางการศึกษา ด้วยการปะทะต่อสู้ ต่อรอง และต่อต้านกันและกัน เช่น อำนาจของความรู้ อำนาจอุดมการณ์ อำนาจของความเชื่อความศรัทธา ที่สื่อสะท้อนให้เห็นผ่านพื้นที่อำนาจของการเมือง พื้นที่อำนาจของชนชั้น พื้นที่อำนาจของความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์ และพื้นที่อำนาจของเพศสถานะ อำนาจเหล่านี้ ตรี อภิรัมนำเสนอผ่านตัวละครและผ่านเหตุการณ์ เช่น ปัญหาความรัก ปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม และปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมืองวัฒนธรรมอย่างเข้มข้นรุนแรง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการเมืองวัฒนธรรมในนวนิยายแนวสังนียมมหัสจรรย์สะท้อนความจริงของชีวิตและสังคมโดยยึดหลักความเหนือจริงและความสมจริงตั้งบนหลักของเหตุและผล เป็นวรรณกรรมที่เปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายและความขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมหรือแฝงตัวอยู่ในระบอบอย่างมีคุณค่า ความเชื่อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญและน่าสนใจยิ่งและเป็นสิ่งที่ควรศึกษาในวรรณกรรมอีกหลากหลายรูปแบบ

เอกสารอ้างอิง

- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2559). สังนียมมหัสจรรย์ ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, โทนี มอร์ ริสัน และวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- ตรี อภิรัม. (2525). แก้วขนเหล็ก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โชคชัยเทเวศร์.
- ตรี อภิรัม. (2543). ทายาทอสูร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลยู.
- ตรี อภิรัม. (2550). จินตวณิ. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรัม. (2550). ลูกสาวซาตาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรัม. (2551). นางพญาอสรพิษ. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรัม. (2551). บาดาลดิน. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรัม. (2551). ภูตพยัคฆ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: อุทยานความรู้.

- ตรี อภิรุณ. (2551). **มฤตยูผยอง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรุณ. (2551). **มิติที่สาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ตรี อภิรุณ. (2559). **นาศี**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์.
- ตรี อภิรุณ. (2560). **นาศีภาค 2**. กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2556) **เขียนหญิง: อำนาจ โยนิ และการเขียนของลิ่งค์**.
กรุงเทพฯ: Unfinished project.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558). **การเมืองวัฒนธรรมไทย: ว่าด้วยความทรงจำ/วาทกรรม/
อำนาจ** กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- วิไลเลขา ถาวรธนสาร. (2545). **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก**.
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2554). **สังนิยมนหัตถ์จรรยไยในวรรณกรรมของกาเบรียล
การ์เซีย มาร์เกซ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). **อ่านเมือง เรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์
และภาพแทนของพื้นที่** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาท
ในประชาสังคม)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
-

ประเด็นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 หลักสูตรใหม่ปี ค.ศ. 2019

MAY SHWE SIN¹, ณัฐกฤตา นามมนตรี²

¹นิสิตปริญญาโท หลักสูตรการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: ¹mayshwesin223@gmail.com, ²n.nutkritta@gmail.com

วันที่รับบทความ: 30 มีนาคม 2564

วันที่ไขบทความ: 12 มิถุนายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ: 14 มิถุนายน 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุเนื้อหาในตำราเรียนภาษาเมียนมาร์ระดับประถมศึกษา 1-5 ที่ใช้ในประเทศไทยเมียนมา หนังสือเรียนถูกกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการในเมียนมาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานใหม่ในปี 2562 ผลการวิจัยพบว่าเนื้อหาในตำราเรียนภาษาเมียนมา ระดับประถมศึกษา 1-5 มี 4 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี ศาสนาและหลักการที่ต้งขึ้น ธรรมชาติ; และเนื้อหาเกี่ยวกับความรักชาติ อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาในตำราเรียนมีโครงสร้างเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนไม่เพียงแต่เป็นคนฉลาดเท่านั้นแต่ยังมีความรักสามัคคีและมีน้ำใจให้เป็นคนดี อีกทั้งยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของชาติ

คำสำคัญ: วิเคราะห์เนื้อหา ตำราภาษาเมียนมาร์ ระดับประถมศึกษา 1-5 หลักสูตรใหม่ปี พ.ศ. 2562

Content Analysis of the Myanmar Language Textbooks for Elementary Levels 1-5 in the 2019 Myanmar New Curriculum

MAY SHWE SIN¹, Nutkitta Nammontree²

M.A. Candidate, Program in Thai Language and Literary Works, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University ¹

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University²

E-mail: ¹mayshwesin223@gmail.com, ²n.nutkitta@gmail.com

Received: March 30, 2021

Revised: June 12, 2021

Accepted: June 14, 2022

Abstract

This paper aimed to identify the contents of Myanmar language textbooks for Elementary levels 1-5 used in Myanmar. The textbooks were prescribed by the Ministry of Education in Myanmar following the New Basic Education Core Curriculum in 2019. The results show that contents in the Myanmar Language Textbooks for Elementary levels 1-5 include four types: content about culture and tradition; religion and established principles; nature; and the content about patriotism. It can be said that the content of the texts was structured to encourage students not only to be wise but also to have love, unity, and kindness in order to be a good people. It was also aimed to uphold the nation's virtue, ethics, culture, and good traditions.

Keywords: content analysis, textbooks of the Myanmar language, 1-5 Elementary Levels, 2019 Myanmar New Curriculum

บทนำ

หนังสือเรียนนับว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งในการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และนำคำสอนที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในหนังสือเรียนไปปรับประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของสังคมแต่ละยุคสมัย และเพื่อหล่อหลอมให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติได้ต่อไป ด้วยเหตุนี้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในรัฐบาลหรือกระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงหนังสือเรียนให้เหมาะสมตามยุคสมัยโดยดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรและแผนการศึกษาของชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมากำลังอยู่ในช่วงดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนใหม่เพื่อให้เป็นระบบสากลมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงหลักสูตรใหม่ 2019 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เท่าทันอาเซียนและสังคมโลก ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วม มีคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์มากกว่าท่องจำโดยมีแบบฝึกหัดที่คิดวิเคราะห์มากขึ้น เพื่อให้ นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ที่จะสังเกตสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง คิดสื่อสารและร่วมมือกันเพื่อปรับปรุงชีวิตของตนเองและสังคม หนังสือเรียนยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นจิตวิญญาณแห่ง ความอยากรู้อยากเห็นและความสนุกสนานในการเรียนรู้ ในขนาดเดียวกันก็รักษาค่านิยม ที่ชาวเมียนมาเล็งดูและเคารพความหลากหลายครูไม่เพียงแต่ถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยอิสระ โดยแต่เดิมหลักสูตรเก่านั้น เด็กนักเรียนชาวพม่าในระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาใช้เวลาเรียนทั้งสิ้น 10 ปี แต่เมื่อปรับหลักสูตรใหม่ ในปี 2019 ต้องใช้เวลาเรียนในระดับประถมศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 12 ปี โดยแบ่งระดับการศึกษาแบ่งเป็น KG+12 (KG+5+4+3) ซึ่งประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมามีระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนรัฐบาลได้แบ่งระดับการศึกษาแบ่งเป็น ระดับอนุบาล 1 ปี (KG) และ ระดับ 3 ช่วงชั้น คือ 1) ระดับขั้นพื้นฐาน มีระยะเวลา 5 ปี เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 5 (Grade 1–5) เรียกว่ามูละदान 2) ระดับกลาง มีระยะเวลา 4 ปี เริ่มจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 (Grade 6–9) เรียกว่า อะແလ်ດານ และ 3) ระดับสูง ระยะเวลา 3 ปี เริ่มจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 (Grade 10–12) เรียกว่า อะແທးດານ รายวิชาภาษาพม่าเป็นรายวิชาที่มีความสำคัญ เพราะภาษาพม่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ของพม่าที่แสดงถึงความเป็นชาติอย่างแท้จริง นอกจากนั้นภาษาพม่ายังเป็นภาษาหนึ่งที่ชาวต่างชาติจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจ และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งจากประเทศ แถบตะวันตกและประเทศทางแถบเอเชีย โดยเฉพาะประเทศในแถบอาเซียนบางประเทศ

ได้จัดให้วิชาภาษาพม่าเป็นหนึ่งในรายวิชาเลือกในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน และเพื่อใช้ภาษาพม่าในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันและการทำงาน เป็นต้น ในหนังสือเรียนภาษาพม่าหลักสูตรใหม่ปี พ.ศ. 2562 ได้มีการเพิ่มเติมแบบฝึกหัดท้ายบท บทท่องจำ อายยาน แบบฝึกหัดทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องที่อ่านมากกว่าหลักสูตรเก่าที่เน้นทักษะการสอนแบบท่องจำ อีกทั้งยังมีรูปภาพที่มีสีสันสวยงามประกอบเนื้อหาในหนังสือเรียนเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามแผนการพัฒนาการเรียนของรัฐบาลพม่า แบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จะจัดทำในปีการศึกษา 2021-2022 ในระดับชั้นประถมศึกษาเสร็จสิ้นถึงเพียงชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 ตามแผนยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2016-2021 ผู้วิจัยจึงใช้หนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นหนังสือเก่า (หลักสูตร 2018)

จากการสำรวจสถานภาพการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนวิชาภาษาพม่า จะพบว่าส่วนใหญ่จะศึกษาในด้านเนื้อหา โครงสร้างของหนังสือเรียนเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ในงานวิจัยของ Mya Thein (2522) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์และเปรียบเทียบหนังสือเรียน รายวิชาภาษาพม่าในสมัยอาณานิคมในระดับชั้นประถมศึกษา และในงานวิจัยของ Yi Yi Myint (2525) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาภาษาพม่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 โดยพบว่าองค์ประกอบของหนังสือเรียนมีเนื้อหาบทเรียนที่ง่ายเหมาะสมตามวัยของผู้เรียน มีเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะภาษา ความคิด ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งทั้งหมดจะมีความสอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาล อีกทั้งในงานวิจัยของ Kyaw Myo Naing (2552) ศึกษาเรื่อง หลักสูตรในระดับชั้นประถมศึกษาของประเทศพม่าและประเทศเกาหลี ซึ่งระบุว่าหลักสูตรการศึกษาของประเทศเกาหลี เน้นภาคปฏิบัติเป็นหลักในคาบเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีประสบการณ์และเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งชั่วโมงบรรยายจะน้อยกว่าชั่วโมงฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จากข้อมูลการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการศึกษาประเด็นเนื้อหาของหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่ามีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประเด็นเนื้อหาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 เพื่อทำให้เข้าใจถึงการบ่มเพาะเยาวชนชาวพม่าตามเป้าหมายของหลักสูตรการศึกษาปี ค.ศ. 2019

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ซึ่งเป็นหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามหลักสูตรการศึกษาปี ค.ศ. 2019

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ให้เห็นถึงประเด็นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ซึ่งเป็นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามหลักสูตรการศึกษาปี ค.ศ. 2019 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูล รวมถึงขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามแผนการพัฒนาแบบเรียนของรัฐบาลพม่า จำนวน 5 เล่ม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 หนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา ค.ศ. 2017-2018

1.2 หนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา ค.ศ. 2018-2019

1.3 หนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา ค.ศ. 2019-2020

1.4 หนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา ค.ศ. 2020-2021

1.5 หนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ใช้ตามหลักสูตรเก่า ค.ศ. 2018 (คาดว่าจะใช้ปีการศึกษา ค.ศ. 2021-2022)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะเน้นการวิเคราะห์ประเด็นด้านลักษณะของเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ซึ่งเป็นหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามหลักสูตรการศึกษาปี ค.ศ. 2019

3. ขั้่นนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในบทความวิจัยนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับคำเรียกทั้งคำว่า “พม่า” และ “เมียนมา” ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นข้อตกลงเอาไว้ดังนี้

1. หากพูดถึงประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “เมียนมา” เท่านั้น เช่น ประเทศเมียนมา

2. หากพูดถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า เช่น กะเหรี่ยง มอญ ฉาน (ไทยใหญ่) เป็นต้น ผู้วิจัยจะใช้ทั้งคำว่า “พม่า” และ “เมียนมา” เช่น ชาวพม่า ชาวเมียนมา

3. หากพูดถึงภาษาที่ใช้พูดสนทนาสื่อสารกัน ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “พม่า” เป็นหลัก เช่น ภาษาพม่า

ผลการวิจัย

จากการศึกษาหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามแผนการพัฒนาแบบเรียนของรัฐบาลพม่า จำนวน 5 เล่ม พบว่าประเด็นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ซึ่งเป็นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 ตามหลักสูตรการศึกษาปี ค.ศ. 2019 มีเนื้อหาเป็นส่วนหลักของการนำเสนอโดยใช้ตัวอักษรที่อ่านง่ายชัดเจน เรียบเรียงจากง่ายไปยากตั้งแต่ต้นจนจบ เนื้อหาในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าศึกษามีลำดับขั้นตอนการสอนจากเรื่องง่ายใกล้ตัวไปสู่เรื่องยากหรือเรื่องไกลตัว เริ่มต้นด้วยการสอนอักขรวิธีเบื้องต้น ต่อจากนั้นตามด้วยการสอนอ่าน เขียนคำที่ยากขึ้น มีแบบฝึกอ่านที่ช่วยสร้างความแม่นยำทางอักขรวิธีทั้งการอ่านและเขียน ต่อมาก็เพิ่มเรื่องการใช้ภาษาที่สลับซับซ้อนยากขึ้น ในด้านความสอดคล้องระหว่างการใช้ภาษาและเนื้อหาในบทอ่านประกอบมีความสอดคล้องกันดี ผู้ประพันธ์นำคำที่นักเรียนได้เรียนแล้วมาผูกเป็นเรื่องสำหรับอ่าน เนื้อหาในบทอ่านประกอบเป็นเรื่องครอบครัว มีทั้งเรื่องจริงและเรื่องที่แต่งขึ้นโดยดัดแปลงให้เข้ากับความเข้าใจตามวัยของผู้เรียน เพื่อให้เด็กสนใจและสนุก วาดรูปเขียนต่อพยัญชนะ ระบายสี หรือ จับคู่ตามรูปภาพและพยัญชนะ และเพื่อให้เห็นถึงข้อมูลที่น่าสนใจมาศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 แบ่งออกไว้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี 2) เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา คำสอน 3) เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ และ 4) เนื้อหาเกี่ยวกับการรักชาติ ดังมีรายละเอียดตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี

ยศ สันตสมบัติ (2559: 21) ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมที่สำคัญ 6 ประการ คือ ประการแรก วัฒนธรรมเป็นระบบความคิดและค่านิยมที่สมาชิกสังคมมีร่วมกัน ประการที่สอง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ ประการที่สาม วัฒนธรรมที่มีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ ประการที่สี่ วัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ประการที่ห้า วัฒนธรรมคือกระบวนการในการกำหนดนิยามความหมายของชีวิตและสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และ ประการที่หก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งแต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา คำว่า “ประเพณี” ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 663) อธิบายว่า เป็นสิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี กล่าวโดยสรุป

วัฒนธรรมประเพณีคือ สิ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้น คนในสังคมให้การยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม เหมาะสมให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างขึ้นไว้เพื่อให้แก่นุชนรุ่นคนรุ่นหลัง ได้สืบทอดประเพณีปฏิบัติตามสืบทอดต่อกันมา จากการศึกษาพบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสัตว์มงคล ดังปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 บทที่ 2 เรื่อง “ของเล่นพื้นบ้านพม่า” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “มีหม้อข้าวหม้อแกง นกดิน วัวดิน ซึ่งเป็นของเล่นพื้นบ้านที่ทำจากดินเหนียวน่ารักมาก นอกจากนี้ยังมีการขายในงานวัด คือ รูปนกฮูกกระดาษ รูปตุ๊กตาโพง (รูปเด็กรับใช้ตัวกลมๆ ที่ดูแล้วสิ่งเล็กๆน้อยๆในวัง) และตุ๊กตาไข่มุก ในนั้นรูปนกฮูกกระดาษที่ทำจากกระดาษสีทองและหน้าตากลม ๆ ของตุ๊กตาไข่มุกก็เป็นที่น่าประทับใจ”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 15)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่านกฮูกเป็นสัตว์นำโชคในคติพม่า ถ้าซื้อเป็นคู่แขวนไว้ที่ประตู บ้านก็ได้รับเงินทองมากมาย คติความเชื่อของคนพม่าเชื่อกันว่า นกฮูกเป็นสัตว์นำโชคและความเจริญรุ่งเรือง ดูแล้วก็ใกล้เคียงกับความเชื่อในคติฮินดูที่พูดถึงความสมบูรณ์มั่นคง ตักทานกฐี หรือ zee kwet ในภาษาพม่าจึงไม่ใช่แค่ของประดับสวยงาม หากแต่ยังมีความหมายเป็นเครื่องนำโชคที่นิยมมีไว้ติดที่บ้าน หรือในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในบทที่ 23 เรื่อง “เทศกาลจุดประทีป” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “คืนวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด เป็นวันออกพรรษา จึงมีการจัดโคมไฟ รูปเทียน เพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่เสด็จไปตอบแทนโดยแสดงพระธรรมเทศนาพระมารดา แล้วกลับมาจากชั้นดาวดึงส์ยังโลกมนุษย์”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2562: 60)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าเทศกาลออกพรรษามีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นเทศกาลอย่างหนึ่งที่คนพม่าทุกคนให้ความสำคัญ วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่น่าสนใจและน่ารักของเทศกาลนี้คือ การจุดเทียนให้สว่างไสวและประดับบริเวณบ้านด้วยโคมไฟ ตามความเชื่อว่าเป็นการฉลองวันที่พระพุทธเจ้าลงมาจากสวรรค์ยังโลกมนุษย์ เทศกาลนี้เป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่เป็นอันดับสองของพม่าจากสงกรานต์และยังเป็นโอกาสดีให้ลูกหลานมีโอกาสได้ขอขมาต่อญาติผู้ใหญ่ โดยใช้ทานและสุภาชิต เช่นเดียวกับในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 บทที่ 7 เรื่อง “เทศกาลสงกรานต์” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “เดือนตะก (เดือนเมษายน) เป็นเดือนที่ต้อนรับปีใหม่ของพม่า ในเดือนนั้นมีดอกประดู่บานสะพรั่งและจัดงานวันสงกรานต์ ประชาชนร่วมกันจัดงานทำบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยสงฆ์พระพุทธรูปและพระเจดีย์ ทำบุญเลี้ยงอาหาร และมีการปล่อยสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 75)

จากตัวอย่างนี้ “ในเดือนเมษายนที่ต้นประดู่ออกดอก” ในฐานะที่แบบเรียน ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ฤดูกาล และประเพณีของชาวพม่า คำว่า “ตะกาน” คล้ายกับประเพณีสงกรานต์ในประเทศอื่นที่อยู่ภูมิภาคเดียวกัน คือการเล่นสาดน้ำเพื่อคลายร้อน และเปรียบเหมือนเป็นการล้างสิ่งไม่ดีจากปีเก่าเพื่อความเป็นสิริมงคล การจัดงานเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ ชาวพม่าจะเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานตลอด 4 วัน และรวมถึงมีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้อาวุโส การสงฆ์พระพุทธรูปและพระเจดีย์อีกด้วย ในสมัยอดีตจะใช้การเล่นสาดน้ำอย่างเบา ๆ โดยใช้ยอดหว้าอ่อนชุบใส่ น้ำปรุงแล้วแตะเบา ๆ บนไหล่ของผู้ที่จะเล่นสาดน้ำด้วย นอกจากการเล่นสนุกสนานแล้วยังมีประเพณีบุญ คือ การทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น การตักบาตร สงฆ์พระพุทธรูป ถวายศีลปฏิบัติธรรม ทำความสะอาดวัดหรือศาสนสถาน ทำบุญบ้าน สะพมหรืออาบน้ำ ทำความสะอาดให้แก่คนชราที่ไร้ญาติ รวมถึงการปล่อยสัตว์ต่าง ๆ

สรุปได้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชา ภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 พบว่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นจำนวนมากที่สุดเพราะว่าในระดับชั้นนี้เริ่มเข้าสู่เนื้อหาที่เป็นเรื่องราว ซึ่งต่างจากระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ประเทศพม่าเป็นประเทศที่ยังใช้ชีวิตแบบความเป็นพม่าและยังรักษาขนบธรรมเนียมในด้านต่าง ๆ เอาไว้ ดังนั้น เนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า จึงปรากฏให้เห็นถึงการเน้นย้ำให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้มอบเอาไว้ให้กับลูกหลานสืบมา ซึ่งล้วนแต่จะช่วยหล่อหลอมความเป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ในวิถีทางแบบชาวพม่านั้นเอง

2. เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา คำสอน

ประเทศพม่าเป็นประเทศที่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลักเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งมีระบบการจัดการการศึกษาที่ยังคงเป็นเครื่องมือรองรับการสืบทอดศาสนทายาท มีกฎบุตร-ธิดาที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียน ศาสนาจึงหมายถึงลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลัก

ธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ ศาสนาทุกศาสนามีคำสอนที่ต้องการให้คนเป็นคนดี (ชาตรี ฝ่ายคำตา และคณะ, 2556: 79) จากการศึกษาพบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของปัญญา ดังปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในบทที่ 9 เรื่อง “หน้าที่ของเรา” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ลูกต๋อองเป็นชาวนา ที่ปลูกข้าวเพื่อเป็นผลประโยชน์ของชาตินายโหมงที่เป็นพนักงาน ทุมเทให้กับการทำงาน เพื่อให้ผลผลิตสูง”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2560: 91)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าในเรื่องหน้าที่ของเราอันเป็นบทอาขยานนี้ก็เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักอาชีพและหน้าที่ของพลเมือง เนื้อหาที่อยู่ในนั้นมีอาชีพชาวนา พนักงานคุณครู ทหาร บุรุษไปรษณีย์ คนตังเพลิง เป็นต้นไป เป็นอาชีพที่อยู่ใกล้ชิดกับวัยนักเรียนอายุประมาณ 8 ขวบ ในบทนี้ สอนสระโดยใช้บทอาขยานต่าง ๆ เช่น ในหนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 บทที่ 2 เรื่อง ลูกของแม่ สอนให้เด็กนักเรียนรู้จักหน้าที่ของนักเรียนในวัยเรียน เช่น ในบทเรียนบทที่ 1 ช้างในป่า (Taw Gyi Htel Ka Sin) หนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากเนื้อหาข้างต้นเป็นเหตุการณ์ใกล้ตัวที่มักเห็นได้ในชีวิตประจำวัน การเรียนเนื้อหาในบทนี้เป็นการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง เช่นเดียวกับในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 3 เรื่อง “นางรำ Laybarti Ma Mya Yin” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ผู้ชมพากันชมว่า รอยยิ้มของนางมะเมียยีน สวยงามมาก ก่อนจะรำ เธอมักจะทำความเคารพโดยไหว้พระรัตนตรัย ไหว้คุณแม่ด้วย เธอเชื่อฟังคำสั่งสอนคุณแม่เสมอ”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2559: 6)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าในเรื่องนี้เป็นเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของนางรำที่ชื่อเสียงดังในสมัยก่อน Ma Mya Yin เป็นผู้หญิงต้นแบบและเป็นผู้หญิงที่มีอัธยาศัยดี เรียบร้อย ถือได้ว่าเป็นสตรีพม่า นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึง วงดนตรีพม่าสมัยก่อนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาก เพราะประกอบไปด้วยวัฒนธรรมพม่า มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ รวมทั้งกลุ่มวัฒนธรรมชาติอื่น ๆ มีทั้งดนตรีแบบแผนพระราชสำนัก ดนตรีราษฎร์ บรรเลง

ประกอบพิธีทางศาสนาและบรรเลงเพื่อความบันเทิง ซึ่งในบทที่ 4 เรื่อง “ดนตรีพม่า” ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสมบุญกุศล และให้ความเคารพแก่นันตคุณ 5 คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่ ครูอาจารย์ ปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่นในสังคม และสอนให้มีความอดทน ขยัน มุ่งมั่นและมุ่งมั่นในสิ่งที่อยากทำ หรือในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บทที่ 30 เรื่อง “สุภาจิต” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง 1. ต้นไม้หนึ่งต้นที่ให้ร่มเงาดี เป็นที่อยู่อาศัยของนกหลายตัว

2. ลืมเอาแวไปไถนา

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2562: 83)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าสุภาจิตเป็นที่นิยมของหมู่ชนทั้งหลาย ถึงแม้จะต่างเชื้อชาติต่างศาสนาต่างก็มีสุภาจิตในหมู่ของตน คำสุภาจิตนั้นเป็นคำสั้น ๆ จำได้ไม่ยากเย็น อีกทั้งไพเราะ และมีความหมาย ลึก ก็นใจ จากตัวอย่างที่ 2 หมายความว่า เมื่อเราไปไถนา แต่ลืมสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ วัว ในสังคมเกษตรกรรม วัว ถือเป็นสัตว์ที่สำคัญและจำเป็นมาก ในวิถีชีวิตเกษตรกรรม ถือได้ว่าเป็นคำสอนดังกล่าว มุ่งสอนให้คนไม่หลงลืม ให้มีความคิดรอบคอบในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และควรมีสติสัมปชัญญะตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนามาตรฐานที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 พบว่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นจำนวนมากที่สุดเพราะด้วยความนับถือศาสนาพุทธเป็นร้อยละ 87.9 % นับถือศาสนาพุทธวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพม่าก็มีความเชื่อมโยงกับศาสนาพุทธเป็นโดยตรง ตั้งแต่เด็กจนโต พ่อแม่ ผู้ใหญ่ก็สั่งสอนเพื่อให้ลูกของตนเองโตมาเป็นเด็กดี มีความเคารพนับถือต่อพระพุทธศาสนาและมีประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

3. เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ

ธรรมชาติ หมายถึง ปรากฏการณ์ของโลกกายภาพ และยังหมายถึงชีวิตโดยรวม มีขนาดตั้งแต่เล็กกว่าอะตอมไปจนถึงจักรวาล ธรรมชาติ หมายถึง ดิน น้ำ สัตว์ป่า พืช ลม ไฟ อากาศ หิน ป่า ชายหาด แร่ธาตุ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคน พืช และสัตว์ ธรรมชาติก็คือ ต้นไม้ในป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต และพืชพันธุ์นานาชนิด การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (ชาตรี ฝ่ายคำตา และคณะ, 2556: 47) จากการศึกษาพบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลอนที่เพื่อให้รู้จักความสวยงามของธรรมชาติ เพื่อให้รู้ความ

เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต เพื่อให้แบ่งแยกสิ่งเหมือนและสิ่งที่แตกต่าง ดังปรากฏในหนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในบทกลอน “ดาวกับพระจันทร์” และในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 บทที่ 9 เรื่อง “ดอกมะลิ” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “นำดอกมะลิมาวางบนหัว นั่นคือสระ คือ ๐
สองดอกมะลิมาอยู่ข้างหน้า นั่นคือสระ คือ -๐”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2559: 88)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่าในบทเรียนนี้เน้นสอนเรื่องการใช้เครื่องหมายโดยใช้บทอาขยาน ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับดอกมะลิ ในสังคมพม่าดอกมะลิเป็นดอกไม้ที่คนพม่าทุกคนชื่นชอบ เป็นสัญลักษณ์แห่งความดี และความซื่อสัตย์ นอกจากนั้นดอกมะลิเป็นดอกไม้ที่คนพม่านิยมถวายพระและสามารถซื้อได้ทั่วไป คนพม่าชื่นชอบดอกมะลิ เพราะมีกลิ่นหอม ปลุกง่าย และราคาไม่แพง ในบทนี้ ใช้ดอกมะลิที่เด็กชาวพม่ารู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างดีในชีวิตประจำวันของเขาและฝึกร้องเพลงประกอบกิจกรรมเข้าจังหวะ เพื่อให้เด็กนักเรียนจดจำสระได้ง่าย และเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ เช่นเดียวกับในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในบทที่ 2 เรื่อง “บุญคุณของชาวนา” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ประเทศของเราเป็นประเทศเกษตรกรรม ชาวนาปลูกข้าวให้เราบริโภค นอกจากนั้นยังมีการปลูก ถั่ว และงาเพื่อผลิตน้ำมันบริโภคอีกด้วย”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 20)

การที่เนื้อหาในแบบเรียนชี้ให้เห็นวิถีสังคมแบบเกษตรกรรมของชาวนาในฐานะที่เป็นสังคมแบบวัฒนธรรมข้าว ที่มีความสัมพันธ์กับฤดูกาล มนุษย์ต้องพึ่งพาและอิงอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต หนังสือเรียนสามารถได้พยายามนำเสนอภาพของสังคมชาวนาที่สื่อนัยถึงความบริสุทธิ์ ขณะเดียวกันก็เป็นวิถีชีวิตที่สังคมเมืองกำลังโยกหา เช่นเดียวกับในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในบทที่ 6 กลอนเรื่อง “กระท่อมในทุ่งนา” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ระดับน้ำฝนเพิ่มสูงขึ้นเต็มในทุ่งกว้าง
กระท่อมไม้ยกพื้นสูง ตั้งอยู่ภายใต้ท้องฟ้า”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 60)

หากพูดถึงเรื่องฤดูฝน ความสวยงามของฤดูฝน กลอนเรื่องนี้ นอกจากสื่อเรื่องฤดูฝน ยังเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวพม่าด้วย เห็นธรรมชาติที่สวยงาม หรือในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 บทที่ 4 ในกลอนเรื่อง “ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีดอกไม้้นานาพันธุ์ ชูดอก ออกช่อ บานสะพรั่ง
มีต้นไม้หลายต้นมีนกกร่าเริงเบิกบาน”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2559: 27)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าการสอนให้เด็กนักเรียนรู้ธรรมชาติของป่าไม้และสิ่งที่อยู่ในป่าไม้ พืชพันธุ์นานาชนิด สัตว์ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เป็นการเน้นย้ำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติ อันเป็นการบ่มเพาะให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติที่รายล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ให้คงอยู่ตราบชั่วลูกชั่วหลาน

สรุปได้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 พบว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่อยู่กับวิถีการดำรงชีวิตของชาวพม่ามาอย่างเนิ่นนาน ดังนั้นเนื้อหาในแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า จึงต้องการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักดูแลธรรมชาติเสมือนเป็นชีวิต ความสำคัญของธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลพม่าต้องการเน้นย้ำให้เยาวชนเห็นความสำคัญ ด้วยเป็นสิ่งที่ผู้คนต้องพึ่งพาอาศัยในแง่วิถีการดำรงชีวิตอยู่ตนเอง

4. เนื้อหาเกี่ยวกับการรักชาติ

ความรักชาติ หมายถึง มีความรัก ความสำนึก และภาคภูมิใจในความเป็นไทย นิยมไทย มีความผูกพันหวงแหนในมาตุภูมิ บ้านเกิดเมืองนอนคือ ผืนแผ่นดินไทย ปฏิบัติตนตามหน้าที่และสิทธิในฐานะพลเมืองดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ ส่งเสริมสนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงและรักเกียรติภูมิของชาติ (ชนัญชิตา บุญเพาะ, 2561: 98) จากการศึกษาพบว่าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักรักถิ่นฐานบ้านเกิด ดังปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 บทที่ 2 เรื่อง “เรียงคำศัพท์แล้วเขียนเรื่องกัน” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ประเทศเมียนมา เป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัย ส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 18)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าแบบเรียนในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกล่าและสร้างสำนึกร่วมในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ร่วมกันของพม่าจึงมีการสอดแทรกความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพราะในประเทศเมียนมาเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถึง 135 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ พม่า มอญ ฉาน กะเหรี่ยง คะฉิ่น ฉิ่น คะยา ยะไข่ กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 8 กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ หรือในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บทที่ ในกลอนเรื่อง “นายพลองซาน” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “เราไม่ลืม คำสั่งสอนของนายพล ท่านเป็นประมุขแห่งประเทศชาติ”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2562: 34)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่านายพลองซานเป็นผู้นำเพื่อให้ประเทศเมียนมาได้เอกราชจากอังกฤษ เป็นผู้ที่ชาวพม่าให้ความเคารพและนับถือ นายพลองซานมีหลักคำสอนให้ประชาชนชาวพม่ามีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพลเมืองที่ดี รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบที่ตนเองที่ได้รับมอบหมาย ปลูกฝังเด็กชาวพม่าเพื่อมีความรักสามัคคีในหมู่คณะ และให้เด็กนักเรียนชาวพม่ามีความรักต่อประเทศชาติบ้านเมืองอีกด้วย นอกจากนั้นในแต่ละระดับชั้น ยังพบว่ามีเนื้อหาที่สอดแทรกเรื่องดังกล่าวไว้ในแต่ละระดับเรียน ดังเช่น ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เนื้อหาในบทที่ 1 ในเรื่อง “ธงชาติ” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “พลเมืองแต่ละคน มีหน้าที่ดูแลและต้องสำนึกถึงธงชาติของเราตลอด และต้องเคารพ”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2561: 3)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าในเรื่องนี้อธิบายตั้งแต่ความหมายของธงชาติ แต่ละสีที่ปรากฏในธงชาติ จนถึงหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องรู้จักหน้าที่และให้มีความรักต่อประเทศชาติ หรือในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในบทที่ 8 นิทานเรื่อง “นกยูงเจ้าปัญญา” ที่กล่าวว่า

ตัวอย่าง “ในโลกใบนี้ ถ้าหากอยากอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ควรมีความเมตตาต่อกัน มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกันและ มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น ย่อมปราศจากความทุกข์”

(กระทรวงศึกษาธิการพม่า, 2560: 84)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าในเรื่องนี้อธิบายมองกว้าง ไม่ให้มองแค่ตัวเอง ไม่ให้มองแค่สังคมของเรา แต่มองให้ทั้งโลก สิ่งทั้งหลายในบนโลกนี้มีความสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัยและส่งผลกระทบต่อกันทั้งสิ้น พลเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม พลเมืองที่สมบูรณ์ต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีร่างกายดี จิตใจดี คิดเป็น แก้ปัญหาเป็นและต้องเป็นกำลังใจในการพัฒนาความเจริญของประเทศชาติ ให้เกิดความมั่นคงสามัคคีปรองดอง และช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติได้ต่อไป

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าในส่วนของเนื้อหาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่านั้นทำให้เห็นความรู้หลากหลายแขนงที่ผู้เรียนจะได้ซึมซับเพื่อเพิ่มความรู้ให้กว้างขวางขึ้น สอดคล้องกับการเรียนรู้ในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลพม่าต้องการสร้างให้เกิดขึ้นกับเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบันนี้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาแบบเรียนการอ่านภาษาพม่า ตามแผนการพัฒนาแบบเรียนของรัฐบาลพม่า ซึ่งเป็นหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 จะเห็นว่าหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ปีการศึกษา ค.ศ. 2017-2021 และหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรเก่า ค.ศ. 2018 (คาดว่าจะใช้ปีการศึกษา ค.ศ. 2021-2022) ในแต่ละบทเรียนจะมีหน่วยการเรียนรู้ย่อยที่ช่วยพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งประเด็นเนื้อหาที่พบมีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี 2) เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา คำสอน 3) เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ และ 4) เนื้อหาเกี่ยวกับการรักชาติ โดย

ในหนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาแต่ละชั้น มีเนื้อหาที่แทรกคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็น จะต้องการอบรมปลูกฝังให้แก่เยาวชนชาวพม่า ให้มีความรักชาติ การเสริมสร้างให้เป็น พลเมืองดีของสังคมประเทศชาติ รู้รักสามัคคี มีน้ำใจไมตรี ซื่อสัตย์ สุจริต และมีวัฒนธรรม ปฏิบัติตนตามหน้าที่และสิทธิในฐานะพลเมืองดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ดำรง ไว้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ ส่งเสริม สนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงและรักเกียรติภาคภูมิใจใน ประเทศชาติ อีกทั้งเนื้อหายังมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชาภาษาพม่าครบ ถ้วนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ในด้าน 1) ความถูกต้องเที่ยงตรง 2) เรียงลำดับจากง่าย ไปยาก ตามวัยของผู้เรียนแต่ละระดับชั้น 3) การแบ่งเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อน มีความต่อเนื่องใน แต่ละบท 4) ให้สาระความรู้และสติปัญญา 5) มีบทอภิปรายแสดงความคิดเห็นในทางที่ดี ต่อสังคมและประเทศ 6) กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิด ให้แนวคิดที่ถูกต้อง เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของนักเรียน ในแบบเรียนจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม ชาติพันธุ์คือ ความสามัคคีและความขยันขันแข็งในการทำงาน อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญใน การพัฒนาประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการพม่า. (2559). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถม ศึกษาปีที่ 1. ย่างกุ้ง: สำนักงานคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการพม่า. (2559). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถม ศึกษาปีที่ 5. ย่างกุ้ง: สำนักงานคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการพม่า. (2560). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถม ศึกษาปีที่ 2. ย่างกุ้ง: สำนักงานคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการพม่า. (2561). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถม ศึกษาปีที่ 3. ย่างกุ้ง: สำนักงานคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการพม่า. (2562). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาพม่า ชั้นประถม ศึกษาปีที่ 4. ย่างกุ้ง: สำนักงานคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการ.
- ชนัญชิตา บุญเหาะ. (2561). กลวิธีการเสนอความคิดเรื่องความรักชาติในนิราศรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วารสารมนุษยศาสตร์, 25(2): 105-114.

ชาติรี ฝ่ายคำตา และคณะ. (2556). ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ ภายนอกและภายในประเทศไทย. วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม), 34(2): 77-89.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

Kyaw Myo Naing. (2552). หลักสูตรในระดับชั้นประถมศึกษาของประเทศพม่าและ ประเทศเกาหลี. ย่างกุ้ง: มหาวิทยาลัยศึกษาศาสตร์.

Mya Thein. (2522). การวิเคราะห์และเปรียบเทียบหนังสือเรียนรายวิชาภาษาพม่าใน สมัยอาณานิคม ในระดับ ชั้นประถมศึกษา. ย่างกุ้ง: มหาวิทยาลัยศึกษาศาสตร์.

Yi Yi Myint. (2525). การวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาภาษาพม่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5. ย่างกุ้ง: มหาวิทยาลัยศึกษาศาสตร์.

กระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ปรกรณ์ชัย สุพัฒน์¹ วณิชยา โชติศักดิ์² ทิพวรรณ พานเข้ม³ อานัติ วงศ์จำปา⁴

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ¹
นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ²

อาจารย์สาขาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ³

อาจารย์ สาขาคณิตศาสตร์ วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี⁴

E-mail: ¹Pakornchai.s@sskru.ac.th

วันที่รับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2564

วันแก้ไขบทความ: 2 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ: 24 มกราคม 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยและ 2) นำเสนอความสำเร็จการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และครูผู้ดูแลเด็กของเล็กโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ เนื่องจากต้องมีการสัมภาษณ์จึงใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ครอบคลุมบุคลากร จำนวน 20 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตในขณะสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า

1) กระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ 1.1) ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก 1.2) ด้านการสร้างสัมพันธ์กับผู้ปกครอง 1.3) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพและความปลอดภัย 1.4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม 1.5) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการ 1.6) ด้านการประเมินพัฒนาการการประเมินพัฒนาการและการเติบโตของเด็ก 1.7) สภาพประเด็นเกี่ยวกับภาระงาน

2) สภาพความสำเร็จด้านการบริหารจัดการในการดูแลเด็กระดับองค์กร ประกอบด้วย 2.1) ผู้บริหารมีการติดตามการทำงาน โดยให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา 2.2) ส่งเสริมเชิงปฏิบัติการในการทำงานเป็นทีมการทำงานร่วมกันร่วมกัน 2.3) วัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอและการนำความรู้มาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ: แนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติ การปฏิบัติที่เหมาะสม การพัฒนาเด็กปฐมวัย

The process of developing caregivers based on community concepts for appropriate practices for early childhood development Base

Pakornchai suphat¹ Wanichaya Cho Tuk² Thippawan Phan Khem³ Anat Wong Champa⁴

Assistant Professor, Mathematics, Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University¹

Master of Education Program in Educational Research and Evaluation Faculty of Education,
Sisaket Rajabhat University²

Lecturer in Early Childhood, Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University³

Lecturer in Mathematics Chanthaburi College of Dramatic Arts⁴

E-mail: ¹Pakornchai.s@sskru.ac.th

Received: February 19, 2021

Revised: December 2, 2021

Accepted: January 24, 2022

Abstract

This research aims to investigate the knowledge and the processes of developing caregivers based on community concepts for appropriate practices for early childhood development Base. This paper is qualitative research that focuses on describing true nature. The author applied Purposive Sampling because informants have to have experience in child care to cover all staff data (20 people). Methods of collecting information included the documents, in-depth interviews and observations while interviewing.

The study results showed that the process of developing child care according to the community concept, which is appropriate for early childhood development, has the essential elements: 1) the issue of building a relationship with children, 2) the issues of building relationships with parents in good cooperation between families, 3) the issue of environmental management to promote health and safety and 4) the issue of organization of the environment to promote a learning environment that promotes early childhood learning to provide the space. 1.5) The issue of learning management that promotes the development organization of learning activities. 1.6) The issue of individual developmental assessment of the children's development and growth. 1.7) The issue of the condition of the workload of child care teachers - who joined this research – take responsibility as caretakers and child development supervisors. In addition, the data analyses also revealed that the conditions of success in managing child care at the organizational level consisted of three main elements. First, the executives have to follow up on their work by focusing on the work of the subordinates. They also need to promote workshops on teamwork and collaboration. Finally, the culture and working atmosphere need to be created to support learning new things, bringing knowledge, and working more effectively.

Keywords: Community Concept, Appropriate practices, Early Childhood Development

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

บทนำ

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย ระยะยาว พ.ศ. 2560–2569 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 30) ที่ได้กำหนดนโยบายที่ได้พัฒนาเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ 0-5 ปี ทุกคนอย่างมีคุณภาพเต็มตามศักยภาพโดยมีครอบครัวเป็นแกนหลัก ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเด็ก หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม ในการจัดบริการและ สิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในการพัฒนาเด็กตามวัย ทั้งนี้แนวโน้ม ของจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นในแต่ละชุมชนตามแนวนโยบายระดับชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับปัจจุบันที่มุ่งให้ประชากรกลุ่ม อายุ 3-5 ปีได้รับการศึกษาระดับก่อนปฐมศึกษาร้อยละ 100 (สถาบันแห่งชาติเพื่อการ ศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย, 2560: 3) คุณภาพการดำเนินงานของการพัฒนาเด็กเล็กและ การปฏิบัติของครูผู้ดูแลเด็กถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่แสดงถึงคุณภาพของการพัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้การปฏิบัติของครูผู้ดูแลเด็กในการตอบสนองเด็กได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมจะ ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็ก (Melhuish, 2001: 21) เนื่องจาก เด็กในช่วงปฐมวัยยังเป็นช่วงเวลาสำคัญในการพัฒนาด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ได้แก่ การพัฒนาให้มีความรู้ถูกผิด การควบคุมอารมณ์ การควบคุมตนเองรวมถึงการปลูกฝัง คุณธรรมพื้นฐานและความมีวินัยในตนเอง การเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยเพื่อ ส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมจึงมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมสนับสนุนให้ เด็กเกิดความรู้สึกที่ดี เห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) และการยอมรับใน ความแตกต่างของเด็กเป็นรายคน (Individuality) การส่งเสริมพัฒนาการในด้านนี้จึงต้องอาศัย ครู ผู้ดูแลเด็กที่ใกล้ชิดกับเด็กได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งมีความเข้าใจ ในพัฒนาการเด็กและรู้จัก ที่จะตอบสนองหรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อเด็กอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะการที่เด็กไม่ได้รับการ ตอบสนอง หรือการตอบสนองในทางลบจากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม เด็กจะพัฒนาการรับรู้ เกี่ยวกับตนเองว่ามีบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับตนเองที่ผิด มองตนเองไม่ดี ซึ่งจะทำให้เด็ก รู้สึกว่าตนเองคือบุคคลที่ไม่น่าพึงพอใจส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในขั้นต่อมา บทบาทของครูผู้ดูแลเด็กในการพัฒนาเด็กเล็กจึงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา และส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ครู จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลและส่งเสริม พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กก่อนเข้าสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน (บุญฤทธิ ปิยะศรี, 2558: 97-109)

แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมกับพัฒนาการหรือที่รู้จักกันในวงการศึกษามือว่า การปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการ (Developmentally Appropriate Practice: DAP) เป็นแนวคิดหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้ดูแลเด็กที่จะใช้

ตัดสินใจและจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กแนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากการกำหนดนิยามของสมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (National Association for the Education of young Children: NAEYC) เกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการกับเด็กปฐมวัย นิยามดังกล่าวเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในสาขาต่าง ๆ เช่น จิตวิทยาพัฒนาการ มานุษยวิทยาทางวัฒนธรรม การศึกษาปฐมวัยและงานวิจัยพื้นฐานทางสมองต่าง ๆ ทำให้เกิดการขยายองค์ความรู้ที่ก้าวหน้ามากขึ้นเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย การกำหนดนิยามดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อปีคริสต์ศักราช 1986 จากการพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานทางการศึกษา และได้เกิดการตีความที่แตกต่างกัน จากนั้นจึงได้มีการจัดพิมพ์หนังสือที่ขยายความและเพิ่มเติมเนื้อหาให้ลักษณะเฉพาะกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กแรกเกิดถึงแปดปีขึ้นไปทั้งในด้านการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการและการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับพัฒนาการ จากการสังเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัยและศาสตร์สาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในการพัฒนาเด็กปฐมวัยต่อสาธารณชน เนื่องจากในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาเกิดปัญหาการเร่งรัดทางวิชาการกับเด็กปฐมวัย มีการสอนที่เน้นการท่องจำและสอนทั้งชั้นเรียนตลอดเวลา ละเลยการเล่นที่เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ที่อาจก่อให้เกิดผลเสียและอันตรายแก่เด็กได้ (Gatwick, 1999: 54) แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการ หรือ DAP ทำให้เกิดการเพิ่มประสบการณ์ทางการศึกษาที่มีคุณค่าต่อเด็กปฐมวัย โดยการเชื่อมโยงความรู้ทางพัฒนาการเด็กสู่การปฏิบัติทางการศึกษาปฐมวัยส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานทางวิชาชีพการศึกษาปฐมวัย

สภาพปัจจุบันครูปฐมวัยมีลำดับขั้นของการพัฒนาวิชาชีพที่แตกต่างกันเกี่ยวกับประสบการณ์ของครูปฐมวัยที่มีต่อความแตกต่างในลำดับขั้นของการพัฒนาวิชาชีพ ปัญหาที่พบ คือ บุคลากรมีวุฒิไม่ตรงสาขาการศึกษาปฐมวัย ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ขาดการนิเทศ กำกับติดตามและผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาของศูนย์อย่างต่อเนื่อง ด้านที่มีการปัญหาสูงสุด คือ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร เนื่องมาจากบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังขาดทักษะ ขาดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในงานด้านวิชาการ การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ การจัดทำหลักสูตร (โสธรา จิตรฉาย, 2555: 154) รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับครูผู้ดูแลเด็กไม่เพียงพอ ครูผู้ดูแลเด็กเล็กยังขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตสื่อสำหรับการเรียนการสอน (สุตารัตน์ สอดเสน, 2556: 105) การจัดมุมประสบการณ์ไม่ครอบคลุม กิจกรรมของเด็กตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด อุปกรณ์ และสื่อการเรียน การสอนไม่เพียงพอ ไม่มีการกำหนดนโยบายและแผนที่จะพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างชัดเจน ปัญหาด้านการนิเทศภายใน ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการขาดกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ครูผู้ดูแลเด็กยังขาดคุณภาพในเรื่องวิธี

การเรียนรู้ของเด็ก จิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก เช่น ให้เด็กเรียนโดยท่องจำเพียงอย่างเดียวไม่ส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดตั้งแต่เล็ก การเร่งสอน อ่าน เขียน คิดเลข (จรรยา ชินสี, 2552: 65) และปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางท่านไม่ให้ความร่วมมือในการจัดทำหลักสูตร และยังขาดการประเมินผลการใช้หลักสูตร การรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่าสามขวบมาเรียนร่วมกับเด็กสามขวบทำให้ไม่สามารถจัดประสบการณ์เรียนรู้ไม่เท่าที่ควร ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ ทำให้สื่อที่ได้มาไม่ตรงตามความต้องการ (ภัทรวดี แก้วกระจาย, 2555: 9) และครูที่เริ่มต้นทำงานใหม่ ๆ จะให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมประจำวันแบบวันต่อวันในชั้นเรียนให้สำเร็จและบ่อยครั้งที่ประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความสามารถของตนเองเมื่อต้องพบกับชั้นเรียนที่ท้าทายและเผชิญกับความเปราะบาง (นิยม ธรรมบุญ, 2553: 118) ระหว่างชั้นนี้ครูใหม่ต้องการการสนับสนุนความเข้าใจการส่งเสริมการอ่านยวความสะกดและการให้แนวทางความต้องการควรได้รับการตอบสนองโดยครูผู้มีประสบการณ์หรือศึกษานิเทศก์ สำหรับครูที่มีประสบการณ์จะมีขั้นตอนของการพัฒนาวิชาชีพทั้งขั้นของการเริ่มใหม่และขั้นที่มีความพร้อมแล้วกล่าวคือมีความมั่นใจในทักษะต่าง ๆ ของตน แต่เปราะบางกับการทำซ้ำในสิ่งเดิม ๆ ครูที่มีประสบการณ์จะมีการสะท้อนความคิดมากขึ้นและสนใจขอบเขตของความรู้และทักษะเชิงวิชาชีพที่กว้างขึ้น ครูเหล่านี้อยู่ในขั้นที่จะได้รับประโยชน์จากประสบการณ์ที่มีโอกาสได้ทำงานเป็นเครือข่ายกับเพื่อนร่วมงานและการตรวจสอบปัญหาและประเด็นต่าง ๆ ในชั้นเรียนและสาขาการศึกษาปฐมวัย (พรรณนิภา สายหยุด, 2558: 39)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Communities of Practice (COP) or Collegial Study Groups) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาครูปฐมวัยที่สอดคล้องกับบริบทของครูประจำการ ทั้งนี้เพราะมีรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (Ongoing) ในการปฏิบัติงานเป็นการรวมกันของกลุ่มบุคคลของครูวิชาชีพที่มีความสนใจและความปรารถนาร่วมกันในการที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษผ่านการแลกเปลี่ยน (Sharing) ข้อความรู้ ความเข้าใจลึกซึ้ง หรือแนวทางปฏิบัติที่ดี (Wenger, 1998: 222; McDermott & Snyder, 2002: 4) ชุมชนแห่งการปฏิบัติได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครูในหลายบริบททั้งในโรงเรียนและศูนย์ดูแลเด็ก (Child Care Program) การรวมกลุ่มของ ชุมชนแห่งการปฏิบัติอาจเป็นสมาชิกขององค์กรในเฉพาะหรือเป็นการรวมกันของครูและบุคคลภายนอกซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) การประชุมของชุมชนแห่งการปฏิบัติต้องการผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นผู้ซึ่งมีความรู้ประสบการณ์และมีทักษะในการปฏิบัติสามารถช่วยให้กลุ่มเกิดคำถามต่อสิ่งที่ปฏิบัติ เชื่อมโยงหรือให้ความคิดใหม่ ๆ หรือขยายความชัดเจนของ

แนวคิดหลักที่ใช้ปฏิบัติให้แหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์และอยู่ร่วมในงานอย่างมีความสัมพันธ์

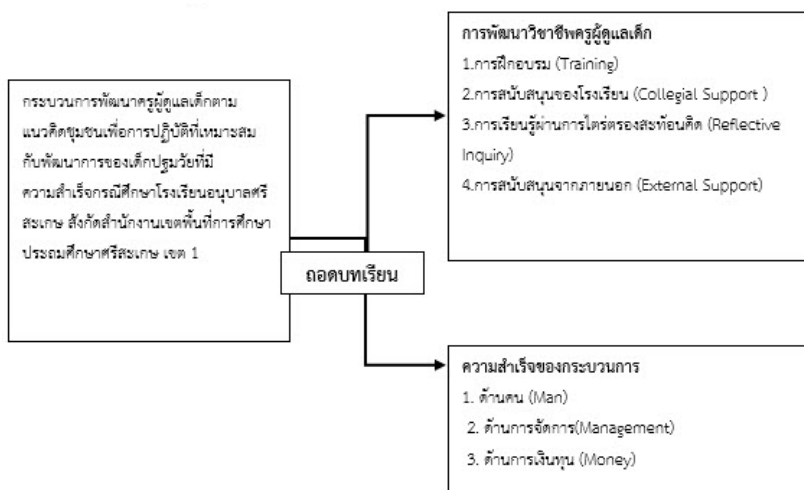
โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษได้พัฒนาแนวคิดการกระบวนการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ให้แก่ครูผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ครูเคยได้รับมาก่อน นำมาเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์และการปฏิบัติและส่งเสริมการสะท้อนความคิดเชื่อมต่อกับความรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ บนฐานคิดที่ว่า “สภาพการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศทำให้รูปแบบการพัฒนาครูไม่สามารถใช้แนวทางพัฒนาด้วยการฝึกอบรม (Training) ได้เพียงอย่างเดียว แต่สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพและการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับครูผู้ดูแลเด็กในเรื่องพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยจะเป็นสิ่งที่สำคัญจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” โดยการพัฒนาตามหลักการดังกล่าวของครูปฐมวัยก่อให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพในสถานທີ່ปฏิบัติงานของโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ บนฐานแนวคิดชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) อย่างต่อเนื่องและได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากทุกภาคส่วนในการดำเนินการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ของโรงเรียน มีกระบวนการเป็นอย่างไรและความสำเร็จคืออะไร อย่างไร ที่จะนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ให้กับครูผู้ดูแลเด็กในการพัฒนาเด็กเล็ก เพราะนอกจากจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูผู้ดูแลเด็กได้รับความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยแล้ว รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง โรงเรียนทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และการใช้แนวคิดดังกล่าวยังเอื้อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ยั่งยืนให้กับกลุ่มครูผ่านการฝึกฝนทักษะสำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูจะได้ใช้พัฒนาตนเองและส่งต่อสู่นักเรียนอย่างไร อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้การพัฒนาเด็กเล็กสร้างสรรค์ชุมชนแห่งการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและการดูแลเด็กให้ประสบผลสำเร็จมากน้อยขนาดไหน จึงนำมาสู่การศึกษากลุ่มการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับการสร้างความยั่งยืนในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย
2. เพื่อศึกษาผลความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย กระบวนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชน
เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่มีความสำเร็จ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งบรรยายลักษณะ
เงื่อนไขและสภาพเหตุการณ์ที่เป็นจริงของการพัฒนาผู้ดูแลเด็กแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติ
ที่เหมาะสมกับพัฒนาการ (DAP) โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้บริหาร
ครูผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครองการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 20 คนประกอบด้วย 1) รองผู้
อำนวยการฝ่ายวิชาการ 2) หัวหน้าระดับปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ 3) ครูผู้ดูแลเด็ก
เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านและใช้การพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่
เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (DAP) โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ จำนวน 15 คน และ
4) ผู้ปกครองซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละชั้นที่ จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) จำนวน 1 แบบในการถอดแบบ เป็นเครื่องมือในการวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบใน
การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวิธีดำเนินการสร้าง
เครื่องมือในการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

การเขียนยกร่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ยกร่างแบบสัมภาษณ์ โครงสร้างเพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสม กับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ โดยอาศัยข้อมูลสอง ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) ข้อมูลจากการศึกษาสภาพต้นทุนและประชากร 2) ข้อมูลกระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: โดยจัดทำข้อมูลให้อยู่ในลักษณะของแบบสัมภาษณ์กึ่ง โครงสร้างสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแสวงหาบทเรียนแห่งการ เรียนรู้ในการวิจัยนี้สำหรับการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) นำแบบกระบวนการโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางาน วิจัยครั้งนี้เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ ปรึกษา 2) นำแบบกระบวนการโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างทั้งฉบับไปให้ผู้ทรง คุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ ความถูกต้อง และความเหมาะสม ของเครื่องมือก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ด้วยการสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-depth Interview) และจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และการเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบกระบวนการ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เครื่องบันทึกเสียงเครื่องบันทึกวิดีโอ กล้องถ่าย รูป สมุดจดบันทึก นิตหมายผู้ช่วยจดประเด็นสัมภาษณ์ และเริ่มสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยขอ อนุญาตบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์และมีผู้ช่วยจดประเด็นสัมภาษณ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถาม คำถามพร้อมกับคอยจดบันทึกสาระสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลตอบ และดำเนินการนำประเด็นที่ได้ ตั้งเป็นกรอบเชิงคำถามบูรณาการกับแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำมาใช้ ในการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ และจัดทำเป็นเอกสารรายงาน วิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง
2. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน
3. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล

(Methodology Triangulation) สุภางค์ จันทวานิช (2545: 29-30) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันโดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตในขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยอาศัยแนวทางดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าตลอดเวลา เช่น ขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยใช้ประเด็นคำถามตามแบบสัมภาษณ์โครงสร้างเดียวกันซึ่งให้แต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเต็มที่เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ของแต่ละคนที่ให้สัมภาษณ์ในช่วงเวลาที่ต่างกัน รวมทั้งผู้วิจัยได้มีการอภิปรายกับผู้ช่วยจัดบันทึกคำสัมภาษณ์ในการวิจัยนี้ก่อนสรุปสาระสำคัญต่าง ๆ ในแต่ละประเด็นคำถามทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบให้เกิดความมั่นใจในคำตอบที่ได้และตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการอื่น ได้แก่ การศึกษาเอกสารและรายงานผลการดำเนินงาน และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตเพิ่มเติมและสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ผลการศึกษา

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางที่ครูพึงปฏิบัติในการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กเล็กที่ผ่านการอบรม 7 ด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การออกแบบสภาพแวดล้อมทางการเรียน การพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษมุ่งเน้นการทำงานเป็นทีมในการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงการใช้แผนพัฒนาเด็กรายคนและแผนอื่น ๆ

2. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เอื้ออาทรครูทุกคนมีปฏิสัมพันธ์ประจำวันกับเด็กที่ตนสอน ครอบครัวของเด็กและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ การพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ

3. การดูแลเด็กการพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษมุ่งเน้นการแสดงออกให้เด็กเห็นว่าเขามีความสำคัญ มีตัวตนท่ามกลางเด็กคนอื่น ๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัยที่ไม่ต้องมีการควบคุมจากครูในช่วงเวลาสั้น ๆ

4. การใช้เวลาในการจัดกิจกรรม การจัดกลุ่มและการจัดตารางกิจวัตรประจำวันที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ การพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ มุ่งเน้นมีการจัดเวลาให้เด็กได้มีกิจกรรมทั้งภายในห้องและกิจกรรมนอกห้องเรียน

5. การตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของเด็ก การพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษมุ่งเน้นให้ครูตระหนักว่าสภาพแวดล้อมมีความจำเป็นสำหรับที่จะช่วยให้เด็กได้สำรวจและเรียนรู้แนวคิดใหม่

6. การจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อเด็กทุกคนการพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ มุ่งเน้นให้ครูใช้หลักสูตรทั้งในด้านเนื้อหาและพัฒนาการทุกด้านเป็นกรอบในการทำงานที่มีความยืดหยุ่นสำหรับสอนและการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในแผนประจำวันและในกิจกรรมการเรียนรู้ มีการเล่นอยู่ในแผนปัจจุบัน

7. การจัดการเรียนการสอนที่มีความเข้าใจเด็กอย่างลึกซึ้งเพื่อสร้างความรู้และทักษะให้กับเด็กการพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ มุ่งเน้นครูมีวิธีการสอนที่หลากหลาย ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมถึงผลที่ได้จากการประเมินเด็กทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

สังเคราะห์กระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

D-C-S-U(t)-R-M-U(i)

Model – System AnubanSisaket School

1. การออกแบบสภาพแวดล้อมทางการเรียน (Designing Enriched Learning Environments)
2. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เอื้ออาทร (Creating Caring Communities for Learning)
3. การดูแลเด็ก (Supervising Children)
4. การใช้เวลาในการจัดกิจกรรม การจัดกลุ่มและการจัดตารางกิจวัตรประจำวันที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ (Using Time, Grouping, and Routines to Achieve Learning Goals)
5. การตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของเด็ก (Responding to Children's interests and Need)
6. การจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อเด็กทุกคน (Making Learning Meaningful for All Children)
7. การจัดการเรียนการสอนที่มีความเข้าใจเด็กอย่างลึกซึ้งเพื่อสร้างความรู้และทักษะให้กับเด็ก (Using Instruction to Deepen Children's Understanding and Build Their Skills and Knowledge)

2. ความสำเร็จกระบวนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการปฐมวัย

สภาพความสำเร็จด้านความสามารถในการดูแลเด็กปฐมวัยของครูผู้ดูแลเด็ก ข้อมูลจากการสังเกตการณ์การสอนและการจัดสภาพแวดล้อมของครูผู้ดูแลเด็กที่เข้าร่วมวิจัยในโรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ พบสภาพดังนี้

1. ผู้บริหาร มีการติดตามการทำงาน โดยให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา เช่น ถ้ามถึงความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการแก้ปัญหา และการทำงานเสมอ มีการมอบหมายหรือมอบอำนาจในการที่จะให้หัวหน้า เป็นผู้กำกับติดตามในเชิงลึก แต่ผู้บริหารต้องเป็นผู้กำกับในเชิงนโยบาย มีการติดตามและกระตุ้น ไปยังหัวหน้าเมื่องานเกิดความล่าช้า และควรสอนแนะแนวทางในการทำงานอยู่เสมอมีความเห็นอกเห็นใจผู้ปฏิบัติ เมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน และผู้ปกครอง/ชุมชน/อบต./หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ จัดบรรยากาศในบ้านให้อึดต่อการเรียนรู้สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ตลอดจนส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยประสานความร่วมมือกับครูผู้ดูแลเด็ก

2. ส่งเสริมเชิงปฏิบัติการในการทำงานเป็นทีมการทำงานร่วมกันร่วมกันควรต้องมีการประชุมและการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อเป้าหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดเป้าหมายการทำงาน ในรูปแบบผู้บริหารสู่ผู้ปฏิบัติ (TOP – DOWN) โดยเป็นเป้าหมายร่วม และเป็นอุดมการณ์ร่วม แต่การปฏิบัติงานควรใช้การบริหารงานแบบแนวราบ และแบบการกระจายงานอย่างทั่วถึง ส่งเสริมยึดหลักความถูกต้องเสมอเพื่อนำไปสู่การเตรียมการหรือแผนงานครั้งต่อไปมีความถูกต้อง รวดเร็ว ชัดเจน จัดอบรมชี้แจง เพิ่มพูนจัดการความไม่เข้าใจ และมีความสำคัญ ให้มีความเข้าใจตรงกัน และพัฒนามากขึ้นเชื่อว่าทีมงานแต่ละฝ่ายมีความสำคัญเท่ากันเสมอในการทำงาน

3. วัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และการนำความรู้มาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จัดการศึกษาดูงานและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบเวทีสัมมนาแลกเปลี่ยนหลังการทำงาน จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ได้โดยให้บุคคล ที่ทำงานได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการส่งเสริมความสร้างสรรค์ และนำเสนอวิธีการทำงานใหม่ ๆ โดยประยุกต์เอาความรู้เดิมและความรู้ใหม่มาพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการนำความรู้ที่มีอยู่จากแหล่งต่าง ๆ

สรุปและอภิปรายผล

1. กระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการดูแลเด็กของครูผู้ดูแลเด็กที่เข้าร่วมวิจัย พบว่าครูผู้ดูแลเด็กมากกว่าร้อยละ 80 มีการพัฒนาความสามารถในทุกด้านสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะครูผู้ดูแลเด็กทุกคนให้ความสนใจและร่วมกระบวนการอย่างต่อเนื่องหลังจากผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ในระยะก่อตั้งชุมชนในขั้นเสริมสร้างความสัมพันธ์ และขั้นของการสำรวจวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม ทำให้ครูผู้ดูแลเด็กมองเห็นปัญหาของการพัฒนาเด็กเล็กที่มีร่วมกัน จากกิจกรรมการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของกลุ่มพบว่ากลุ่มครูผู้ดูแลเด็กมีภาพที่ชัดเจนในการทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น เช่น การร่วมกันจัดการประเด็นด้านเอกสารการประเมินคุณภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัย การวางแผนเพื่อการจัดประชุมกลุ่มผู้ปกครอง การร่วมกันคิดและจัดการกับปัญหาที่มีร่วมกันก่อให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลความคิด เครื่องมือและเอกสารเพื่อร่วมมือกันทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายบรรยากาศของการช่วยเหลือและแบ่งปันนี้เองที่ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันทั้งกับครูผู้ดูแลเด็กที่อยู่ร่วมกันในการพัฒนาเด็กเล็กทุกระดับที่เปิดให้มีการเรียนการสอนในเครือข่ายเดียวกัน สอดคล้องกับ Senge et al., (2000: 66-98) ได้เสนอแนวทางในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการสำคัญสามประการหนึ่งในนั้นคือการมองเป้าหมายร่วมกัน Guiding Ideas การสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับหลักการเป้าหมายและแนวเป็นทางการทำงานเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการปรับทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้สนับสนุนให้เกิดสัมพันธภาพและความร่วมมือที่ดีสร้างบรรยากาศในองค์กรให้เป็นองค์กรที่สมาชิกมีการสะท้อนและการเรียนรู้ระหว่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรภรณ์ เขียววัฒนา และสุปรีดา มณีปิ่นติ (2559: 51-68) การดูแลเด็กตามมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกว้างกว่าที่ระบุไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ คำว่าผู้ปกครองหมายรวมถึงญาติที่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูเด็กเช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ โดยเชื่อว่าครูดูแลเด็กที่ศูนย์เด็กเล็กฯ เป็นการลงทุนร่วมกันของทุกฝ่ายทั้งนี้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการสร้างเสริมสุขภาพตามกระบวนการทศนิยมที่เปลี่ยนจากการมุ่งที่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือพฤติกรรมสุขภาพเป็นหลักอย่างเดียวมาเป็นการต้องช่วยสร้างพลังอำนาจเพิ่มความสามารถในการควบคุมตนเองให้คน (Empowerment) จึงจะทำให้ประชาชนสุขภาพดีขึ้น ในความเชื่อนี้ผู้ที่มพลังอำนาจอย่างแท้จริงจะสามารถควบคุมหรือปรับวิถีชีวิตสุขภาพและปรับเปลี่ยนภาวะความเป็นอยู่ของตนได้ และงานวิจัยของสว่างจิตร์ วิเศษ (2556: 93-99) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการโรงเรียนเทศบาล 7 เทศบาลอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัด

อุดรธานี พบว่า ครูมีความมั่นใจสามารถจัดหน่วยการเรียนรู้เขียนแผนการเรียนรู้และนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสำเร็จกระบวนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กตามแนวคิดชุมชนเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยสภาพความสำเร็จด้านการบริหารจัดการในการดูแลเด็กปฐมวัยของครูผู้ดูแลเด็กข้อมูลจากการสังเกตการณ์การสอนและการจัดสภาพแวดล้อมของครูผู้ดูแลเด็ก โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษที่เข้าร่วมวิจัย 1) ผู้บริหาร มีการติดตามการทำงาน โดยให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา 2) ส่งเสริมเชิงปฏิบัติการในการทำงานเป็นทีมการทำงานร่วมกันร่วมกัน ควรต้องมีการประชุมและการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อเป้าหมายที่ชัดเจนมีการกำหนดเป้าหมายการทำงาน 3) วัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และการนำความรู้มาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมาก สอดคล้องกับ Weiss et al., (2006: 27-49) ได้อธิบายว่า Harvard Family Research Project หรือ HFRP ได้ชี้ให้เห็นใน ความเชื่อที่ว่า เด็กจะประสบความสำเร็จในสถานศึกษาได้นั้นจะต้องได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดเวลาของเด็ก ซึ่งรวมถึงครอบครัว สถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานส่งเสริมด้านสุขภาพต่าง ๆ ธุรกิจต่าง ๆ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์และหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. การนำกระบวนการไปใช้ครูผู้ดูแลเด็กควรศึกษาแนวคิดชุมชนแห่งการปฏิบัติถึงองค์ประกอบสำคัญ ขั้นตอนของกระบวนการรวมถึงยุทธศาสตร์การดำเนิน ประกอบบริบทสภาพการทำงานจริงของครูผู้ดูแลเด็กในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงศักยภาพของครูผู้ดูแลเด็กให้เข้าใจ เพื่อนำมาวางแผนดำเนินการและเลือกใช้กิจกรรมเครื่องมือ เทคนิควิธีได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของครูผู้ดูแลเด็กในสภาพจริง

2. การดำเนินการของกระบวนการควรมี ผู้ปกครอง/ชุมชน/อบต./หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและให้ความเห็นชอบ กำหนดแผนการเรียนรู้ของเด็กร่วมกับครูผู้ดูแลเด็ก

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา ชินสี. (2552). แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาระดับ ปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรรณนิภา สายหยุด. (2558). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลแม่ใจจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ใจ.
- นิยม ธรรมบุญ. (2553). การพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านภูมิศาลา ตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญฤทธิ ปิยะศรี. (2558) รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะระหว่างบุคคลหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรวดี แก้วกระจาย. (2555). การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วัชรภรณ์ เขียววัฒนา และสุปรีดา มณีปันทิ. การดูแลเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็กน่ายู่คุณแม่แม่ของโรงพยาบาลในสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารเกื้อการุณย์, 23(2): 51-68.
- สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สว่างจิตร วิเศษ. (2556). การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการโรงเรียนเทศบาล 7 เทศบาลอุดร อำเภอเมืองจังหวัดอุดร. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 3(1): 93-99.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟิก.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุดารัตน์ สอดเสน. (2556). **การศึกษาปัญหาในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัด
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอบ้านกรวด. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.**
- โสธดา จิตรฉาย. (2555). **การศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขการจัดการศึกษา
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและ
การสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.**
- Gestwicki, C. (1999). **Developmentally Appropriate Practice: Curriculum and
development in early education.** Boston: Delmar Publisher.
- McDermott, Richard, and Snyder, Williams C., **Cultivating Communities of
Practice: A Guide to Managing Knowledge, Harvard Business
School Press, Cambridge, USA, 2002, 304 pages (ISBN 1-5781-330-8).**
- Melhuish, E.C., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2001). **The Effective Provision of Preschool Education Project, Technical
Paper 7: Social/behavioral and cognitive development at 3-4
years in relation to family background.** London: Institute of
Education/DfES.
- Senge, P. M., N. Cambron-McCabe, T. Lucas, A. Kleiner, J. Dutton, & B. Smith.
(2000). **Schools that Learn: A Fifth Discipline Fieldbook for
Educators, Parents, and Everyone Who Cares about Learning.** New York:
Doubleday.
- Wenger, E. (1998). **Communities of practice: Learning, meaning, and
identity.** Cambridge University Press. [Online]. Available form:
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511803932>.
[accessed 5 January 2020]
- Weiss, Heather B; Caspe Margaret; and Lopez, M. Elena. (2006). **Family
Involvement in Early Childhood Education. Harvard Family
Research Project.** [Online]. Available form: [www.gse.harvard.edu/
hfrp/project/fine/resources/guide.html](http://www.gse.harvard.edu/hfrp/project/fine/resources/guide.html). [accessed 5 January 2020]

สภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับเด็กปฐมวัย

นิพัทธา วรรณภา

สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: niphattha@msu.ac.th

วันที่รับบทความ: 20 สิงหาคม 2563

วันที่รับบทความ: 10 ธันวาคม 2564

วันที่รับบทความ: 13 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

สภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มีจุดประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) ศึกษากิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และ 3) ให้นิยามความสอดคล้องของกิจกรรมกับการใช้งานสภาพแวดล้อมภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งนี้ขอบเขตกรณีศึกษาอยู่ในอาคารเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าขอนยางและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยเครื่องมือการสำรวจสภาพแวดล้อม และแบบบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยที่ใช้งานภายในสภาพแวดล้อม มีการรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลาหนึ่งสัปดาห์ในแต่ละแห่ง โดยสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ว่าสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่

จากการสำรวจพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสองแห่งมีลักษณะกิจกรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ แบบเดียวกัน คือกิจกรรมเดี่ยวแบบอิสระ กิจกรรมเดี่ยวแบบมีคุณครูนำ และกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งในแต่ละแห่งมีการจัดสภาพแวดล้อมรองรับกิจกรรมและพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าขอนยาง เป็นสภาพแวดล้อมที่มีขนาดเล็กและจัดเป็นพื้นที่อเนกประสงค์บริเวณกลางห้อง มีลักษณะการใช้พื้นที่แบบต้องปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ประกอบกิจกรรมเมื่อมีการเปลี่ยนกิจกรรมตลอดทั้งวัน ทำให้คุณครูต้องใช้เวลาในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมและอุปกรณ์อยู่เสมอ และเด็กได้เรียนรู้ อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมเดิมตลอดทั้งวัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนามีการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมลักษณะแบ่งพื้นที่แยกเฉพาะส่วนในแต่ละชนิดของกิจกรรมรองรับไว้ และมีลำดับการเข้าใช้สภาพแวดล้อมในแต่ละส่วนที่ชัดเจน สรุปได้ว่ากิจกรรมและพฤติกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้ควรจะสอดคล้องกับลักษณะสภาพแวดล้อมที่มีการจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะรองรับเอาไว้ เพื่อความคล่องตัวในการจัดกิจกรรมของคุณครูและสร้างความสนใจในการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับกิจกรรมที่จะเกิดในแต่ละรูปแบบ

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมทางกายภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ เด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Physical Environment and Learning Activities for Early Childhood

Niphattha Hannapha

Department of Interior Architecture Faculty of Architecture, Urban Planning, and Creative Arts, Mahasarakham University

E-mail: niphaththa@msu.ac.th

Received: August 20, 2020

Revised: December 10, 2021

Accepted: December 13, 2021

Abstract

The study of the physical environment and learning activities in early childhood aims to examine 1) to survey the physical environment in two child development centers, 2) to study learning development activities for young children, and 3) to determine the suitability of learning activities and space utility both learning centers. The scope of this study is the main child development centers of Thakhonyang Municipality and Ban Donna. It was a qualitative research project with data collection in which the researcher surveyed the physical environments and recorded learning activities in both learning centers. The target groups included two sets of young children separately spending their time for one week in each center in order to identify if those physical environments were suitable for learning activities.

The findings show that both child development centers shared similar learning activities and children's behaviours: a single, independent task; a single task led by teachers; and a group task. Each center provided a physical environment to facilitate various learning activities and children's behaviours. The environment in the Thankhonyang Child Center was small, with a multi-purpose area in the middle of the hall, which was adjustable concerning equipment used for certain activities all day long. That required teachers to be prepared to recreate the space and equipment, allowing children to learn in the same environment throughout the day. For Ban Donna Child Center, the physical environment was explicitly designated for particular activities and organised orders of space utility. It can be concluded that learning activities and children's expected behaviours are suitable for the physical environments provided for children. These designated spaces will help teachers efficiently create the activities and attract students' learning interest in connection with selected activities.

Keywords: Physical Environment, Learning Activities, Young Children, Child Development Center

บทนำ

ช่วงปฐมวัยมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กที่จะปลูกฝังให้เด็กเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตในอนาคต นักจิตวิเคราะห์กล่าวว่า วัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์คือ ระยะ 5 ปีแรก ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในตอนต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเรตลอดจนถึงวาระสุดท้าย การอบรมเลี้ยงดูในระยะปฐมวัยนั้นจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต (รัตติยา พนาจันทร์, 2560)

กิจกรรมการเรียนรู้มีส่วนช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ โดยองค์รวมทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยผ่านกิจกรรมการเล่นบนพื้นฐานของประสบการณ์เดิม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ให้เหมาะสมกับวัย จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กทุกด้าน โดยเน้นความสำคัญที่เด็ก (Child Centered Approach) ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางบ้านควรมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญเติบโตและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุขอบข่ายของหลักการจัดการศึกษาระดับอนุบาลในประเทศไทย โดยยึดปรัชญาการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นหลัก คือ การพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรม สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก

ในปี 2559 กระทรวงสาธารณสุข ได้สำรวจสถานการณ์ไอคิวและอีคิวเด็กนักเรียนชั้น ป.1 ทั่วประเทศ พบว่าเด็กมีคะแนนไอคิวเฉลี่ยอยู่ที่ 98.2 พบเด็กที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์บกพร่องหรือต่ำกว่า 70 ถึงร้อยละ 5.8 ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานสากลคือ ไม่ควรเกินร้อยละ 2 โดยเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีปัจจัยเสี่ยงสูงกว่าภาคอื่น ๆ และยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาไอคิว-อีคิว คือ การอยู่ในพื้นที่ชนบท การมีรายได้ไม่เพียงพอ การปล่อยปละละเลยเด็ก การศึกษาขั้นพื้นฐานให้เด็กตั้งแต่ปฐมวัยนับเป็น นโยบายสำคัญที่จะช่วยเพิ่มโอกาส เอื้อต่อการพัฒนาความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา (IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ให้กับเด็กไทยได้ (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, 2560) ดังนั้นภาครัฐควรตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลเด็กปฐมวัยและสถานรับเลี้ยงเด็กให้มีความเหมาะสม เพื่อเด็กจะได้รับการส่งเสริมและเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ แต่การจัดการศึกษาของเด็กช่วงวัยตั้งแต่ 0-6 ขวบ ยังไม่อยู่ในภาคบังคับตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยไม่ชัดเจนและมีหลายหน่วยงานที่ดูแลสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทำให้ระดับการส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กของหน่วยงานแต่ละแห่งไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

หลายแห่งยังคงมีมาตรฐานการดูแลเด็กปฐมวัยต่ำกว่ามาตรฐาน (รัตติยา พนาจันทร์, 2560)

คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการ ได้ตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีจุดประสงค์เพื่อทราบข้อมูลในภาพรวมของการดำเนินงานด้านเด็กปฐมวัยของหน่วยงานต่าง ๆ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเด็กปฐมวัยในด้านการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เท่าเทียมกันทั่วประเทศ โดยผลักดันให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ และโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัยและบุคลากรที่เกี่ยวข้องรับรู้และเข้าใจ “มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ” เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาปฐมวัย เร่งสร้างกระบวนการสนับสนุนมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ วางแผนการพัฒนามาตรฐานโดยมีความร่วมมือจากทุกหน่วยงาน ผลักดันให้มีการศึกษาวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัย เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินการพัฒนาและกำหนดนโยบายพัฒนาให้ทัดเทียมสากล และเน้นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งขาดการประเมินคุณภาพและขาดการนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาการเด็กปฐมวัย

มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย แต่จากการสำรวจสภาพแวดล้อมเบื้องต้น พบปัญหาหนึ่งเกี่ยวกับการดูแลเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คือปัจจัยในเรื่องสภาพแวดล้อมสำหรับการเรียนรู้ และการตระหนักถึงความสำคัญในการจัดรูปแบบ เพื่อเอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งการออกแบบสภาพแวดล้อม ถือเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเล็กให้มีมาตรฐานเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ จึงเป็นสำรวจสภาพแวดล้อมเพื่อการศึกษาคความสอดคล้องของกิจกรรมกับการใช้งานสำหรับเด็กปฐมวัย ตามจุดประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษากิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
2. สำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. ให้นิยามความสอดคล้องของกิจกรรมกับการใช้งานสภาพแวดล้อม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการวิจัย เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมโดยอิงแนวคิดด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ผ่านสื่อกลางคือการจัดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนั้นแนวคิดต่าง ๆ ที่มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย การจัดการศึกษาปฐมวัยควรมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่แรกเกิดจนเริ่มเข้าเรียนในระบบโรงเรียนเพื่อวางพื้นฐานทางสุขภาพอนามัยให้กับเด็กตั้งแต่ต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางบ้านควรมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญเติบโต และพัฒนา โดยพ่อแม่เป็นครูคนแรกที่มีความสำคัญต่อลูก และอิทธิพลจากทางบ้านมีผลต่อกระบวนการในการพัฒนาเด็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุขอบข่ายของหลักการจัดการศึกษาระดับอนุบาลในประเทศไทย โดยยึดปรัชญาการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นหลัก คือ การพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรม เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็ก โดยองค์รวมทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยผ่านกิจกรรมการเล่น บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ให้เหมาะสมกับวัย จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กทุกด้าน โดยเน้นความสำคัญที่เด็ก (Child Centered Approach) สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก การบูรณาการการเรียนรู้หลายทักษะให้มีการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนและผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนการสอน ควรยึดเด็กเป็นศูนย์กลางสำคัญของการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความสนใจ และความสามารถของเด็ก

ในสังคมปัจจุบัน ความต้องการในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะภาวะทางเศรษฐกิจและสภาพทางสังคม การจัดสถานรับเลี้ยงเด็กหรือโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจะช่วยแก้ปัญหาของสังคม เป็นการแบ่งเบาภาระพ่อแม่ และยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสม

2. แนวคิดด้านอิทธิพลสภาพแวดล้อมกับการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญ เนื่องจากสมองเป็นอวัยวะที่มีความเฉพาะตัวและเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งแวดล้อม จนเกิดความหลากหลายของสมองที่ส่งผลต่อชีวิตในระยะยาว ซึ่งความสำคัญในการจัดการทางสังคมและการจัดเตรียมโรงเรียนให้มีความเหมาะสมกับเด็กจะช่วยพัฒนาเด็กได้ดี (Yoshito Kawabata et al, 2011, p.4)

อิทธิพลสภาพแวดล้อมกับการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดพื้นที่ บริเวณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานการณ์ภายในห้องเรียน เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมเด็กปฐมวัย ควรจัดให้เด็กเกิดความรู้สึก 3 ด้าน คือ รู้สึกเป็นมิตรมีความเอื้ออาทร รู้สึกสุขกายสุขใจปลอดภัย และรู้สึกอยากเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการ 2 ประการ คือ หลักแห่งความร่วมมือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และบุคลากร และหลักแห่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ควรมีบรรยากาศเป็นมิตร มีอิสระในการเคลื่อนไหวเพื่อทำกิจกรรมทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว ในการศึกษาวิจัยนี้จึงได้นำเอาปัจจัยด้านกิจกรรมแบบกลุ่มและแบบเดี่ยวมาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัย

สภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลายจะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นใจ ปลอดภัย และมีความสุข เป็นการทำให้สภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับบ้านมากที่สุด ไม่ต้องปรับตัวมากเกินไป สามารถส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อให้เด็กชื่นชมในสิ่งที่พบเห็น กระตุ้นชี้นำให้เด็กมีความสนใจ และกระตุ้นต่อการกิจกรรมตรงหน้า ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมภายในจะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายมากยิ่งขึ้น

การสร้างสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีหลายวิธี โดยเด็กต้องรู้สึกว่าคุณภาพแวดล้อมมีระเบียบเพื่อให้พวกเขาสามารถเรียนรู้ได้ดี ห้องที่ไม่วุ่นวายช่วยให้เปิดรับสิ่งใหม่ ๆ เพราะฉะนั้นควรจัดเครื่องเรือนในลักษณะที่คงที่ เพื่อให้ดูเป็นระเบียบ (Melissa Angela , 2018, p.3-4) อีกทั้งการทำให้บรรยากาศเงียบและเป็นส่วนตัว ทำให้เด็กมีความสนใจในการทำงานมากกว่า (Elaine D. Bernstorf and Betty T. Welsbacher, 2016, p. 25) ภายในห้องต้องไม่มีสิ่งอันตรายต่อสุขภาพ เด็กที่รู้สึกไม่ปลอดภัยมีปัญหาในการเรียนรู้ รวมถึงการมีงานศิลปะหรือผลงานติดบนผนัง จะช่วยทำให้เด็ก ๆ รับรู้ถึงการสนับสนุน การชื่นชม เป็นแรงจูงใจแก่เด็ก ๆ ทำสิ่งใหม่ให้สำเร็จ ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงบวกในอนาคต (Melissa Angela ,2018, p.3-4)

บทความวิจัยเรื่อง Child Development and the Physical Environment ได้สรุปบทบาทของสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการพัฒนาเด็ก เด็กเยาวชนและสิ่งแวดล้อม ได้ดังนี้

ความหนาแน่นกับพฤติกรรมส่วนบุคคล ชีววัดด้วยจำนวนคนต่อห้อง เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในเรื่องความแออัดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ เช่น เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ภายใต้สภาพบ้านที่แออัดมาก เด็กจะมีการหลีกเลี่ยงทางสังคมตอนที่อยู่โรงเรียน (Evans, 2001, p.365) และ Evans et al. (2005, In press) ยังได้ทำการสำรวจพฤติกรรมผู้ปกครองว่ามีการปฏิสัมพันธ์กับเด็กน้อยลง ภายในบ้านที่มีความหนาแน่นสูง การหลีกเลี่ยงทางสังคมอาจสะท้อนให้เห็นถึงการรับมือกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กที่อาศัยในบ้านที่แออัด การศึกษาในห้องปฏิบัติการทำให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างความหนาแน่นกับการพัฒนาทางปัญญา ซึ่งอาจเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก เช่น ผู้ปกครองที่อยู่ในบ้านที่แออัด จะมีการพูดคุยกับทารกน้อยลง และใช้คำพูดที่ซับซ้อนน้อย (Evans et al. 1999, p.1020-23)

เด็กก่อนวัยเรียนที่มีความเป็นอยู่อย่างแออัด มีพฤติกรรมก้าวร้าว และให้ความร่วมมือลดลง อย่างไรก็ตามหากความหนาแน่นสูง ร่วมกับการมีทรัพยากรการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ ความก้าวร้าวก็จะเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงขึ้น นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้การเล่นสร้างสรรค์ลดลงเล็กน้อย (Kantrowitz and Evans 2004, p. 541)

เด็กประถมศึกษาที่อาศัยอยู่ในบ้านที่แออัดมาก ทำให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจ และเกิดโรคทางประสาทในเด็ก (Evans et al. 2005, In press, Evans and Saegert, 2000, p.247-250.) เกิดปัญหาการปรับตัวที่โรงเรียน ความสามารถทางสังคมและความรู้ความเข้าใจที่ลดลง (Evans et al. 2002, p.221)

การค้นพบบางอย่างบ่งชี้ว่าความหนาแน่นมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตในเด็ก Evans et al. (2002, p.221-231) ความหนาแน่นของศูนย์รับเลี้ยงเด็กสร้างการรบกวนทางพฤติกรรมต่อเด็กก่อนวัยเรียนมากกว่าความแออัดของครอบครัว ยกตัวอย่างเช่น เมื่อห้องเรียนอนุบาลมีความหนาแน่นมากขึ้น เด็กจะผละหนือออกจากสิ่งที่ต้องทำ มากกว่าตอนที่ความหนาแน่นของห้องเรียนลดลง ซึ่งจัดการได้โดยจัดพื้นที่ให้มีการปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาในพื้นที่ที่มีขนาดเท่าเดิม

จากการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่า สภาพความหนาแน่นและความแออัดในสภาพแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล แรงจูงใจ กระบวนการให้ความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางจิตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพได้ในการศึกษาวิจัยนี้ได้นำเอาประเด็นด้านขนาดการใช้งานในพื้นที่ทำกิจกรรม ทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยวมาเป็นส่วนหนึ่งในการหาความสอดคล้องของกิจกรรมและพฤติกรรมกับการใช้งานในสภาพแวดล้อม

ความสับสนวุ่นวาย เด็กอายุ 6-9 ปี อาศัยในบ้านที่มีตารางและกิจวัตรประจำวันชัดเจน จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น และมีปัญหาการปรับพฤติกรรมน้อยลง (Evans et al. 2005, In press) (Wachs and Corapci 2005, In press) และนักเรียนอยู่ในบ้านที่ไม่ค่อยมีการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความไม่ชัดเจนของกฎและบทบาทหน้าที่ จะเกิดความรู้สึกหงุดหงิดทางอารมณ์มากขึ้นเมื่อเขาเติบโตขึ้น ซึ่งเด็กอายุ 3 ถึง 4 ขวบที่อาศัยในบ้านที่วุ่นวาย จะขาดสมดุลในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Petrill et al. 2004, p.445-460) การศึกษาเด็กระดับประถมศึกษาที่อยู่ในครอบครัวหย่าร้าง สามารถปรับอารมณ์ได้ดีขึ้นหากครอบครัวของพวกเขามีกิจวัตรที่ชัดเจน เด็กที่อยู่ในบ้านที่วุ่นวาย ทำให้เด็กมีการตอบสนองน้อยลง การกระตุ้นการเรียนรู้ลดลง และควบคุมตนเองได้ยาก (Wachs and Corapci 2005, In press)

ความไม่เป็นระเบียบในสภาพแวดล้อม และความสับสนวุ่นวายของกิจกรรมภายในสภาพแวดล้อมส่งผลถึงความสัมพันธ์ การกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็ก ประเด็นนี้จึงอยู่ในความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านลำดับการเข้าใช้งานในพื้นที่และความสอดคล้องต่อกิจกรรมพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กปฐมวัยในโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การออกแบบผังพื้นแบบเปิด โรงเรียนและสถานเลี้ยงเด็กแบบเปิดโล่ง สร้างความไว้วางใจและผลออกจากสิ่งที่ทำอยู่ เพราะสิ่งเร้าที่อยู่รอบด้าน สภาพแวดล้อมแบบเปิดโล่งเปิดโอกาสให้ได้รับเสียงดังรบกวน เช่น ทางสัญจรภายในโรงเรียนแบบที่ไม่มีผนังกั้น ก่อให้เกิดการรบกวนในเด็กระดับอนุบาลและประถม(Gifford, 2002; Olds, 2001; Lackney, 2004, p.130–39) การปรับเปลี่ยนระบบช่องเปิดในพื้นที่เรียนรู้ให้มีการแบ่งเขตที่ชัดเจนสามารถลดเวลาในการทำงานและลดการหยุดชะงักระหว่างทำงาน การออกแบบโรงเรียนแบบเปิดที่มีการใช้พื้นที่ขนาดใหญ่เกินไปหรือแคบเกินไป การลดปัญหาคือการรวมพื้นที่เข้าด้วยกันและทำกิจกรรมที่มีขอบเขตชัดเจน จะสามารถสร้างความสะดวกสบายในการดูแลเด็กได้ (Olds, 2001)

การออกแบบผังพื้นแบบเปิดหรือแบบปิดนั้น ส่งผลต่อการเข้ามาของสิ่งเร้าที่จะรบกวนกิจกรรมภายในพื้นที่ของเด็ก ปัจจัยนี้จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาลักษณะการใช้งานในพื้นที่กับกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วย

สรุปว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กโดยตรงและอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านผู้ดูแลที่เป็นผู้ใหญ่ นอกเหนือจากการศึกษาวิจัยด้านลักษณะของคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในการพัฒนาเด็ก การวิจัยจำเป็นต้องมีการพิจารณาผลกระทบการพัฒนาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านขนาดพื้นที่การใช้งานแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว ความสัมพันธ์ในลำดับของสภาพแวดล้อมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น การออกแบบผังพื้นแบบเปิดและแบบปิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือการวิจัย

1. แบบสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ใช้สำหรับการสำรวจลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การแบ่งพื้นที่ การจัดลำดับพื้นที่ เพื่อนำมาออกแบบเครื่องมือในการสังเกตการณ์การใช้งาน

2. แบบสังเกตการณ์ แบบไม่มีส่วนร่วม ขณะกลุ่มตัวอย่างทำกิจกรรมในสภาพแวดล้อม

3. แบบสัมภาษณ์บุคลากรผู้ดูแลศูนย์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเก็บข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานภายในศูนย์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เด็กเล็กที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา จำนวน 10 คน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าขอนยาง จำนวน 10 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นจำนวนทั้งหมดของประชากร คือเด็กเล็กที่ใช้งานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสองแห่ง รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 20 คน

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นต้นผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์บุคลากรผู้ดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อทราบลักษณะการดำเนินงานภายในศูนย์ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ทราบจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

2. เก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างใช้เครื่องมือแบบสังเกตการณ์ กับกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาใช้พื้นที่ตลอดทั้งวัน ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ ด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และมีการติดตั้งกล้องเพื่อบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อตรวจสอบข้อมูลภายหลัง

3. ทำการสรุปข้อมูลด้านกิจกรรม และการใช้สภาพแวดล้อมที่ได้ทั้งสองแห่ง

4. วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์เพื่อหาความสอดคล้องของกิจกรรมกับการใช้งานในสภาพแวดล้อม

5. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

4. ปัจจัยและตัวชี้วัด

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพเปรียบเทียบกับ การสังเกตลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยพิจารณา ตัวแปรด้านกิจกรรมและสภาพแวดล้อม (ดูรายละเอียดตารางที่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ลักษณะการชี้แจงข้อมูล และสรุปข้อมูลเปรียบเทียบความสอดคล้อง ในรูปแบบการพรรณนาโดยมีแนวคิดในงานวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 การเชื่อมโยงกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงการเชื่อมโยงตัวแปร และตัววัดกับจุดประสงค์การวิจัย

จุดประสงค์การวิจัย	ตัวแปร	ตัวชี้วัด
จุดประสงค์ที่ 1 ศึกษากิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	ลำดับของกิจกรรมตั้งแต่เริ่ม	ลักษณะกิจกรรม 1,2,3 ตามลำดับ
	จำนวนคนในกิจกรรม	จำนวนคนในกิจกรรมกลุ่ม
	ลักษณะกิจกรรม	ลักษณะกิจกรรมกลุ่ม และเดี่ยว (แบบอิสระ/แบบมีครูนำ)
จุดประสงค์ที่ 2 ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	ลำดับพื้นที่	ความเชื่อมโยงของพื้นที่ตามลำดับ
	ขนาดพื้นที่	ขนาดพื้นที่(ตารางเมตร)/คน ขนาดพื้นที่(ตารางเมตร)/กลุ่ม
	การจัดแบ่งพื้นที่	-แบบเปิดโล่ง -แบบกั้นพื้นที่เฉพาะส่วน
จุดประสงค์ที่ 3 ศึกษาความสอดคล้องของกิจกรรมกับการใช้งานสภาพแวดล้อม	ความสอดคล้อง	-สอดคล้อง -ไม่สอดคล้อง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถรายงานผลตามลำดับของจุดประสงค์ได้ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสองแห่งมีการจัดเตรียมกิจกรรมตามแผนการสอนในหลักสูตรปฐมวัย 2560 ของกรม

ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 1. กิจกรรมเดี่ยวแบบอิสระ ได้แก่ กิจกรรมเก็บของเครื่องใช้ส่วนตัว กิจกรรมเล่น ปูพรมนอน วาดภาพระบายสี เป็นต้น 2. กิจกรรมเดี่ยวแบบคุณครูนำ ได้แก่ เคารพธงชาติ การเรียนรู้ร่างกาย และ 3. กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ เคารพธงชาติ สวดมนต์ทำสมาธิ และกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

ภาพที่ 2 พื้นที่การใช้งาน และลำดับการเข้าใช้งาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา

ภาพที่ 3 พื้นที่การใช้งาน และลำดับการเข้าใช้งาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าขนอย

2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา แยกพื้นที่ ได้ 4 ส่วนคือ มุมเก็บกระเป๋าและเครื่องนอน พื้นที่เคารพธงชาติ พื้นที่เล่นในร่ม พื้นที่ห้องเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าขนอยแยกลำดับพื้นที่ ได้ 2 ส่วน คือ ส่วนจัดเก็บกระเป๋าและเครื่องนอน ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ ด้านขนาดพื้นที่มีขนาดเฉลี่ยเท่ากันทั้งสองแห่งโดยแยกเป็นกิจกรรมเดี่ยว แบบยืน นั่งพื้น นั่งเก้าอี้ และ

แบบนอนขนาดพื้นที่ 0.25, 0.30, 0.55, 1.125 ตารางเมตร. ตามลำดับ กิจกรรมกลุ่มแบบ ยืน 2.15 ตารางเมตร และ แบบนั่งโต๊ะ 3.00 ตารางเมตรในการจัดแบ่งพื้นที่พบว่า มีทั้งแบบ การใช้พื้นที่แบบเปิดโล่ง และการแบ่งพื้นที่เฉพาะส่วน โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา มีพื้นที่ทั้งสองส่วน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แบ่งเฉพาะส่วนแยกตามกิจกรรม แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลท่าขอนยางแยกพื้นที่ออกเป็นสองส่วนเท่านั้น คือ มุมเก็บกระเป๋าและเครื่อง นอน และการใช้พื้นที่แบบเปิดโล่งบริเวณพื้นที่อเนกประสงค์ในการทำหลาย ๆ กิจกรรม

3. ความสอดคล้องของพฤติกรรมและกิจกรรม กับการใช้งานสภาพแวดล้อม ลักษณะพฤติกรรมและกิจกรรมของทั้งสองแห่งมีมุมแยกเฉพาะในกิจกรรมเดี่ยวแบบอิสระ คือการเก็บเครื่องนอนที่มีอุปกรณ์จัดเก็บในพื้นที่เฉพาะ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบล ท่าขอนยางมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งกลางห้อง ทำทุกกิจกรรมโดยปรับเปลี่ยนตามลักษณะกิจกรรมที่มีอุปกรณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานแสดง ภาพประกอบ และจัดเก็บที่ข้างห้องเมื่อเสร็จกิจกรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการ ใช้งานได้ตามความต้องการ สามารถใช้งานในพื้นที่ขนาดเล็กได้ ส่วนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านดอนนา จัดแบ่งเป็นพื้นที่เฉพาะเป็นส่วนใหญ่ มีลำดับการเข้าใช้งานจากด้านหน้าเข้าสู่ ด้านใน แบ่งเป็น 5 ลำดับการใช้งาน คือ 1) มุมกระเป๋า/เครื่องนอน 2) พื้นที่เคาท์พวงชาติ 3) พื้นที่เล่นในร่ม 4) พื้นที่ห้องเรียน 5) พื้นที่อเนกประสงค์ โดยแบ่งลักษณะพื้นที่เป็น 2 แบบคือ พื้นที่แบบเปิดโล่ง กับพื้นที่เฉพาะส่วน โดยพื้นที่แบบเปิดโล่งเป็นพื้นที่เคาท์ พวงชาติ ต่อเนื่องกับพื้นที่เล่นในร่ม มีพื้นที่อเนกประสงค์ซึ่งอยู่ภายในห้องเรียนอีกที่ ส่วนพื้นที่ เฉพาะคือ มุมกระเป๋า/เครื่องนอน และพื้นที่ห้องเรียน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะถูกจัดแบ่งตาม พื้นที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม กิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิจะจัดอยู่ในห้องเรียน มีชุดโต๊ะและ เก้าอี้สำหรับทำกิจกรรมวางไว้ประจำพื้นที่ และพื้นที่โล่งอเนกประสงค์ภายในห้องเรียนเมื่อ ต้องทำกิจกรรมที่มีเสียง

อภิปรายผลการวิจัย

ความสอดคล้องของพฤติกรรมและกิจกรรมกับการใช้งานสภาพแวดล้อมของ ทั้งสองแห่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบล ท่าขอนยางเป็นห้องโล่ง ปรับเปลี่ยนรูปแบบเครื่องเรือน และอุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ ให้ สอดคล้องกับกิจกรรมภายใต้เงื่อนไขของอาคารที่มีพื้นที่จำกัด หากมีพื้นที่จัดแบ่งเป็น สัดส่วนเพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ จะช่วยร่นระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนสภาพ แวดล้อม เด็กจะได้ทำกิจกรรมได้นานขึ้น การแบ่งสัดส่วนจะสามารถสร้างสภาพแวดล้อม ที่เหมาะต่อกิจกรรมเฉพาะได้ ช่วยให้เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อม ที่สอดคล้องกับกิจกรรม

สร้างความสนใจและร่วมมือทำกิจกรรมได้มากขึ้น

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนา จัดแบ่งพื้นที่ชัดเจนในแต่ละกิจกรรม ลำดับการเกิดกิจกรรมสอดคล้องกับลำดับของสภาพแวดล้อม มีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะคงที่ เป็นระเบียบตามแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน สอดคล้องกับวรรณกรรมที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในเชิงบวกที่สามารถเอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับเด็กได้นั้น ต้องมีระเบียบปราศจากความยุ่งเหยิงจะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ เปิดใจรับสิ่งใหม่ ๆ ห้องที่รกจะรบกวนและขัดขวางการเรียนรู้ สอดคล้องกับวรรณกรรมที่ว่า ควรจัดเครื่องเรือนในลักษณะที่คงที่เพื่อให้ดูเป็นระเบียบ (Melissa Angela , 2018, p.3-4) อีกทั้งการทำให้บรรยากาศเรียบและเป็นส่วนตัว ทำให้เด็กมีความสนใจในการทำงานมากกว่า (Elaine D. Bernstorff and Betty T. Welsbacher, 2016, p. 25)

ประเด็นด้านความเป็นอิสระเพื่อทำกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยว ทั้งสองศูนย์มีพื้นที่เพียงพอที่สามารถรองรับกิจกรรมได้ทั้งแบบกลุ่มและเดี่ยวได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสองแห่งมีลักษณะกิจกรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้แบบเดียวกัน แต่ มีการจัดสภาพแวดล้อมรองรับกิจกรรมแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนามีความสอดคล้องกับกิจกรรมมากที่สุด และมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการศึกษาท่อนหน้า ที่ว่ากิจกรรมและพฤติกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้ควรจะสอดคล้องกับลักษณะสภาพแวดล้อมที่มีการเตรียมพื้นที่เฉพาะรองรับเอาไว้เพื่อความคล่องตัวในการจัดกิจกรรมของคุณครูและสร้างความสนใจในการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งยังสอดคล้องกับแนวความคิดด้านอิทธิพลสภาพแวดล้อมกับการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ที่กล่าวถึงการเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในพื้นที่ที่มีการเตรียมสภาพแวดล้อมรองรับในสภาพคงที่ มีระเบียบและปลอดภัย จะทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นได้อย่างดีอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

สำหรับการศึกษาในอนาคตควรมีการจำลองสภาพแวดล้อมเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการเรียนรู้จากการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละแห่งเพื่อเป็นการยืนยันผลอีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

หนังสือพิมพ์แนวหน้า. (2560). การยกระดับคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก. [ออนไลน์].

ได้จาก: <http://www.thaihealth.or.th/Content/32142->

เด็กไทยQสูงขึ้น%20ยกระดับคุณภาพศูนย์เด็กฯ.html

[สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2560].

รัตติยา พนาจันทร์. (2560). แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย. [ออนไลน์]. ได้จาก:

[http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/special/](http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/special/download/article/article_20140528151819.pdf)

[download/article/article_20140528151819.pdf](http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/special/download/article/article_20140528151819.pdf)

[สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2560].

ผู้ดูแลระบบ สสค. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557).

เปิดสถานการณ์เด็กปฐมวัย พบ 1 ใน 3 พัฒนาการล่าช้า. [ออนไลน์]. ได้จาก:

<http://www.qlf.or.th/Home/Contents/812>. [สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2560].

Ahrentzen S, Evans GW. 1984. Distraction, privacy, and classroom design.

Environ. Behav. 16:437–54.

Corapci F, Wachs TD. 2005. Does parental mood or efficacy mediate the influence of environmental chaos upon parenting behavior?

Merrill-Palmer Q. In press.

Elaine D. Bernstorff and Betty T. Welsbacher. (2016). Helping Students in the Inclusive Classroom. Music Educators Journal.25. [Online].

Available form: <https://doi.org/10.2307/3398928>

[accessed 2 August 2017].

Evans GW. 2001. Environmental stress and health. In Handbook of Health Psychology, ed. ABT Revenson, pp. 365–385. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Evans GW, Bullinger M, Hygge S. 1998. Chronic noise exposure and physiological response:a prospective, longitudinal study of children under environmental stress. Psychol. Sci. 9:75–77 New York: Wiley.

Evans GW, Gonnella C, Marcynyszyn LA, Gentile L, Salpekar N. 2005.

The role of chaos in poverty and children's socioemotional adjustment. Psychol. Sci. In press.

- Evans GW, Hygge S. 2005. **Noise and performance in children and adults.**
In *Noise and Its Effects*, ed. L Luxon, D Prasher. London: Whurr.
In press.
- Evans GW, Lercher P, Meis M, Ising H, Kofler W. 2001. **Community noise exposure and stress in children.** *J. Acoust. Soc. Am.* 109: 1023–27.
- Evans GW, Lercher P, Kofler WW. 2002. **Crowding and children’s mental health: the role of house type.** *J. Environ. Psychol.* 22: 221–31.
- Evans GW, Maxwell L, Hart B. 1999. **Parental language and verbal responsiveness to children in crowded homes.** *Dev. Psychol.* 35: 1020–23.
- Evans GW, Saegert S. 2000. **Residential crowding in the context of inner city poverty.** In *Theoretical Perspectives in Environment-Behavior Research*, ed. SE Wapner, JE Demick, TE Yamamoto, HE Minami, pp. 247–68. New York: Plenum.
- Gifford R. 2002. **Environmental Psychology.** Victoria, Can.: Optimal.
- Gove WR, Hughes M. 1983. **Overcrowding in the Household.** New York: Academic.
- Kantrowitz EJ, Evans GW. 2004. **The relation between the ratio of children per actual area and off-task behavior and type of play in day care centers.** *Environ. Behav.* 36: 541–57.
- Lackney JA. 2004. **Thirty three principles of educational design.** [Online]. Available form: <http://schoolstudio.engr.wisc.edu/33principles.html>. [accessed 2 August 2017].
- Melissa Angela (2018). **How to Create a Positive Learning Environment for Children.** [Online]. Available form: <https://www.hellomotherhood.com/how-to-create-a-positive-learning-environment-for-children-5604381.html> [accessed 7 January 2020].
- Olds AR. 2001. **Childcare Design Guide.** New York: McGraw-Hill.
- Petrill SA, Pike A, Price T, Plomin R. 2004. **Chaos in the home and socioeconomic status are associated with cognitive development in early childhood: environmental mediators identified in a genetic design.** *Intelligence* 32: 445–60.

- Wachs TD. 2003. **Expanding our view of context: the bio-ecological environment and development.** *Adv. Child Dev.* 31: 363–409.
- Wachs TD, Corapci F. 2005. **Environmental chaos, development and parenting across cultures.** In *Social and Cognitive Development in the Context of Individual, Social, and Cultural Processes*, ed. C Raeff, J Benson. New York: Routledge. In press.
- Yoshito Kawabata, Wan-Ling Tseng and Susan Shur-Fen Gau. (2011). **Symptoms of Attention- Deficit/Hyperactivity Disorder and Social and School Adjustment: The Moderating Roles of Age and Parenting.** *Journal of Abnormal Child Psychology*, Online First™.4.

.....

สถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพของ ชมรมผู้สูงอายุ: ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ศรัล ขุนวิทยา¹, นุชนาฏ รักษ์², กณิกา เพิ่มพูนพัฒนา³, อีรดา ขำนอง⁴, อธิวัฒน์ เจียวิวรรธน์กุล⁵
^{1,2,3,4,5}สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล
E-mail: ¹sarun.kun@mahidol.ac.th

วันที่รับบทความ: 19 ธันวาคม 2563

วันแก้ไขบทความ: 24 ตุลาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ: 1 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสำรวจนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์สุขภาพในผู้สูงอายุและวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุสังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีจำนวน 20 ชมรม ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุจำนวน 643 ราย เป็นเพศชาย 166 คน (ร้อยละ 25.8) และเพศหญิง 477 คน (ร้อยละ 74.2) มีจำนวนผู้สูงอายุเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย 3 เท่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุประกอบอาชีพเกษตรกรหรือรับจ้างทำงานบ้านรวมกันร้อยละ 52.6 สิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันปกติร้อยละ 98.9 และมีสุขภาพจิตดีปกติร้อยละ 94.8 การวิจัยพบว่าปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพคือ การดำเนินงานผ่านชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ตลอดจนการมีภาคีเครือข่ายร่วมดำเนินการจะมีส่วนสำคัญต่อการบรรลุผลการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ชมรมผู้สูงอายุ, แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ

Elderly Health Situation and Health Promotion Guidelines for the Elderly Club: The Elderly Club of Thailand under the Royal Patronage of His Majesty the King Rama IX's Mother

Sarun Kunwittaya¹, Nootchanart Ruksee², Kannika Permpoonputtana³,
Thirata Khamnong⁴, Athiwat Jiawiwatkul⁵
^{1,2,3,4,5}National Institute for Child and Family Development, Mahidol University
E-mail: ¹sarun.kun@mahidol.ac.th

Received: December 19, 2020

Revised: October 24, 2021

Accepted: November 1, 2021

Abstract

This exploratory research aimed to explore the physical, mental and social health of the elderly and analyze the guidelines for health promotion of the elderly club. The target group was the elderly of the Elderly Club of Thailand under the Royal Patronage of His Majesty the King Rama IX's Mother. This study consisted of 643 older adults; 166 were males (25.8%), and 477 were females (74.2%). The number of elderly females was three times higher than that of elderly males. 52.6% of the elderly subjects still work in agriculture and domestic work. Interestingly, 98.9% of the elderly had normal Barthel ADL Index scores. Moreover, 94.8% of the elderly had normal mental health. Evidence suggests that the conditional factors contributing to the success of health promotion activities in the elderly club are operation through the elderly club seniors' school, the quality-of-life development center, and elderly career promotion. Having affiliate networks in action will play an essential role in achieving better health promotion for the elderly club.

Keywords: Elderly, Elderly club, Health promotion guidelines

บทนำ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาปรากฏการณ์สังคมสูงวัยที่เกิดขึ้นทั่วโลกสะท้อนให้เห็นว่าโลกในปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้นจะแตกต่างกันไปตามสถานะแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น นโยบายการคุมกำเนิด นโยบายการดูแลสุขภาพองค์รวม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและทางการแพทย์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ค่านิยม และทัศนคติ โดยจะพบว่าปัจจุบันอายุขัยเฉลี่ยของคนสูงขึ้น ซึ่งประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นที่เรียบร้อยแล้วและกำลังจะเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์

ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ประชากรไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ขนาดของประชากรไทยได้ขยายใหญ่ขึ้นประมาณสองเท่าตัว และโครงสร้างอายุของประชากรเปลี่ยนจาก “ประชากรวัยเยาว์” มาเป็น “ประชากรสูงอายุ” อัตราการเกิดของประชากรไทยลดลงตั้งแต่พ.ศ. 2510 ทำให้สัดส่วนของประชากรวัยเยาว์ลดลง ประกอบกับการที่คนไทยมีอายุยืนยาวทำให้สัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ในปี พ.ศ. 2562 เป็นปีแรกในประวัติศาสตร์ที่ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562)

ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ โดยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 11.5 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 17.5 ในปี 2562 และคาดว่าในปี พ.ศ. 2568 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.8 (ปราโมทย์, 2563) ซึ่งเป็นประเด็นที่ท้าทายทางสังคมเพราะผู้สูงอายุมีอายุที่ยืนยาวขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีปัญหาด้านการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังจนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2559) โดยจะพบว่าในปี 2563 มีจำนวนผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในระบบ 256,565 คน ซึ่งผู้สูงอายุได้รับการดูแลช่วยเหลือ จำนวน 229,720 คน และยังไม่ได้รับการดูแลอีกจำนวน 26,845 คน (กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2564)

นอกจากนี้ข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ซึ่งจัดทำโดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยภาครัฐและเอกชนมาโดยตลอด เช่น ฉบับประจำปี พ.ศ. 2556 มีประเด็นเน้นเรื่องหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุไทย ฉบับประจำปี พ.ศ. 2557 เน้นเรื่องผู้สูงอายุกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ฉบับประจำปี พ.ศ. 2558 เน้นเรื่องการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทย ฉบับประจำปี พ.ศ. 2559 เน้นเรื่องสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุไทย ฉบับประจำปี พ.ศ. 2560 เน้นเรื่องการสูงวัยอย่างมีพลัง (Active ageing) ฉบับประจำปี พ.ศ. 2561 เน้นเรื่องการทำงานของผู้สูงอายุไทย และสำหรับรายงานประจำปี พ.ศ. 2562 ที่เน้นเรื่องสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าประเทศไทยให้

ความสำคัญกับการติดตามและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทยมาโดยตลอด โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ซึ่งได้กำหนดนโยบายในระดับนานาชาติซึ่งมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณค่าทางสังคมรวมทั้งการเสริมความรู้ให้กับสังคม และได้กำหนดเป็นแนวคิดสากลที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุใน 3 ด้านหลักคือ 1) การมีสุขภาพดี 2) การมีส่วนร่วมในสังคม และ 3) การสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเอง (WHO, 2002)

การมีสุขภาพดีถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณค่า ดังนั้นการมีแนวทางส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยเริ่มจากข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนจะเป็นรากฐานให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อผู้สูงอายุและทุกคนในชุมชนให้มีสุขภาพดี สิ่งสำคัญคือชุมชนควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำงานโดยเข้าไปมีบทบาทเพื่อวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และดำเนินการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยตัวผู้สูงอายุ เช่น รวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งที่มีผู้สูงอายุร่วมเป็นสมาชิกและร่วมดำเนินการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการมีแนวทางส่งเสริมสุขภาพที่ชัดเจนโดยเริ่มต้นจากชุมชนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในระยะยาว

แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

การส่งเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดสุขภาพทางกายและจิตใจให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สอดคล้องกับการประชุมนานาชาติเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ ครั้งที่ 1 ณ กรุง ออตตาวา เสนอกฎบัตร วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 สรุปว่า การสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเพิ่มความสามารถในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเอง ซึ่งการจะเข้าถึงสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิต และสังคม บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องสามารถระบุถึงสิ่งที่ต้องการบรรลุและบรรลุในสิ่งที่ต้องการได้ รวมถึงสามารถนำมาปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยกฎบัตรออตตาวาได้กำหนดกิจกรรมหลักของการเสริมสร้างสุขภาพดังนี้ 1) การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ 2) การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ 3) การสร้างเสริมการดำเนินการในชุมชนเข้มแข็ง 4) การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล และ 5) การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการนำไปใช้ ดังนั้นรูปแบบหรือแนวคิดที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมควรเป็นรูปแบบหรือแนวคิดที่บุคคลเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยเมื่อบุคคลรับรู้พฤติกรรมที่ตนกระทำนั้นมีประโยชน์ต่อสุขภาพของตนจะส่งผลให้บุคคลมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการมีพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดความมั่นคงและส่งเสริมให้บุคคลเชื่อมั่น

ในประโยชน์ของพฤติกรรมส่งเสริมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการดูแลตนเอง Orem (Orem, 1985) ที่ได้กล่าวถึงการดูแลตนเองว่าเป็นพฤติกรรมที่จิตใจและมีเป้าหมาย เมื่อผู้สูงอายุมีความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพก็จะให้ความสำคัญในการดูแลตนเองเพื่อให้มีสุขภาพดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pender และคณะ (Pender, 2011) ที่มองภาพรวมของการส่งเสริมสุขภาพประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ การให้ความรู้ (Health Education) การป้องกัน (Health Prevention) และการให้ภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพ (Health Protection) ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพจึงเปรียบเสมือนแนวทางหรือแนวปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองให้มีภาวะสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม

จากแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุข้างต้น ตลอดจนนโยบายจากภาครัฐ และนโยบายการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุโดยองค์การอนามัยโลก ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเน้นวิธีการส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ยาวนานที่สุด (Independent Living) และเป็นความปรารถนาที่สำคัญของผู้สูงอายุทุกคน โดยที่ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแนวโน้มอายุยืนมากขึ้น และผู้สูงอายุส่วนใหญ่หรือประมาณเกือบร้อยละ 80 เป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ แม้ว่าอาจมีโรคประจำตัว แต่่วยังคงสามารถทำงาน หรือประกอบอาชีพได้ รวมทั้งสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นและทุกภาคส่วนในสังคมไทยควรให้ความสำคัญ

ชมรมผู้สูงอายุกับการส่งเสริมสุขภาพ

ชมรมผู้สูงอายุเป็นองค์กรชุมชนภาคประชาชนที่มีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป และผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-59 ปี ไม่เกินหนึ่งในสี่ของสมาชิกที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตนเองร่วมกับการพัฒนาชุมชน เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุและสังคม โดยมีแนวทางดำเนินงานครอบคลุม 4 ด้านคือ 1) มีการบริหารจัดการชมรมเป็นระบบและโปร่งใส 2) จัดกิจกรรมต่อเนื่องครอบคลุม 4 มิติ 3) มีการระดมทุนและทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ดำเนินงาน และ 4) มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่และมีส่วนร่วมทั้งสังคม นอกจากนี้การจัดกิจกรรมของชมรมต้องมีความหลากหลาย และตอบสนองความต้องการของสมาชิกผู้สูงอายุ

การรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุผ่านชมรมผู้สูงอายุเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและยังเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ เพราะการรวมกลุ่มมีประโยชน์ต่อสมาชิกทั้งในทางด้านร่างกายและจิตใจ สามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

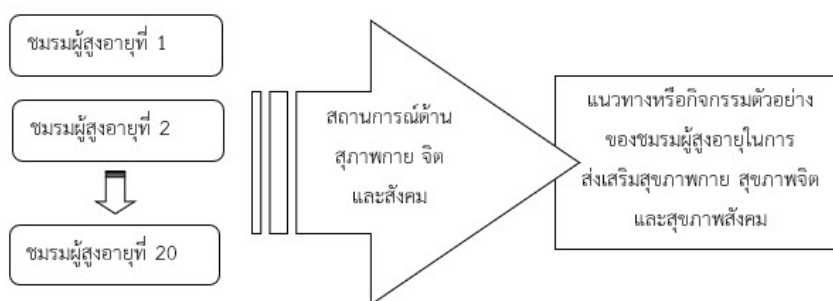
ผู้สูงอายุได้ ที่สำคัญชมรมผู้สูงอายุถือว่าเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและนอกชุมชน อีกทั้งการเป็นชมรมจะมีระเบียบหรือข้อบังคับของชมรมที่ให้สมาชิกถือปฏิบัติ ต่อมาได้มีการพัฒนาสร้างเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.)

โดยส่วนใหญ่ชมรมผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุจะได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินงานจะมุ่งเน้นการคัดกรองการเฝ้าระวังและการส่งเสริมสุขภาพเป็นหลัก แต่ส่วนหนึ่งได้ดำเนินการจัดตั้งโดยชุมชนเอง โดยมีหน่วยงานของภาครัฐให้การหนุนเสริมแต่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนโดยเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งจะมีกิจกรรม รวมทั้งการให้บริการในหลายด้าน โดยทั่วไปในตำบลหนึ่ง ๆ อย่างน้อยที่สุดต้องจะมีการรวมกลุ่มในรูปของชมรมผู้สูงอายุ เนื่องจากชมรมผู้สูงอายุจะเน้นการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมตามความสนใจและไม่ได้มีการดำเนินการที่ซับซ้อนหรือเป็นทางการ ในขณะที่โรงเรียนผู้สูงอายุเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและหลายแห่งมีการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียน ส่วนศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจะเน้นการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อให้บริการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและสมาชิกทุกวัยในชุมชน จึงทำให้ต้องมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและมีการดำเนินที่มีแผนงานและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน ดังนั้นชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จึงเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพผู้สูงอายุ และเป็นเป้าหมายของรัฐบาลที่ต้องการให้เกิดขึ้นทุกตำบล (ปาจารย์, 2561)

ชมรมผู้สูงอายุในพระราชบัญญัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยและมีจำนวนสมาชิกมากกว่า 20,000 ชมรม อีกทั้งเป็นเครือข่ายที่มากที่สุดของประเทศ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน 4 มิติคือ มิติการส่งเสริมสุขภาพกายและใจ มิติการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มิติการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะใหม่ ๆ และมิติการช่วยเหลือสังคม แต่อย่างไรก็ตามพบว่าชมรมผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกยังมีอุปสรรคปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งจากการศึกษาของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2555) พบว่าชมรมผู้สูงอายุประสบปัญหาด้านสถานที่ตั้งชมรม ประสานและคณะทำงาน แผนดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย ขาดการระดมทุน และขาดความร่วมมือจากหน่วยงานในท้องถิ่น อีกทั้งจากการศึกษาของ เดชา สังขวรรณ (2562) พบว่าชมรมผู้สูงอายุยังคงประสบปัญหา ด้านสถานที่ตั้งชมรม ประสานและคณะทำงานขาดความรู้ในการบริหารและการดำเนินกิจกรรม สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณใน

การดำเนินงานไม่เพียงพอ และได้รับความร่วมมือจากหน่วยที่เกี่ยวข้องน้อย ดังนั้นวิธีการดำเนินงานและปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้ชมรมผู้สูงอายุบรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ได้จึงเป็นที่น่าสนใจเพราะจะนำไปสู่การเป็นต้นแบบให้ชมรมผู้สูงอายุอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานชมรมได้

จากแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ บทบาทชมรมผู้สูงอายุกับการส่งเสริมสุขภาพ และแนวทางของรัฐบาลเพื่อรองรับ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ในปี พ.ศ. 2578 (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562) การทราบถึงสถานการณ์ผู้สูงอายุและการมีแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของชมรมผู้สูงอายุที่ส่งเสริมสุขภาพต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคม จะช่วยให้ตอบโจทย์สังคมและชมรมผู้สูงอายุหลาย ๆ แห่ง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญและดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยตรง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

แนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคมเป็นปัจจัยหรือกลไกสำคัญต่อการประสพผลสำเร็จในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. สำรวจสถานการณ์ด้านสุขภาพกาย จิต และสังคมในผู้สูงอายุ
2. ศึกษาแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างอันส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุและคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-90 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยที่ชมรมผู้สูงอายุแต่ละแห่งจะมีฐานข้อมูลของสมาชิกและรหัสประจำตัวของผู้สูงอายุ โครงการวิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวนเฉลี่ย 30 คนต่อชมรมผู้สูงอายุ รวมเป็นผู้สูงอายุเข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งหมด 643 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

2.1.1 เกณฑ์การคัดออก คือ ผู้สูงอายุที่เป็นโรคหรืออยู่ระหว่างการรักษาใด ๆ ก็ตามที่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ ให้ยุติการวิจัย หรือ ผู้สูงอายุได้รับการประเมินไม่ครบถ้วนตามกระบวนการวิจัย

2.1.2 เกณฑ์การถอนตัว คือ ผู้สูงอายุขอยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัย

2.2 คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ คือ คณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนจากการคัดเลือกของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุให้การดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ ประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เภรณญิก ผู้ช่วยเภรณญิก กรรมการกลาง และกรรมการอื่นตามสมควร รวมเป็นคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งหมด 20 คณะกรรมการ

2.3 ชมรมผู้สูงอายุ คือ ชมรมผู้สูงอายุในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งมีการดำเนินงานใน 4 มิติ คือ มิติการส่งเสริมสุขภาพกายและใจ มิติการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มิติการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะใหม่ ๆ และมิติการช่วยเหลือสังคม จำนวน 20 ชมรม (ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ภาคละ 5 ชมรม) โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยทำการสำรวจสถานการณ์ด้านสุขภาพกายกาย จิต และสังคมในผู้สูงอายุและศึกษาแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างอันส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพ

2. การประเมินภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบประเมินภาวะสุขภาพของ

ผู้สูงอายุ (Elderly Health Profile) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ส่วนสำคัญ คือ

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ ได้แก่ ข้อมูลสถานะเพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา สถานะภาพสมรส อาชีพ ที่อยู่อาศัย การเข้าร่วมกิจกรรม และข้อมูลการติดต่อ เป็นต้น

2.2 ข้อมูลสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง การรับรู้ภาวะ สุขภาพ การเจ็บป่วย และปัญหาสำคัญในระยะ 6 เดือน เป็นต้น

2.3 ข้อมูลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ แบบวัดความซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ของไทย (Thai Geriatric Depression Scale: TGDS) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นแบบประเมินตนเองในช่วงระยะเวลา 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา การตอบคำถามให้ตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” แบบประเมินดังกล่าวมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึทางบวก 10 ข้อ และข้อความที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึทางลบ 20 ข้อ โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

2.3.1 ผู้สูงอายุปกติ (Normal) 0-12 คะแนน

2.3.2 ผู้มีความเศร้าเล็กน้อย (Mild depression) 13-18 คะแนน

2.3.3 ผู้มีความเศร้าปานกลาง (Moderate depression) 19-24

คะแนน

2.3.4 ผู้มีความเศร้ารุนแรง (Severe depression) 25-30 คะแนน

2.4 ข้อมูลความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ได้แก่ แบบประเมินความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันดัชนีบาร์ธเอลดีแอล (Barthel ADL index) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ผู้สูงอายุทำการประเมินตนเองในช่วงระยะเวลา 24 -48 ชั่วโมงที่ผ่านมา โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

2.4.1 ผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชนและสังคมได้ (กลุ่มติดสังคม) 12 คะแนนขึ้นไป

2.4.2 ผู้สูงอายุที่ดูแลตนเองได้บ้าง ช่วยเหลือตนเองได้บ้าง (กลุ่มติดบ้าน) 5-11 คะแนน

2.4.3 ผู้สูงอายุกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ (กลุ่มติดเตียง) 0-4 คะแนน

2.5 สุขภาพสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลสัมพันธภาพ ในครอบครัว ข้อมูลแหล่งสนับสนุนด้านการเงิน และข้อมูลแหล่งสนับสนุนด้านผู้ดูแลในผู้ สูงอายุ

2.6 ขั้นตอนการประเมินภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ คณะวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุ ณ ที่ทำการชมรมผู้สูงอายุแต่ละแห่ง โดยคณะวิจัยแนะนำตนเองและสร้างสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีประธานชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ และอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการ คณะวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย อธิบายวิธีการเก็บข้อมูล และให้โอกาสกลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยตามความสมัครใจ โดยการลงนามยินยอมเข้าร่วมในใบพิตักสิทธิ์ จากนั้นจึงเก็บข้อมูลด้วยการอ่านแบบประเมินให้ผู้สูงอายุฟังทีละส่วนแล้วให้ผู้สูงอายุบันทึกข้อมูลตามจริงด้วยตนเอง ผู้สูงอายุที่สายตาไม่ปกติหรือมองเห็นไม่ชัดเจนจะมีคณะวิจัยหรือวิทยากรกระบวนการประกบคู่และบันทึกข้อมูลแทน การเก็บข้อมูลเริ่มจากข้อมูลทั่วไป ข้อมูลสุขภาพกาย ข้อมูลสุขภาพจิต ข้อมูลความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และข้อมูลสุขภาพสังคมตามลำดับ หากผู้สูงอายุไม่สามารถประเมินด้วยตนเองจะดำเนินการสัมภาษณ์ญาติหรือผู้ดูแลหลักของผู้สูงอายุแทน จากนั้นจึงตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล การวิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลเฉลี่ย 45 นาทีต่อผู้สูงอายุ 1 ราย

2.7 การรายงานผลข้อมูลการประเมินภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ โครงการวิจัยรายงานเป็นภาพรวม ไม่เปิดเผยเป็นรายบุคคล

3. โครงการวิจัยศึกษาแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของชมรมผู้สูงอายุอันส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพกาย จิต และสังคม โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือการประเมินการประกันคุณภาพภายใน สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล มาใช้ในการประเมินในการวิจัยนี้ โดยแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างนั้นจะต้องมีผลลัพธ์การทำงาน มีแผนปฏิบัติการ มีการพึงเสียงผู้สูงอายุหรือผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการบันทึกเป็นเอกสารและสามารถเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ การวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประธาน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ และตัวแทนผู้สูงอายุ

4. การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อำเภอฟุทธรณchol จังหวัดนครปฐม (MU-CIRB 2018/161.1508)20/2559 โครงการวิจัยติดต่อประสานงานถึงประธานชมรมผู้สูงอายุเพื่อขออนุญาตประชาสัมพันธ์และอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล ระยะเวลา ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ผลกระทบจากการร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ความเสี่ยงในการตอบแบบสอบถาม การเข้าร่วมการวิจัย การลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตัดสินใจที่จะทำแบบสอบถามด้วยความสมัครใจ สิทธิของกลุ่มตัวอย่างที่จะยุติการเข้าร่วมได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด ข้อมูลการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับและแบบสอบถามทั้งหมดจะถูกจัดเก็บในที่ปลอดภัย

การสนับสนุนกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ไม่มีการรั่วไหลของข้อมูล และการนำเสนอผลลัพธ์จะเป็นภาพรวมตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของข้อความบรรยาย จำนวนร้อยละ ตาราง แผนภูมิ และแผนภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

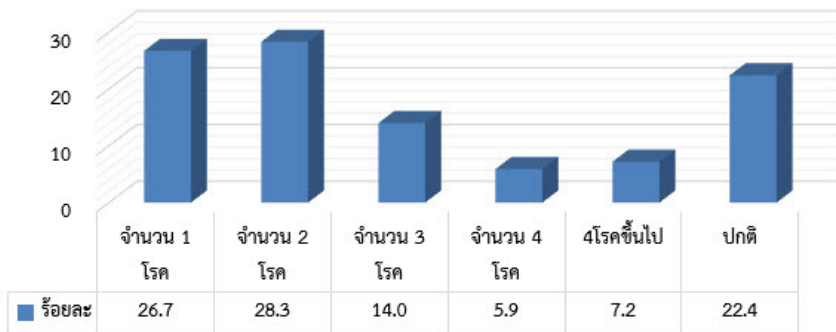
1. ผลการสำรวจสถานการณ์สุขภาพทางกาย จิต สังคมในผู้สูงอายุ

โครงการวิจัยดำเนินการสำรวจสถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุจำนวน 643 ราย จากชมรมผู้สูงอายุจำนวน 20 ชมรม สังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี แบ่งเป็นผู้สูงอายุเพศชายจำนวน 166 คน (ร้อยละ 25.8) และผู้สูงอายุเพศหญิงจำนวน 477 คน (ร้อยละ 74.2) เมื่อวิเคราะห์ตามช่วงอายุพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุ 60-70 ปี มีจำนวนร้อยละ 66.8 กลุ่มผู้สูงอายุ 71-80 ปี มีจำนวนร้อยละ 28.6 และกลุ่มผู้สูงอายุ 81-90 ปี จำนวนร้อยละ 4.6 และผู้สูงอายุเพศหญิงมีจำนวนสูงกว่าผู้สูงอายุเพศชาย 3 เท่า

ข้อมูลด้านอาชีพพบว่า ผู้สูงอายุประกอบอาชีพเกษตรกรร้อยละ 26.3 รับจ้างทำงานบ้านร้อยละ 26.3 ข้าราชการบำนาญและวิสาหกิจร้อยละ 22.6 ประกอบอาชีพส่วนตัวร้อยละ 12.0 และไม่ได้ทำงานร้อยละ 15.6 จากข้อมูลการวิจัยแสดงถึงกลุ่มผู้สูงอายุยังสามารถประกอบอาชีพได้ ณ ปัจจุบัน

ผู้สูงอายุมีความสามารถในการมองเห็นชัดเจนร้อยละ 57.0 และเห็นไม่ชัดเจนร้อยละ 43.0 ผู้สูงอายุมีความสามารถในการได้ยินปกติร้อยละ 80.1 และไม่ปกติร้อยละ 19.9 ผู้สูงอายุใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ร้อยละ 40.7 และไม่ใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ร้อยละ 59.3

ผู้สูงอายุมีภาวะโภชนาการปกติร้อยละ 33.5 มีน้ำหนักเกินร้อยละ 25.3 โรคอ้วนร้อยละ 36.5 และผอมร้อยละ 4.7 ข้อมูลที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุมีภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วนรวมกันร้อยละ 61.8 และผู้สูงอายุเพศหญิงมีภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วนสูงกว่าเพศชาย 3 เท่า ส่วนข้อมูลการเจ็บป่วยในกลุ่มผู้สูงอายุ การวิจัยพบผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่าง (ตารางที่ 1) เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคข้อเสื่อม โรคต่อกระจาก โรคเบาหวาน และโรคความจำเสื่อม รวมร้อยละ 77.6 ไม่พบการเจ็บป่วยร้อยละ 22.4

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยจำนวนโรคในภาพรวม

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยจำนวนโรคในภาพรวม การวิจัยพบว่าผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยจำนวนโรค 2 โรค สูงที่สุดร้อยละ 28.3 ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคข้อเสื่อม นอกจากนี้การวิจัยพบผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยจำนวนโรค 1 โรค, จำนวน 3 โรค, จำนวน 4 โรค และ เจ็บป่วย 4 โรคขึ้นไป ร้อยละ 26.7, ร้อยละ 14.0, ร้อยละ 5.9 และร้อยละ 7.2 ตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือ การวิจัยค้นพบผู้สูงอายุสุขภาพดีและไม่พบการเจ็บป่วยร้อยละ 22.4 คิดเป็นจำนวนผู้สูงอายุสุขภาพดีต่อผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวที่ประมาณ 1:4 แสดงดังภาพที่ 2

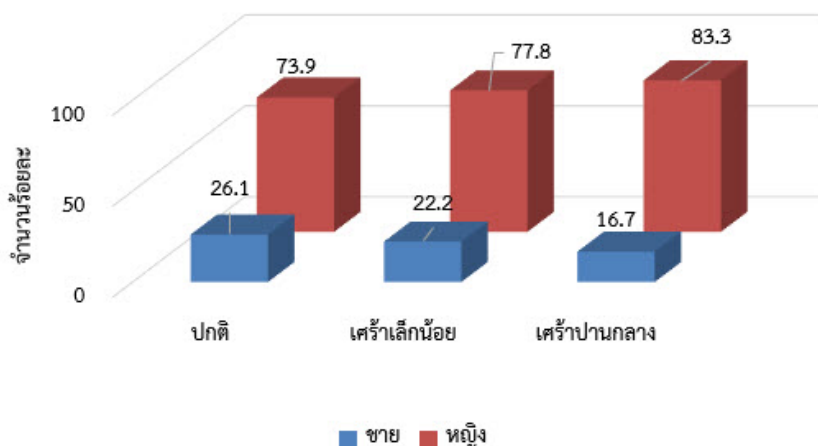
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังในกลุ่มผู้สูงอายุ (จำนวน 643 ราย)

โรค	เป็นโรค (ร้อยละ)
โรคความดันโลหิตสูง	43.7
โรคข้อเสื่อม <u>เก๊าท์</u> <u>รูมาตอยด์</u>	36.7
โรคต่อกระฉก	18.5
โรคเบาหวาน	17.7

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังในกลุ่มผู้สูงอายุ
(จำนวน 643 ราย) “ต่อ”

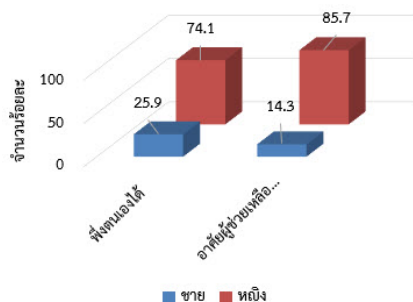
โรคความจำเสื่อม	16.6
โรคกระเพาะอาหาร	14.6
โรคต่อหิน	7.3
โรคหัวใจ	6.6
โรคไต	4.5
โรคหลอดเลือดอักเสบ	4.4
โรคพาร์กินสัน	4.1
โรคต่อมลูกหมากโต	3.6
โรคมะเร็ง	2.1
โรคแผลกดทับ	1.9

ตารางที่1 แสดงจำนวนร้อยละการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังในกลุ่มผู้สูงอายุ การวิจัยพบผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคข้อเสื่อม โรคต่อกระจาก โรคเบาหวาน โรคความจำเสื่อม และ โรคต่าง ๆ รวมร้อยละ 77.6 ไม่พบ การเจ็บป่วยร้อยละ 22.4 สิ่งที่น่าสนใจคือ 5 โรคดังกล่าวเป็นกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและ พบได้บ่อยในผู้สูงอายุของการวิจัยครั้งนี้

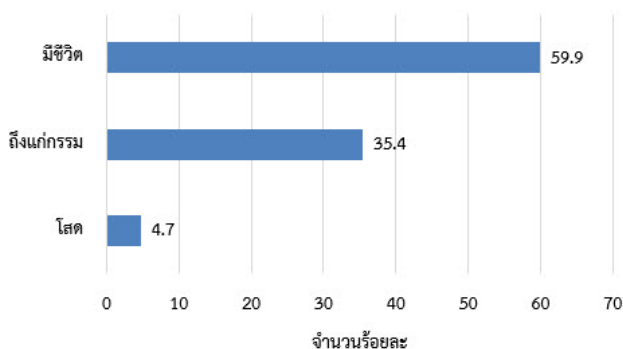
ภาพที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละการประเมินสุขภาพจิตในผู้สูงอายุ

การวิจัยพบว่า มีผู้สูงอายุสุขภาพจิตปกติร้อยละ 94.8 เศร้าเล็กน้อยร้อยละ 12.6 และเศร้าปานกลางร้อยละ 1.0 และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนร้อยละข้อมูลระหว่างเพศของการประเมินสุขภาพจิตในแต่ละระดับ พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิงมีจำนวนร้อยละที่สูงกว่าเพศชายในทุกระดับ ดังภาพที่ 3

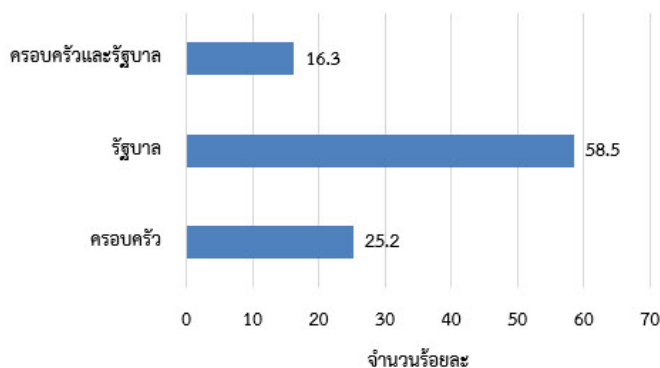
ภาพที่ 4 แสดงจำนวนร้อยละความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

การวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นปกติร้อยละ 98.9 และอาศัยผู้ช่วยเหลือบางส่วนร้อยละ 1.1 และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนร้อยละข้อมูลระหว่างเพศของการประเมิน พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิงมีจำนวนร้อยละที่สูงกว่าเพศชายในทุกระดับของการประเมิน ดังภาพที่ 4

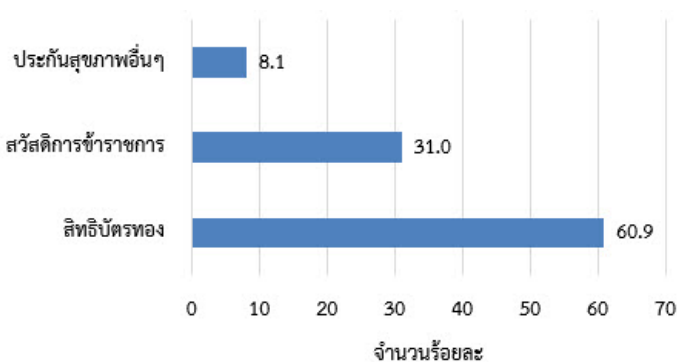
ภาพที่ 5 แสดงจำนวนร้อยละสถานะคู่สมรสของผู้สูงอายุ

การวิจัยประเมินสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุ โดยพบว่าผู้สูงอายุสถานะโสดร้อยละ 4.7 ผู้สูงอายุอยู่กับคู่สมรสร้อยละ 59.9 และคู่สมรสของผู้สูงอายุถึงแก่กรรมร้อยละ 35.4 ดังภาพที่ 5

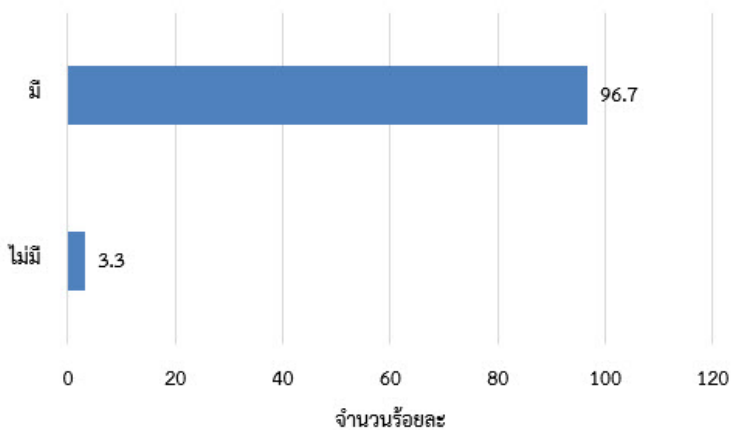
ภาพที่ 6 แสดงจำนวนร้อยละแหล่งสนับสนุนทางการเงินของผู้สูงอายุ

การวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุได้รับแหล่งสนับสนุนทางการเงินผ่านเบี้ยยังชีพจากรัฐบาลร้อยละ 58.3 ได้รับจากครอบครัวแหล่งเดียวร้อยละ 25.2 และได้รับทั้งเบี้ยยังชีพกับการสนับสนุนจากครอบครัวร้อยละ 16.3 ดังภาพที่ 6

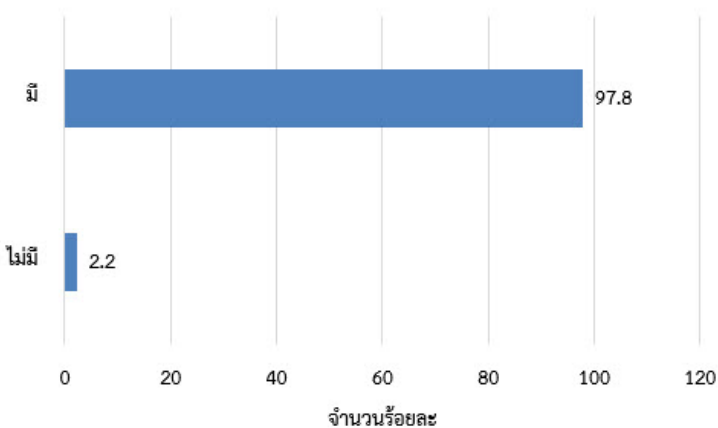
ภาพที่ 7 แสดงจำนวนร้อยละการประกันสุขภาพของผู้สูงอายุ

การวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการบริการสุขภาพโดยใช้สิทธิบัตรทองร้อยละ 60.9 สวัสดิการข้าราชการร้อยละ 31.0 และระบบประกันสุขภาพอื่นร้อยละ 8.1 โดยการที่ผู้สูงอายุมีหลักประกันทางสุขภาพดังกล่าว จะส่งผลดีต่อสวัสดิการสุขภาพและการรักษาพยาบาลในผู้สูงอายุ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 8 แสดงจำนวนร้อยละผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัว

การวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัวสูงถึงร้อยละ 96.7 มีเพียงส่วนน้อยคือร้อยละ 3.3 ที่ต้องอาศัยเพื่อนสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุช่วยเหลือ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้บ่งชี้ถึง ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุต่างๆ ยังได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว และการลดภาระการพึ่งพิงจากสังคม ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 9 แสดงจำนวนร้อยละผู้สูงอายุได้รับการเยี่ยมเยียนเมื่อเจ็บป่วย

การวิจัยพบสิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุรับการเกื้อกูลทางด้านจิตใจจากชุมชนและสังคม โดยเมื่อเจ็บป่วยจะได้รับการเยี่ยมเยียนจากเพื่อนในชุมชนสูงถึงร้อยละ 97.8 ซึ่งผล

การวิจัยครั้งนี้แบ่งชี้ถึงผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชมรมผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ดังภาพที่ 9

โครงการวิจัยประเมินสุขภาพจิต สุขภาพสังคม ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน การได้รับแหล่งสนับสนุนทางการเงิน การได้รับบริการสุขภาพ การได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัว และการได้รับการเกื้อกูลทางด้านจิตใจจากชุมชนและสังคม ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการวิจัยได้รับการดูแลและเอาใจใส่จากครอบครัว ชมรมผู้สูงอายุ และสังคม จึงเป็นผลให้ตัวชี้วัดต่าง ๆ ของการประเมินได้ผลลัพธ์ที่ดีและมีแนวโน้มที่ยั่งยืน

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างอันส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพ

โครงการวิจัยวิเคราะห์แนวทางหรือปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพดังนี้

2.1 การมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และโครงการหรือกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุที่มุ่งสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพที่ชัดเจน จะเป็นตัวกำหนดการสร้างแนวทางปฏิบัติของชมรมผู้สูงอายุเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์

2.2 การกำหนดแผนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่วางเป้าหมายการทำงาน 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต การส่งเสริมสุขภาพสังคม การส่งเสริมกิจกรรมด้านสวัสดิการและการเกื้อกูลสมาชิก การส่งเสริมกิจกรรมด้านการระดมทุน และการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยในแต่ละด้านมีแผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีการกำหนดตัวชี้วัด จะทำให้ชมรมผู้สูงอายุสามารถดำเนินงานตามแผนและประเมินผลการดำเนินงานได้

2.3 คณะทำงานของชมรมผู้สูงอายุ โครงการการวิจัยพบว่าประธานและผู้บริหารชมรมมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ของชมรมผู้สูงอายุ การกำหนดแผนการดำเนินงาน การตอบโัจทย์สมาชิก การกำหนดตัวชี้วัด การหาแหล่งสนับสนุนทางการเงิน การหาพันธมิตรการดำเนินงาน และการทบทวนผลการทำงานชมรมผู้สูงอายุ

2.4 การให้ความสำคัญกับลักษณะวัฒนธรรมและความสนใจของสมาชิกในการจัดกิจกรรมจะเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการเกิดความสำเร็จต่อการทำงาน เพราะผู้สูงอายุในชมรมมีส่วนร่วมในการคิดออกแบบ มีสิทธิ์ในการเสนอความคิดเห็น และตกลงร่วมกันในการดำเนินงาน โดยยึดหลักให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและความสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติจริง

2.5 การค้นหาต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีจะเป็นตัวอย่างอันดีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถจับต้องได้และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

2.6 การดำเนินงานผ่าน 3 กลไก ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ โครงการวิจัยพบว่ากลไกดังกล่าวมีหน้าที่ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยตรง เพียงแต่มีความแตกต่างกันด้านตัวชี้วัด วิธีการและหน่วยงานที่สนับสนุน ซึ่งถ้าชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ใดสามารถเชื่อมการดำเนินงานผ่าน 3 กลไกดังกล่าว จะสามารถดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพได้เป็นผลดี

โครงการวิจัยพบกิจกรรมตัวอย่างที่มีผลการดำเนินยั่งยืนในด้านการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตจากชมรมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยพบว่ากิจกรรมนั้นมีผลลัพธ์ตามแผนดำเนินงานติดต่อกันอย่างน้อย 3 ปี อีกทั้งเป็นแหล่งศึกษาดูงานของชมรมผู้สูงอายุอื่นในพื้นที่และนอกพื้นที่ ที่สำคัญการดำเนินงานของกิจกรรมนั้นประกอบไปด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินงาน การรับฟังเสียงสมาชิก กำหนดตัวชี้วัด การหาแหล่งทรัพยากร การสร้างพันธมิตร และการทบทวนผลการดำเนินงานประจำปี ซึ่งจากการทำกิจกรรมกลุ่มโดยวิธีการสัมภาษณ์ประธาน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ ตัวแทนผู้สูงอายุ ข้อมูลหลักฐานการดำเนินงานและรางวัลคุณภาพที่ชมรมผู้สูงอายุได้รับ โครงการวิจัยพบกิจกรรมตัวอย่างที่ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตดังนี้

กิจกรรมตัวอย่างการส่งเสริมสุขภาพกาย กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ ตำบลยุหว่า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพกายถือเป็นกิจกรรมหลักของชมรมผู้สูง ตำบลยุหว่า และมีการดำเนินงานผ่าน 3 กลไกคือ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลสันป่าตอง ซึ่งเป็นหน่วยบริการหลักในการจัดบริการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับชมรมผู้สูงอายุได้แก่ การคัดกรองโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ภาวะซึมเศร้าและสมองเสื่อม การดูแลสุขภาพช่องปาก การบริหารกล้ามเนื้อรอบช่องปากและลิ้น นอกจากนี้โรงเรียนผู้สูงอายุยังมีหลักสูตรอบรมให้ความรู้และคำแนะนำด้านสุขภาพแก่สมาชิกในเรื่อง การป้องกันภาวะสมองเสื่อม โภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อนจากโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และการดูแลสุขภาพด้วยการนวดผ่านการใช้สมุนไพร ซึ่งปฏิบัติตามแผนงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมมีกิจกรรมการออกกำลังกายทุกวันผ่านการเต้นแอโรบิคล้านนาและฟ้อนเจิง นอกจากนี้ในทุกกลางสัปดาห์ โรงเรียนผู้สูงอายุเปิดศูนย์สร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพชุมชนให้บริการแก่ประชากรทุกกลุ่มวัย กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ได้แก่ การฟื้นฟูสุขภาพกายโดยทีมนัก

กายภาพบำบัด และแพทย์แผนไทยให้บริการ อบ ประคบ นวด ด้วยสมุนไพร และมีตัวแทนจิตอาสาจากโรงเรียนผู้สูงอายุ อสม. และ อผส. เป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจะเน้นการดำเนินการร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และสถานีนอนามัยเพื่อให้การดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพทางช่องปากในผู้สูงอายุ การรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ การให้ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน โดยภายในศูนย์จัดให้มีมุมออกกำลังกาย มุมเล่นกีฬา มุมให้ความรู้ เรื่องการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมด้านโภชนาการ ติดตั้งอุปกรณ์กายภาพบำบัด เป็นต้น การกำหนดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายเป็นเป้าหมายหลักของชมรมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุมีตัวชี้วัดผลลัพธ์เป็นไปตามแผนดำเนินงานติดต่อกันอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มดีขึ้น เช่น ร้อยละจำนวนกิจกรรมที่บรรลุผลการดำเนินงานรายปี ร้อยละของผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม คะแนนความพึงพอใจของผู้สูงอายุ เป็นต้น ผลลัพธ์สำคัญคือ ผู้สูงอายุตระหนักถึงการดูแลสุขภาพตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ชมรมผู้สูงอายุมีต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีอายุ 100 ปี เพิ่มขึ้นในตำบลยหว่า การได้รับรางวัลชมรมผู้สูงอายุต้นแบบที่มีความเข้มแข็งเพื่อเข้าสู่ภาวะพลุดพลัง จากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และมีชมรมผู้สูงอายุเครือข่ายในการขยายผล การเป็นต้นแบบของโครงการอาสาสมัครดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน “เพื่อนช่วยเพื่อน” (อผส.) โดยทำงานต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 14 ปี (พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน) การเป็นต้นแบบของศูนย์สร้างเสริมและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุ โดยทำงานต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 11 ปี (พ.ศ.2553-ปัจจุบัน) การเป็นที่ศึกษาดูงานด้านการส่งเสริมสุขภาพกายของชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ/ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและเอกชน

กิจกรรมตัวอย่างของการส่งเสริมสุขภาพจิต กรณีศึกษาศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดมาตุคนาราม ตำบลกระโสม อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพจิตถือเป็นกิจกรรมหลักของศูนย์บริการผู้สูงอายุ และมีการดำเนินงานผ่าน 3 กลไกคือ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตจะสอดคล้องกับหลักธรรมของศาสนา โดยชมรมผู้สูงอายุจะส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติธรรม ในวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม โรงเรียนผู้สูงอายุนอกจากจะมีการอบรมให้ความรู้ตามที่สมาชิกสนใจแล้วยังสอดแทรกกิจกรรมการสวดมนต์ประจำทุกวันพระ กิจกรรมสวดมนต์วันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมสวดมนต์วันแม่แห่งชาติ และกิจกรรมการสวดมนต์ข้ามปีในช่วงเทศกาลขึ้นปีใหม่ การจัดกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้ผู้สูงอายุและครอบครัวได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันที่วัดหรือมัสยิดและ

ได้มีโอกาสสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน อันส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีในผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลาม ศูนย์บริการผู้สูงอายุให้การส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาเช่นเดียวกัน เช่น เทศกาลการถือศีลอดและการละศีลอดในเดือนรอมฎอน โดยที่ผู้สูงอายุทั้งพุทธและอิสลามต่างเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงส่งผลให้มีความสามัคคีและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเป็นเป้าหมายหลักของชมรมผู้สูงอายุ ทำให้ชมรมผู้สูงอายุมีตัวชี้วัดผลลัพธ์ตามแผนดำเนินงานติดต่อกันอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มดีขึ้น เช่น จำนวนกิจกรรมที่บรรลุผลการดำเนินงานรายปี ร้อยละของผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุมีต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีอายุ 100 ปี เพิ่มขึ้นในตำบลกระโสม การได้รับรางวัลชมรมผู้สูงอายุต้นแบบที่มีความเข้มแข็งเพื่อเข้าสู่ภาวะพลพลัง จากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และมีชมรมผู้สูงอายุเครือข่ายในการขยายผล และผลลัพธ์สำคัญของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตคือ ไม่พบความขัดแย้งทางศาสนาในชุมชนติดต่อกันเป็นระยะเวลามากกว่า 20 ปี (พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน) นอกจากนี้หน่วยงานราชการและภาคเอกชนในพื้นที่ให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมกับศูนย์บริการผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปตามเป้าหมายและทำให้เป็นสถานศึกษาดูงานด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตของชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ภาคใต้

ในส่วนกิจกรรมตัวอย่างของการส่งเสริมสุขภาพสังคมนั้น โดยส่วนใหญ่ชมรมผู้สูงอายุจะมีการดำเนินงานที่คล้ายกัน โดยจะสนับสนุนให้สมาชิกรวมทั้งครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามเทศกาลหรือในวันสำคัญอย่างสม่ำเสมอซึ่งเป็นไปตามแผนดำเนินการรายปี ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรม ยกเว้นผู้ที่ติดบ้านติดเตียงที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ส่วนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกด้านการศึกษา ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกที่เป็นประโยชน์ตามความต้องการของสมาชิก โดยวิทยากรจะมาจากทั้งแหล่งภายนอก และจากสมาชิกชมรม ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการจัดสวัสดิการและมีการเกื้อกูลสมาชิกตามตัวชี้วัดที่กำหนด ได้แก่ การช่วยเหลือและเยี่ยมเยียนเมื่อสมาชิกเจ็บป่วย และการช่วยเหลือครอบครัวเมื่อสมาชิกเสียชีวิตโดยกองทุนฌาปนกิจ และมีการช่วยเหลือเมื่อสมาชิกเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ยังคงพบสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับโรคที่คุกคามสุขภาพในผู้สูงอายุ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคข้อเสื่อม (เก๊าท์ รูมาตอยด์) โรคต่อกระจก โรคเบาหวาน และ

โรคความจำเสื่อม ซึ่งสอดคล้องกับรายงานประจำปีของกรมอนามัย (กรมอนามัย, 2563) ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจะเป็นการยืดเวลาของการเข้าสู่ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงออกไป (สำนักส่งเสริมสุขภาพ, 2553)

ถึงแม้การวิจัยครั้งนี้ยังคงพบสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับโรคที่คุกคามสุขภาพในผู้สูงอายุ แต่การวิจัยครั้งนี้กลับพบข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่ง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันปกติร้อยละ 98.9 ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นปกติร้อยละ 94.8 ผู้สูงอายุได้รับการบริการสุขภาพโดยใช้สิทธิบัตรทองร้อยละ 60.9 ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัวสูงถึงร้อยละ 96.7 และสิ่งที่น่าสนใจคือผู้สูงอายุได้รับการเกื้อกูลทางด้านจิตใจจากชุมชนและสังคมเมื่อยามเจ็บป่วยสูงถึงร้อยละ 97.8 การค้นพบข้อมูลดังกล่าว ทำให้โครงการวิจัยตระหนักถึงการมีสุขภาพกาย จิต และสังคมที่ดีเป็นสิ่งพึงปรารถนาของผู้สูงอายุและการจะสร้างสุขภาพดีให้เกิดขึ้นได้จะต้องอาศัยปัจจัยเงื่อนไขที่เหมาะสมโดยเฉพาะในผู้สูงอายุจะต้องเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการปฏิบัติและสะดวกต่อการรับบริการ

การวิจัยพบแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างในการส่งเสริมสุขภาพกายของชมรมผู้สูงอายุ ตำบลยุหว่า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่ดีและเป็นแหล่งศึกษาคูเลงานของชมรมผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ภาคเหนือ/ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักและงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและเอกชน โดยกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายถือเป็นกิจกรรมหลักของชมรมผู้สูงอายุ อีกทั้งถูกกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และดำเนินงานผ่าน 3 กลไกคือ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จึงทำให้เกิดความยั่งยืนและมีผลลัพธ์ที่สำคัญคือ เป็นต้นแบบศูนย์สร้างเสริมและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุ โดยดำเนินงานผ่านโครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน “เพื่อนช่วยเพื่อน”(อผส.) และทำงานต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 14 ปี (พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน)

การวิจัยพบแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของการส่งเสริมสุขภาพจิตของศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดมตคุนาราม ตำบลกระโสม อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ซึ่งเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่ดีและเป็นแหล่งศึกษาคูเลงานของชมรมผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ภาคใต้ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักและงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและเอกชน โดยกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเป็นกิจกรรมหลักของชมรมผู้สูงอายุ อีกทั้งถูกกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และดำเนินงานผ่าน 3 กลไกคือ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จึงทำให้เกิดความยั่งยืนและมีผลลัพธ์ที่สำคัญคือ ไม่พบความขัดแย้งทางศาสนาในชุมชนติดต่อกันเป็นระยะเวลามากกว่า 20 ปี (พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน)

ในส่วนแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของการส่งเสริมสุขภาพสังคมนั้น ไม่ปรากฏแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างที่โดดเด่น เนื่องจากชมรมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการวิจัยมีการดำเนินงานที่คล้ายกัน โดยจะสนับสนุนให้สมาชิกรวมทั้งครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามเทศกาลหรือในวันสำคัญอย่างสม่ำเสมอซึ่งเป็นไปตามแผนดำเนินการประจำปี

จะเห็นได้ว่าบริบทและกลไกของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพกาย จิตและสังคมในผู้สูงอายุ โดยการวิจัยพบแนวทางหรือกิจกรรมตัวอย่างของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งใช้บทบาทของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมาเชื่อมประสานการทำงาน ทำให้เกิดการทำงานที่เสริมพลังกัน อีกทั้งพบว่ามีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้น สนับสนุน และประเมินชมรมผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้ชมรมผู้สูงอายุเกิดกระบวนการทำงานเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ แผนการดำเนินงาน การรับฟังเสียงสมาชิก กำหนดตัวชี้วัด การหาแหล่งทรัพยากร การสร้างพันธมิตร และการทบทวนผลการดำเนินงาน ที่สำคัญผลของการประสานงานของ 3 กลไกนี้ จะทำให้ชมรมผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล, สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด, สถาบันวิชาการในพื้นที่และภาคเอกชน) และหน่วยงานในระดับนโยบาย (สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ, กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงมหาดไทย)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยขอขอบพระคุณผู้มีอุปการะทุกท่านได้แก่ ผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีที่เข้าร่วมโครงการวิจัย จึงเป็นผลให้โครงการวิจัยสามารถดำเนินงานวิจัยสำเร็จตามเป้าประสงค์ และท้ายสุดโครงการวิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยประจำปี พ.ศ. 2561

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562).

มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับปรับปรุง).

พิมพ์ครั้งที่ 2. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- กรมอนามัย. (2563). ผลการดำเนินงานกลุ่มวัยผู้สูงอายุ. รายงานประจำปี กรมอนามัย 2562. (เล่มที่ 1, หน้า 1-121). พิมพ์ครั้งที่ 1. กลุ่มประเมินผลและนิเทศติดตาม กองแผนงาน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2564). ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้รับการดูแลตาม care plan. [ออนไลน์]. ได้จาก <http://healthkpi.moph.go.th/kpi2/kpi/index/?id=1392> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 ตุลาคม 2564].
- เดชา สังขวรรณ, วรรณลักษณ์ เมียนเกิด, รุ่งนภา เทพภาพ. (2562). กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. [ออนไลน์]. ได้จาก <https://www.thaitgri.org> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563].
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2558). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2557. (หน้า 1-129). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2558. (หน้า 1-132). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559. (หน้า 1-138). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท พรินเทอรี่ จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2560. (หน้า 1-120). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2561. (หน้า 1-130). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท พรินเทอรี่ จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2563). การสูงวัยของประชากรไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2562. (หน้า 1-128). พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท พรินเทอรี่ จำกัด.
- ปาจิรีย์ ผลประเสริฐ, วราภรณ์ จันทร์คง. (2561) บริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุอย่างไรให้สำเร็จ?. วารสารชุมชนวิจัย, 12(2), 26-36

- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2563). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562**. บริษัท
พรินเทอรี่ จำกัด.
- รศรินทร์ เกรย์.(2556). ความสุข. **การดูแลผู้สูงอายุ:ความสุขและความเครียด** (เล่มที่ 1,
หน้า 1-178). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2559). **คู่มือการบริหารกองทุนหลักประกัน
สุขภาพแห่งชาติ เล่ม 3 การบริหารจัดการผู้ป่วยไตวายเรื้อรัง**. พิมพ์ครั้งที่ 1.
บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ. (2553). **วางแผนชีวิตเพื่อพิชิตวัยชรา. การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
ระยะยาว.** (เล่มที่ 1, หน้า 1-102). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรมอนามัย กระทรวง
สาธารณสุข.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, เล็ก สมบัติ, ญัฏฐพัชร สโรบล, ธนิกานต์ ศักดาพร. (2555). **ลักษณะการ
ดำเนินงานและกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.**
[ออนไลน์]. ได้จาก <https://thaitgri.org/?p=37424> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14
ตุลาคม 2564].
- Orem, D. (1985). **A concept of self-care for the rehabilitation client.**
[online]. Available from: [https://journals.lww.com/
rehabnursingjournal/Citation/1985/05000/A_CONCEPT_OF_S
ELF_CARE_FOR_THE_REHABILITATION.11.aspx](https://journals.lww.com/rehabnursingjournal/Citation/1985/05000/A_CONCEPT_OF_SELF_CARE_FOR_THE_REHABILITATION.11.aspx) [accessed 14
October 2021].
- Pender, N. J, Murdaugh. C. L, Parsons, M. A. (1941). **Health Promotion
in Nursing Practice.** [online]. Available from: [https://www.
pearsonhighered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134754085.pdf](https://www.pearsonhighered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134754085.pdf)
[accessed 14 October 2021].
- World Health Organization. (2002). **Active aging: a policy framework.**
20 Avenue Appia, CH1211 Geneva 27, Switzerland.
-

การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปเปลือกกเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ ชุมชน บ้านหนองสิม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอยุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

เพ็ญลักษณ์ อ่อนทรง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินการคลัง

คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

E-mail: pentluxnid@gmail.com

วันที่รับบทความ: 14 มกราคม 2564

วันแก้ไขบทความ: 16 พฤศจิกายน 2564

วันที่รับบทความ: 9 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยต่าง ๆ และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปเปลือกกของบ้านหนองสิม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอยุซัน จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม และการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในช่วงปี 2561-2562

ผลการศึกษา พบว่าศักยภาพการทอเปลือกกของบ้านหนองสิม เกิดจากทุนภายในที่เป็นจุดแข็ง คือ สภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการปลูกต้นกก สามารถผลิตวัตถุดิบเส้นกก มีวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต มีแรงงานและความรู้ในการทอเปลือกก กระบวนการเรียนรู้การทอเปลือกกที่เกิดจากต้นทุนภายในชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ทอเปลือกกอย่างต่อเนื่องและเป็นพลวัต และการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนเพื่อยกระดับความรู้และการแปรรูปเปลือกกที่หลากหลาย ภายใต้ปัจจัยที่จะส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจกลุ่มทอเปลือกก จึงเกิดการแปรรูปเปลือกกได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่หลากหลาย ได้แก่ แปรรูปเป็นหมอนเปลือกก ทำพวงกุญแจเปลือกก และหมวกเปลือกก ทำให้เป็นอัตลักษณ์สินค้าของตนเอง ด้วยแบบลายหลังเต่า โดยสมาชิกกลุ่มทอเปลือกกต้องการแปรรูปให้เป็นหมอน มีค่าเฉลี่ยประชากร (μ) รวมในระดับ 4.82 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) รวมเท่ากับ 0.30

คำสำคัญ: การสร้างมูลค่าเพิ่ม การแปรรูป เศรษฐกิจชุมชน

Value Added Creation of Reed Mats Weaving Transforming For Community Economy. A Case Study: Ban Nongsim Prueyai Sub-district, Khukhan District, Sisaket Province

Phenluck oonchoung

Lecturer of the Program in Finance and Economics

Faculty of Business Administration and Accounting Sisaket Rajabhat University

E-mail: penluxnid@gmail.com

Received: January 14, 2021

Revised: November 16, 2021

Accepted: December 9, 2021

Abstract

The purpose of this study was to study the potential of reed mats woven by the learning process of various factors in the occupation of reed mat weaving and methods of creating value-added reed mats manufactured at Ban Nong Sim, Prue Yai Sub-district, Khukhan District, Sisaket Province, by using mixed methods research, using questionnaire interviewing and workshops. During the period of AD. 2561 – 2562.

The study findings indicated that this community has the potential to weave reed mats due to the strength of the internal capital, which was a suitable area for reed plant cultivation. It can produce reed raw materials. There are materials, equipment in production, labor and knowledge in weaving mats. As it could be, earning how to weave the reed mats of Nong Sim villagers was caused by costs within the community through the continuous and dynamic participatory learning process that would promote the variety of reed mats application. Under economic factors to the creation of processing reed mats to boost community economy, caused by the need to create value-added transforming reed mats into new products, transformed into a reed mat pillow, made a keychain, and hats make their own product identity. For the turtleback pattern, the members of the weaving reed mats would like to transform them into pillows. It has a total population mean (μ) on the scale of 4.82 and a standard deviation (σ) of 0.30.

Keywords: Value Added Creation, transformation process,
Community Economy

บทนำ

เสื่อกกเป็นหัตถกรรมเครื่องจักสานที่ทำจากต้นกกเป็นพืชอยู่ในวงศ์ Cyperaceae (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี: ออนไลน์) ในประเทศไทยทำเสื่อกกมาช้านานและสืบทอดกันมาทุกยุคสมัยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะประชาชนในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะผลิตขึ้นมาใช้ภายในครัวเรือนของตนเอง และเสื่อกกยังเป็นเครื่องมือที่ตอบสนองประโยชน์การใช้งานในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เช่น ใช้ปูนั่ง ปูนอน และมีการนำมาพัฒนาฝีมือประยุกต์ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใช้ภายในครัวเรือนอื่น ๆ อีก เช่น กระเป๋ามวก ที่รองแก้ว ที่รองจาน และกล่องทิชชู แต่อย่างไรก็ตามเสื่อกกก็เป็นเครื่องมือใช้พื้นบ้านที่สามารถผลิตขึ้นตามสภาพแวดล้อมโดยใช้วัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค เช่น กก กระจุต เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถพัฒนาการผลิตให้มีรูปแบบและเอกลักษณ์ของลวดลายของท้องถิ่นตนเองได้และปัจจุบันภายในชุมชนต่าง ๆ ก็มีวิธีการพัฒนารูปแบบของการทอเสื่อกก และสร้างลวดลายเสื่อกก รวมถึงวัสดุที่ใช้ทอเสื่อกกก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิศาสตร์ สภาพสังคม และประโยชน์ใช้สอยของบริโภคในสังคมในยุคปัจจุบัน

ที่ผ่านมาการพัฒนากระบวนการเชิงธุรกิจในชนบทของประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการมีกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในครัวเรือนและใช้สอยในชีวิตประจำวันของตนเองแล้ว ภายในชุมชนต่าง ๆ ก็ยังมีการสร้างกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ประเภทของหัตถกรรมพื้นบ้านของชุมชนตนเองที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการสืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและชุมชนโดยนำวัสดุหรือวัตถุดิบที่มีภายในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนและมุ่งเน้นการใช้ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมายาวนาน รวมถึงใช้ประสบการณ์ของตนเองที่สะสมมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันมาสร้างเป็นรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดี

เป็นที่น่าสนใจว่า ในปัจจุบันมีงานวิชาการกลุ่มที่ศึกษาการพัฒนาสินค้าเครื่องจักสานภูมิปัญญาด้วยการเพิ่มมูลค่า (Added Value) เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจากเดิมที่หลากหลาย ได้แก่ (ปวีณา ฝาแสงและคณะ, 2560; ภัทรธิรา ผลงาม, 2558; เสาวลักษณ์ คงคาฉุยฉาย, 2556; ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล, 2553; กนกพร ฉิมพลี, 2555; กัญญาณัฐ อุตระชน, 2555; จุริวรรณ จันทพลา, 2554; และวิฑูรย์ เป็นกระโทก, 2551) เป็นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นเครื่องมือการตลาดที่จะทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์การจัดจำหน่าย การโฆษณา และการส่งเสริมการตลาดซึ่งมีผลทำให้สามารถตั้งราคาได้สูงขึ้น และการเพิ่มมูลค่าจะทำให้ผู้บริโภครู้สึกได้ประโยชน์มากขึ้นด้วย ดังนั้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added Creation) จึงเป็นความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ ให้มีคุณค่าในสายตาของลูกค้ามากขึ้น หรือเป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ครบ

ถ้วนสมบูรณ์ด้วยคุณภาพ บริการ และราคา เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจในการซื้อเครื่องใช้ประโยชน์ ในด้านการตลาด

จากการลงพื้นที่สำรวจหมู่บ้านหนองสิม หมู่ 19 ตำบลปรีอใหญ่ อำเภوخันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยพบว่า ประชากรทั้งหมดเป็นชุมชนชาติพันธุ์กวย หรือ กูย (Kui) ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 82 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 422 คน แยกเป็นชาย 212 คน หญิง 210 คน (แผนพัฒนาหมู่บ้านหนองสิม, 2559)มีลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศน์ต่อการทำเกษตรกรรมบางครอบครัวมีอาชีพ คือ การทอเสื่อกก เพราะในหมู่บ้านมีต้นกก ที่เกิดขึ้นในหนองน้ำสิม บางส่วนปลูกเองประมาณ 1-2 งาน เป็นที่น่าสนใจว่า การทอเสื่อกกของบ้านหนองสิมจะมีลวดลายการทอเสื่อที่เป็นเอกลักษณ์ คือ “ลายหลังเต่า” การใช้ประโยชน์ คือ การผลิตไว้ใช้ภายในครัวเรือน ผลิตเสื่อกกขายเพื่อสร้างรายได้ และเกี่ยวข้องกับความเชื่อ วัฒนธรรมของชุมชน เช่น พิธีรำแม่มด ในปัจจุบันการทอเสื่อกกบ้านหนองสิมมีการรวมกลุ่มมีสมาชิกภายในหมู่บ้าน จำนวน 30 คน เพื่อทอเสื่อกกและแปรรูป คือ เสื่อยาว เสื่อพับ อาสนะ

ขณะที่การระดมความคิดเห็นเบื้องต้นของการทอเสื่อกกในหมู่บ้านหนองสิม พบว่าการดำเนินงานของกลุ่มทอเสื่อกกของบ้านหนองสิมมีรายได้จากการขายเสื่อกก ลดน้อยลง เพราะมีปัญหา คือ กระบวนการผลิตเสื่อกกที่มีต้นทุนที่สูงขึ้น ปัญหาการขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ กลุ่ม ทักษะการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย สีเส้นและลวดลายของผลิตภัณฑ์ รวมถึงผลิตภัณฑ์เสื่อกกของกลุ่มยังไม่ได้มาตรฐานที่กับความต้องการและรสนิยมของตลาดผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์เสื่อกกของกลุ่มยังไม่ตอบสนองความต้องการของตลาดผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตามเสื่อกกบ้านหนองสิม ถือได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจชุมชนที่มีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

ดังนั้น เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกบ้านหนองสิม มีผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นออกสู่ตลาดผู้บริโภค อันจะเป็นการนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับของสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเสื่อกกให้เป็นอาชีพและสร้างรายได้เสริมในการเลี้ยงครอบครัว โดยยังคงรักษามิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ และยังเป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีการพึ่งพาตนเอง เกิดการสร้างงานภายในชุมชนและนำไปสู่การยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบ้านหนองสิมอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยต้องการวิจัยเรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านหนองสิม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภوخันธุ์ ตำบลปรีอใหญ่ อำเภوخันธุ์ ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของการทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม ตำบลปรือใหญ่ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม ตำบลปรือใหญ่ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม แปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ตำบลปรือใหญ่ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษาวิจัย การวิจัยนี้ ใช้พื้นที่เป้าหมายแบบเจาะจง คือ บ้านหนองสิม ตำบลปรือใหญ่ อำเภอ ยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจาก เป็นหมู่บ้านที่มีต้นทุนการปลูกต้นกก และใช้ประโยชน์จากต้นกกในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลาย ผู้วิจัยสามารถสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกจากชาวบ้านได้ง่าย
2. ระยะเวลาในการวิจัย โครงการวิจัยนี้ใช้ระยะเวลา ตุลาคม 2561 ถึงกันยายน 2562 รวม 12 เดือน
3. กลุ่มประชากรศึกษา กลุ่มประชากรศึกษาในการศึกษาค้างนี้ มี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชนบ้านหนองสิม เนื่องจากเป็นผู้มีข้อมูลบริบทหมู่บ้านและสามารถให้ข้อมูลผู้ปลูกกกและใช้ประโยชน์จากต้นกก ในหมู่บ้านหนองสิมได้ จำนวน 1 คน 2) กลุ่มผู้ประกอบการทอเสื่อกก เนื่องจากเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทอเสื่อกก เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีการผลิตการทอเสื่อกก และบางรายสามารถแปรรูปจากเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้ จำนวน 30 คน 3) กลุ่มตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ จากกลุ่มตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิชาการ นักวิจัย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตการทอเสื่อกกในหมู่บ้านหนองสิม และจะสามารถนำข้อมูลความรู้การการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต จำนวน 3 คน

โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยตามภาพประกอบที่ 1 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์การสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

กรณีศึกษา บ้านหนองสิม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม(Mixed Method) โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (documentary research) โดยการค้นคว้าและรวบรวมรายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร บทความ วารสาร หนังสือ บทสัมภาษณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีเนื้อหาหรือมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องเรื่องที่จะวิจัย เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (Data Based) ของการวิจัย โดยศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ห้องสมุด เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อมาวิเคราะห์ให้เห็นที่มาและความสำคัญ

วารสารมนุษยศาสตร์ สังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

1.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชน เพื่อให้เห็นข้อมูลที่เป็นจริง ดังนี้

1.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

1.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อค้นหาข้อมูลบริบทชุมชน และสถานการณ์การทอดสูบกกในหมู่บ้าน กับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทอดสูบกก กลุ่มละ 1 คน รวม 3 คน

2) การสนทนากลุ่ม โดยการใช้เครื่องมือแนวคำถามการสนทนากลุ่มกึ่งโครงสร้าง เพื่อค้นหาข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และปัจจัยต่อการประกอบการอาชีพทอดสูบกก กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ผู้ประกอบการอาชีพทำทอดสูบกก จำนวน 3 คน กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน และกลุ่มตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ นักวิจัย จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 9 คน

3) การสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปทอดสูบกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม โดยการนำผลลัพธ์ที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว มารวมความคิดเห็นเพิ่มเติมกลุ่มประชากรกลุ่มเดิม จำนวน 9 คน ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ผู้ประกอบการอาชีพทำทอดสูบกก จำนวน 3 คน กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน และกลุ่มตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ นักวิจัย จำนวน 3 คน

4) การอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปทอดสูบกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชน โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปทอดสูบกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มทอดสูบกกและเคยเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้การเพิ่มมูลค่าเพิ่มทอดสูบกก โดยการแปรรูปเป็นหมอนทอดสูบกก ได้พัฒนาศักยภาพการผลิต การบริหารจัดการ และการจำหน่าย และส่งเสริมให้เกิดการสร้างรายได้และทุนหมุนเวียนภายในชุมชนโดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการ อบรมเชิงปฏิบัติการ และการให้ความรู้ในเนื้อหาวิชาการ กับวิทยากรที่มีความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการทอดสูบกกต่อไป

1.2.3 การตรวจสอบข้อมูล เบื้องต้นหลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละเครื่องมือวิจัย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะสรุปบทวนประเด็นให้กลุ่มเป้าหมายช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละครั้ง เพื่อให้มีความถูกต้องแม่นยำ ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ทีมวิจัยใช้การตรวจสอบช่วงการเสวนากลุ่ม เพื่อการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

2. การวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษานี้ใช้สถิติประชากร โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มประชากรศึกษาเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มประชากรศึกษา ได้แก่ ผู้ที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกกในหมู่บ้านหนองสิม จำนวน 30 คน มีขั้นตอน คือ

2.1 การพัฒนาเครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire)

1) ศึกษาแนวคิดจากการสังเคราะห์ ทฤษฎี เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) สร้างแบบสอบถามจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบริบทชุมชน แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกก รวมถึงกรอบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีโครงสร้างของแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อความจำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert Scales) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ ลักษณะแบบสอบถามแบบปลายเปิด(Open – ended)

3) นำแบบสอบถามไปหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสื่อกก ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ของแบบสอบถาม จำนวน 3 ท่าน โดยใช้วิธีการตรวจในเชิงประจักษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ และนำผลการตรวจในเชิงประจักษ์ไปพิจารณาหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้สูตร $IOC = R/N$

4) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ซ้ำกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 ชุด คำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ปรากฏค่าสัมฤทธิ์มีค่าเท่ากับ 0.93

5) นำแบบสอบถามมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขถ้อยคำ และเรียงลำดับข้อ

เพื่อให้เข้าใจง่ายและสะดวกในการตอบ ตรงประเด็น และสอดคล้องตามจุดประสงค์ในการศึกษา

2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

1) ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์ของเอกสาร

2) จัดทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม โดยแนบไปพร้อมกับแบบสอบถามที่ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา

3) ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

4) นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับมาทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

2.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาเปลี่ยนเป็นรหัสตัวเลข (Code) แล้วบันทึกลงในโปรแกรมเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติตามลำดับ ดังนี้

1) คำนวณหาข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 ที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วสรุปออกมาเป็นร้อยละ (Percentage)

2) คำนวณหา ระดับความต้องการแปรรูปเปลือก การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเปลือกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอยุซันธิ์ จังหวัดศรีสะเกษ ของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean : μ (มิว)) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : σ (ซิกมา))

3) การคำนวณหาข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ จากแบบสอบถามตอนที่ 3 ที่มีลักษณะปลายเปิด (Open-Ended) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าความถี่ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย

ผลการศึกษา

1. บริบทของหมู่บ้านและศักยภาพการทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม

บ้านหนองสิม ตั้งชื่อตามที่มี “สิม” อยู่ใจกลางหนองน้ำ เดิมเป็นอาคารที่สร้างชั่วคราวสำหรับวัดที่ยังไม่มีวิสุงคามสีมา ปัจจุบันบ้านหนองสิม มี 84 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 410 คน ชุมชนนี้ก็มีจุดเด่น คือ มีคลองส่งน้ำจากเขื่อนบนภูเขา มีต้นกกและวัสดุที่ขึ้นเองโดยจากธรรมชาติ ในอดีตมีประวัติการใช้ต้นกกเพื่อนำมาทอเป็นเสื่อที่เกิดจากการสืบทอดองค์ความรู้มาตั้งแต่บรรพบุรุษมีการใช้ประโยชน์จากต้นกกมาทอเสื่อกันมากเพื่อ

ใช้เองในครอบครัว บางครั้งก็ใช้เป็นของฝากตอนญาติพี่น้อง รวมถึงเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อในชุมชน เช่น รำแม่มด ถวายพระสงฆ์ ขณะเดียวกันคนในชุมชนได้รับการพัฒนาการทอเสื่อกมมาอย่างต่อเนื่อง ตามความรู้ที่มีและองค์ความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชน คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ และอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนเสื่อกก จากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ การปลูกกกในปัจจุบันชาวบ้านหลายครอบครัวเอามาจากพื้นที่สาธารณะและหลายครอบครัวนิยมแบ่งที่นาบางส่วนมาปลูกต้นกกให้มีมากขึ้น แต่จะปลูกไม่มากนัก โดยใช้พื้นที่ปลูกประมาณเพียงครอบครัวละ 1-2 งานเท่านั้น การปลูกกกของชาวบ้านมีวิธีและขั้นตอน คือ 1) การเลือกที่ดินกกชอบขึ้นในที่ดินเลนแต่ต้องอยู่ในที่ลุ่มมีน้ำขังเสมอหรือน้ำขึ้น 2) การเตรียมที่ดิน เมื่อเลือกหาพื้นที่ดินพอสำหรับปลูกกกได้แล้วจัดการถางไถให้ดินขุย และให้หญ้าตายเพราะหญ้าเป็นศัตรูของกกทำค้ำนาสำหรับขังน้ำได้สำหรับปลูกกก 3) การปักดำกก ใช้หัวกกที่ติดอยู่กับลำต้นตัดปลายทิ้ง แล้วให้เหลือยาวเพียง 50 เซนติเมตรมัดเป็นกำๆ นำเอาพันธุ์เหล่านั้น แยกออกเป็นหัวๆ ตาลงไปในนากกห่างกันประมาณ 25 – 30 เซนติเมตร แต่การปักดำนั้นจะต้องพิจารณาถึงพื้นที่ด้วย คือ ถ้าที่ดินมีปุ๋ยมากก็ดำให้ห่าง แต่ถ้าที่ดินไม่ดีก็ให้ดำถี่ ๆ พื้นที่ไร่นาหนึ่งต้องใช้หัวกกประมาณ 600 – 700 กำ การดูแลรักษาดันกกของชาวบ้านนิยมทำกันโดยง่ายไม่ยุ่งยากไม่ซับซ้อนและใช้ความรู้มาก เพราะไม่ค่อยมีโรคและแมลงรบกวนจึงไม่จำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลงเพียงแต่ใส่ปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์และวัชพืชบ้างเล็กน้อยเพื่อเร่งการเจริญเติบโต การเก็บเกี่ยวต้นกกปลูกอายุได้ 45-50 วันก็สามารถตัดได้ โดยส่วนใหญ่มักนิยมตัดที่ความสูงประมาณ 1 เมตรขึ้นไป อย่างไรก็ตามการปลูกต้นกก ก็มีปัญหา คือ ปริมาณต้นกกที่ปลูกในหมู่บ้านปัจจุบันไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะบางครั้งฤดูกาลมีแมลงศัตรูพืชของต้นกก เช่น หอยเชอร์รี่ ตั๊กแตน ราดำที่ทำให้ต้นกกเสียหายและลำต้นกกไม่สวย ดังนั้นจึงต้องมีการดูแลและบำรุงรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากต้นกกของหมู่บ้าน ได้แก่ การทอกกทำเป็นเสื่อสำหรับนอน ทำเป็นเสื่อพับ ทำเป็นอาสนะสำหรับพระสงฆ์ เป็นต้น

ศักยภาพของการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม การศึกษานี้พบว่าจุดแข็งของสมาชิกทอเสื่อกกบ้านหนองสิม คือ ในชุมชนหมู่บ้านมีพื้นที่ในการปลูกต้นกกและสามารถผลิตมีวัสดุหลัก คือ ต้นกก ทั้งที่ปลูกเองและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในหมู่บ้านในปริมาณมาก สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกเป็นลูกหลานคนในชุมชนมีความรู้ที่มาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษและจากภายนอกชุมชน กลุ่มมีวัสดุอุปกรณ์ทอเสื่อกกได้มีการสืบทอดวิธีการทอเสื่อกกจากบรรพบุรุษ และมีอุปกรณ์แปรรูปเสื่อกก เช่น เย็บจักรเสื่อกกของหมู่บ้าน

และไม่ต้องจ้างแรงงานจากภายนอก และมีวัสดุท้องถิ่นตามธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ต้นนุ่น ต้นมะเกลือ ต้นไผ่ และใบเตย โดยสามารถพัฒนาเป็นสินค้าได้ ขณะที่ จุดอ่อน/ข้อจำกัดของการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม คือ ในบางฤดูกาลทอเสื่อกกปริมาณต้นกกที่ปลูกในหมู่บ้านปัจจุบันไม่เพียงพอกับความต้องการเนื่องจากแปลงปลูกกกมีจำนวนจำกัด เพราะมีแมลงศัตรูพืชของต้นกก รวมถึงรูปแบบสินค้าเป็นแบบเดิมและไม่เป็นที่นิยมของตลาด คือ เสื่อพับ เสื่อยาว และอาสนะ การยกระดับความรู้ของสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกไม่มีการพัฒนาและแปรรูปแบบสินค้ารวมถึงทักษะความรู้ด้านการจัดการกลุ่ม การตลาดของสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกมีน้อยไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัย และความต้องการพัฒนาอาชีพทอเสื่อกกของบ้านหนองสิม

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น การศึกษานี้ พบว่ากระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชาวบ้านหนองสิม มาจาก 2 ส่วนคือ จากภายใน คือ มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยมีลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านเอง คือ ลายหลังเต่า จากนั้นมีหน่วยงานจากภายนอก มาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การทอเสื่อกก ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอยุชุนธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ มาฝึกอบรมการทอเสื่อกกให้กับชาวบ้านหนองสิม โดยต่อยอดความรู้เดิมให้ดียิ่งขึ้น โดยสอนให้รู้จักลวดลาย ๆ การย้อมสี โดยการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ให้ดีขึ้น ๆ ไป และมีหน่วยงานมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษมาอบรมการแปรรูปออกแบบจากเสื่อกก และได้มีพัฒนาต่อยอดความรู้การทอเสื่อกกมาถึงปัจจุบัน

ปัจจัยการส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจกลุ่มทอเสื่อกก บ้านหนองสิม การศึกษานี้ พบว่า มี 4 ปัจจัยที่ส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มสำคัญ คือ 1. ด้านผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของกลุ่มทอเสื่อกกในชุมชน คือ ด้านการผลิต พบว่าสมาชิกยังเก็บต้นกกจากธรรมชาติในการผลิตทำให้มีปริมาณที่จำกัดและยังผลิตสินค้าได้ไม่มากนัก ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอเสื่อกก พบว่าสมาชิกมีแนวคิดที่จะพัฒนาสินค้าให้ได้ตามผู้บริโภค แต่ยังขาดการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงามและทันสมัย ด้านความสามารถของสมาชิกทอเสื่อกกในหมู่บ้าน พบว่าส่วนใหญ่เป็นการทอใช้เองในครัวเรือน บางส่วนที่เหลือจะนำมาขายให้กับคนนอกชุมชน ตามการศึกษาที่ผ่านมา ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาความเข้มแข็งจึงได้มีการรวมกลุ่ม 2. ด้านความเป็นไปได้ทางการตลาด พบว่ายังขาดแหล่งจำหน่ายสินค้าที่ชัดเจน ส่วนใหญ่ขายตามสินค้าโอท็อป ที่อำเภอยุชุนธุ์ สินค้าขายในหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกยังขาดความรู้เรื่องการตลาด มีทั้งลูกค้าเก่าและลูกค้า

ใหม่แต่ยังเป็นการสั่งซื้อแบบไม่สม่ำเสมอ และยังขาดการบันทึกการผลิตและการจำหน่ายสินค้าเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ไว้มิชัดเจน 3. ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ พบว่าเสือกกเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ภูมิปัญญาเดิมมีลักษณะที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาไทย มีลวดลาย สีสันสวยงาม มีขนาดสัดส่วนเหมาะสมสะดวกต่อการใช้งาน ตามวิถีของชาวบ้านโดยทั่วไป และยังทันสมัย ตรงกับความนิยมของคนมากนัก ด้านคุณภาพ ของผลิตภัณฑ์ค่อนข้างดี มีเอกลักษณ์ตามประเภทของผลิตภัณฑ์ มีความประณีต ในส่วนด้านบรรจุภัณฑ์ ฉลาก และตราสินค้า ยังไม่มีการดำเนินการชัดเจน ยังไม่สามารถระบุแหล่งผลิตได้เนื่องจากยังไม่มีชื่อผลิตภัณฑ์ ฉลาก หรือตราสินค้า และ 4. ด้านการบริหารจัดการต่อการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่าสมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้ด้านการจัดการ ด้านการตลาด มีตลาดรับรองไม่แน่นอน ถูกกดราคา ราคาวัตถุดิบสูง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง วัสดุอุปกรณ์ยังไม่ทันสมัย ไม่ได้มาตรฐาน การบริหารบัญชีอย่างไม่เป็นระบบ ส่งผลการมีส่วนร่วมในกลุ่มยังน้อย

ความต้องการแปรรูปเสือกกของบ้านหนองสิม พบว่าสมาชิกมีความต้องการแปรรูปเสือกกให้เป็นสินค้ารูปแบบใหม่มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความสนใจและต้องการแปรรูปเสือกกเป็นหมอนเสือกกเพื่อสุขภาพ เนื่องจากสามารถนำวัสดุธรรมชาติในหมู่บ้านมาใช้ได้ และหมอนสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นสินค้าที่ระลึกได้ ราคาไม่แพงมาก และสามารถผลิตได้เนื่องจากมีทักษะในการตัดเย็บโดยจักรเย็บซึ่งมีอยู่แล้วภายในชุมชน ต้องการฝึกอบรมปฏิบัติการในการแปรรูปหมอนเสือกก ต้องการอบรมเพื่อให้เกิดความรู้เรื่องการจัดการและการพัฒนาระบบตลาด

3. การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสือกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม

การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสือกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาที่พบใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ

ประเด็นแรก การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสือกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกกลุ่มทอเสือกกบ้านหนองสิม การศึกษานี้ พบว่า สมาชิกของกลุ่มทอเสือกกบ้านหนองสิม มีจำนวน 30 คน ส่วนใหญ่ เพศหญิง 27 คน และ เพศชายจำนวน 3 คน ช่วงอายุของสมาชิก ส่วนมาก อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 15 คน รองลงมาช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 8 คน และช่วงอายุ 51-60 ปี และ 20-30 ปี ใกล้เคียงกัน คือ จำนวน 4 คน และ 3 คน ส่วนใหญ่ เรียนจบระดับมัธยมปลาย/ปวช. จำนวน 22 คน รองลงมาระดับการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมและอนุปริญา/ปวส. มีสัดส่วนจำนวนเท่ากัน คือ 4 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม จำนวน 26 คน และอาชีพรับจ้าง จำนวน 4 คน

การเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มทอเสือกกบ้านหนองสิม การศึกษานี้ พบว่าการเรียน
วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

รู้การทอเสื่อกกของสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกบ้านหนองสิม ส่วนใหญ่เรียนรู้การทอเสื่อกกจากหน่วยงานราชการ จำนวน 20 คน และจากการเรียนรู้โดยการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จำนวน 10 คน ส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพทอเสื่อกก ช่วง 0 – 5 ปี จำนวน 20 คน และมีกลุ่มที่มีการประกอบอาชีพมากกว่า 5 ปี จำนวน 10 คน โดยมีปริมาณการผลิตทอเสื่อกกของสมาชิก ส่วนใหญ่ จะผลิตได้ จำนวน 3 ผืนต่อเดือน จำนวน 14 คน รองลงมาสามารถผลิตได้ น้อยกว่า 3 ผืน ต่อเดือน จำนวน 10 คน และสามารถผลิตปริมาณ 4 ผืนต่อเดือน จำนวน 6 คน มีรายได้จากการขายเสื่อกก ในช่วง 1,350 – 1,800 บาท จำนวน 14 คน รองลงไป มีรายได้ไม่น้อยกว่า 900 บาท จำนวน 10 คน และมีรายได้มากกว่า 1,800 บาท จำนวน 6 คน รูปแบบผลิตภัณฑ์โดยทำเสื่อยาว จำนวน 19 คน รองลงมาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์เสื่อพับ จำนวน 6 คน และรูปแบบผลิตภัณฑ์อาสนะและเสื่อยาว จำนวน 5 คน มีแหล่งที่มาของลวดลายที่ใช้ในการทอเสื่อกกของสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก ส่วนใหญ่มาจากการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จำนวน 26 คน มีส่วนน้อยที่คิดค้นขึ้นเอง จำนวน 3 คน และมาจากลูกค้าสั่ง จำนวน 1 คน โดยสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกกำหนดราคา 450บาท/ผืน เท่ากันทั้งหมด จำนวน 30 คน กลุ่มลูกค้าทั้งหมดเป็นคนนอกชุมชน ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกมีความต้องการพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกกให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ทุกคน โดยแปรรูปเสื่อกกที่ ส่วนใหญ่สนใจแปรรูปเป็นหมอนเสื่อกก จำนวน 27 คน นอกนั้นสนใจทำพวงกุญแจเสื่อกก จำนวน 2 คน และหมวกเสื่อกก จำนวน 1 คน

ขณะที่ความคิดเห็นต่อเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชน การศึกษานี้ พบว่าภาพรวมผลของการปฏิบัติการทอเสื่อกกให้เป็นหมอน มีค่าเฉลี่ยประชากร(μ)รวมในระดับ 4.82 และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร (σ) รวมเท่ากับ 0.30 นั่นคือความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการทอเสื่อกกให้เป็นหมอนอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงให้เห็นว่าความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายมีความชัดเจนและเห็นด้วยต่อการปฏิบัติการและดำเนินกิจกรรมเพราะมีค่าความแตกต่างกันน้อย ($\sigma = 0.30$) การดำเนินงานตามการปฏิบัติการนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีความแตกต่างกันน้อย หมายความว่ากลุ่มเป้าหมายมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การปฏิบัติการนี้ตอบสนองต่อปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้ในระดับดี

ประเด็นที่สอง รูปแบบปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปหมอนเสื่อกก ให้สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกบ้านหนองสิม จำนวน 30 คน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเสื่อกก โดยการแปรรูปเป็นหมอนเสื่อกกของชุมชนบ้านหนองสิม 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิต การบริหารจัดการ และการจำหน่าย ให้แก่ผู้เสื่อกกของชุมชนบ้านหนองสิม และ 3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการการสร้างรายได้และทุนหมุนเวียนภายในชุมชนบ้านหนองสิม

องสิม ดำเนินงานโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ หลังปฏิบัติการ พบว่า กลุ่มสมาชิกทอเสื้อกเกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ด้าน คือ 1) ด้านผลผลิต (output) พบว่า 1. สมาชิกกลุ่มผู้ทอเสื้อกบ้านหนองสิม มีความรู้ เกี่ยวกับขั้นตอนและเทคนิค และเกิดทักษะการพัฒนาหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื้อก ผ่านการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เสื้อกเป็นหมอนเสื้อก 2. สมาชิกกลุ่มผู้ทอเสื้อกได้รับการพัฒนาศักยภาพการจัดการด้านการผลิ การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการเทคนิคด้านการตลาด และการจัดการด้านการเงิน และบัญชี ผ่านกิจกรรมจัดการอบรมและให้ความรู้และเทคนิค เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม การจัดการด้านสินค้า การบริหารต้นทุนการผลิต รวมถึงเทคนิคการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หมอนเสื้อก และ 2) ด้านผลลัพธ์ (outcome) พบว่าเกิดการบูรณาการโครงการทั้งจากชุมชนท้องถิ่นบ้านหนองสิมและมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษร่วมกัน คือ 1. ชาวบ้านหนองสิม กลุ่มทอเสื้อกได้อาชีพการผลิตหมอนเสื้อกเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่ม 2. ชาวบ้านหนองสิมมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายสินค้าเสื้อกและสินค้าหมอนเสื้อก 3. การทอเสื้อกและการแปรรูปหมอนเสื้อกเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านหนองสิมขณะเดียวกันชาวบ้านหนองสิม สามารถนำไปขยายผลหรือเผยแพร่การทอเสื้อกและการแปรรูปไปหมู่บ้านใกล้เคียงได้

ประเด็นที่สาม ผลกระทบจากปฏิบัติการแปรรูปหมอนเสื้อกบ้านหนองสิม การศึกษานี้ พบเกิดบทเรียนใน 2 มิติ สำคัญ คือ 1) บทเรียนด้านปัญหาและอุปสรรคต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนเสื้อก พบว่า 1. ต้นทุนการผลิตเพื่อการแปรรูปหมอนเสื้อกค่อนข้างสูง 2. สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกบ้านหนองสิม ยังขาดเงินทุน สำหรับการสนับสนุนในการพัฒนาระดับผลผลิตและแปรรูปและอื่น ๆ 3. ช่องทางทางการตลาดของสินค้าเสื้อกและยังมีจำกัด และ 2) ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนเสื้อก การศึกษานี้ พบว่า 1. สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกอยากให้มีการยกระดับความรู้เพิ่มขึ้น โดยการพัฒนาสื่อนวดลายการทอเสื้อในแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 2. สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกอยากให้มีหน่วยงานส่วนราชการหรือหน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ เข้ามาช่วยเหลือเรื่องการฝึกอบรมและการแปรรูปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3. สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกอยากให้มีการจัดหาระบบการตลาด แหล่งจำหน่ายสถานที่ขายใหม่ หรือ ลูกค้าสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ของชุมชนง่าย

สรุปและอภิปรายผล

ศักยภาพการทอเสื้อกของบ้านหนองสิม มาจากสมาชิกกลุ่มทอเสื้อก บ้านหนองสิม จำนวน 30 คน โดยกลุ่มรูปแบบทอเสื้อกมีผลิตภัณฑ์โดยทำเสื้อยาว เสื้อพับ และรูปแบบผลิตภัณฑ์อาสนะและเสื้อยาว โดยมีแหล่งที่มาของลวดลายคือจากการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ คือ ลายหลังเต่า มีส่วนน้อยที่คิดค้นขึ้นเอง และบางส่วนได้ลวดลายมาจากลูกค้าสั่ง ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกกกำหนดราคาขาย โดยมีกลุ่มลูกค้ามาจากคนนอกชุมชน ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มทอเสื้อกมีความต้องการพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื้อกให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยสนใจแปรรูปเป็นหมอนเสื้อก ทำพวงกุญแจเสื้อก และหมวกเสื้อก เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์สินค้าของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปวีณา ผาแสงและคณะ (2560) ได้ศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอพื้นเมืองน่าน กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเฮี้ย ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยกลุ่มเป้าหมายของทีมีวิจัย เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพสมาชิกในกลุ่มให้สามารถผลิตสินค้าแบบใหม่ ๆ เช่น ปลอกหมอนอิง พวงกุญแจ อุปกรณ์สำหรับห่อหุ้ม (Case) โทรศัพท์เคลื่อนที่ กระเป๋าถือรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ จากเศษผ้าทอที่เหลือใช้ และลวดลายของผ้าทอพื้นเมืองน่านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่ทางการตลาดให้กับกลุ่มได้ตลอดจนสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองและครอบครัว โดยใช้ผ้าทอพื้นเมืองน่านได้ นอกจากนี้กระบวนการและผลการดำเนินงานทำให้คนมองเห็นคุณค่าของผ้าทอพื้นเมืองน่านมากขึ้น ดังนั้น การทอเสื้อกภายหลังเต่า ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองสิม จะสามารถนำไปพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและเป็นที่ต้องการของท้องตลาดได้

กระบวนการเรียนรู้และปัจจัยการประกอบอาชีพทอเสื้อกของบ้านหนองสิม เกิดการใช้ต้นกกเพื่อนำมาทอเป็นเสื้อมีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ กูย ที่เป็นชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ในปัจจุบันการพัฒนาการเรียนรู้การทอเสื้อกเกิดจากทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน คือ หน่วยงานรัฐ ขณะที่ชุมชนมีจุดแข็งที่เป็นทรัพยากรจากภายใน คือ มีต้นกก ทั้งที่ปลูกเองและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มทอเสื้อกมีความรู้ มีวัสดุอุปกรณ์ทอเสื้อกได้มีการสืบทอดวิธีการทอเสื้อกจากบรรพบุรุษ และมีอุปกรณ์แปรรูปเสื้อกที่หลากหลาย เช่น เย็บจักรเสื้อกของ และมีวัสดุท้องถิ่นตามธรรมชาติอื่น ๆ ที่ประกอบการทอเสื้อก เช่น ต้นนุ่น ต้นมะเกลือ ต้นไผ่ และใบเตย โดยสามารถพัฒนาเป็นสินค้าได้ โดยปัจจัยการส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจกลุ่มทอเสื้อก บ้านหนองสิม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล (2556) ที่บอกว่า ชุมชนมีปัจจัยภายในที่มีศักยภาพอันเป็นรากฐานสำคัญ 3 ประการ คือ 1) โครงสร้างทางสังคม 2) ความสามารถในการผลิต 3) ทักษะ ขณะที่

การศึกษานี้ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นว่าการศึกษาที่ผ่านมา คือ การส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจกลุ่มทอเสื่อกกบ้านหนองสิม จะต้องมีการ 4 ปัจจัย คือ 1. ด้านผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของกลุ่มทอเสื่อกกในชุมชน 2. ด้านความเป็นไปได้ทางการตลาด 3. ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ และ 4. ด้านการบริหารจัดการต่อการดำเนินงานของกลุ่มด้วย จึงจะสามารถผลิตเป็นสินค้าและเป็นที่ต้องการของตลาดได้

การสร้างมูลค่าเพิ่มแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม ด้วยการแปรรูปหมอนเสื่อกก ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนและสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก ทำให้สมาชิกกลุ่มผู้ทอเสื่อกกบ้านหนองสิม มีความรู้ เกี่ยวกับขั้นตอนและเทคนิคการทอเสื่อกก และเกิดทักษะการพัฒนาหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะเป็นหมอนหนุนเล็กที่มีไส้ของหมอนเป็นสมุนไพรอบแห้ง ซึ่งเป็นสินค้าหมอนสุขภาพ โดยใช้วัตถุดิบหลัก เช่น ใบเตย และสมุนไพรต่าง ๆ ที่มีภายในชุมชนของตนเอง และนำมาพัฒนาและประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์หมอนเสื่อกกและมีการตกแต่งและปรับปรุงลักษณะของหมอนให้มีรูปแบบสวยงาม ทันสมัย เป็นสินค้าที่นำไปเพื่อใช้ในครัวเรือนและเป็นสินค้าที่ระลึก และสามารถขายเพื่อเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกบ้านหนองสิมได้

ข้อเสนอแนะ

การสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองสิม มีความสำคัญเป็นการพัฒนาองค์ความรู้การทอเสื่อกกให้ชุมชนมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาสินค้าเดิมผ่านการแปรรูปสินค้าที่มีความต้องการและเหมาะสมกับประโยชน์การใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีผู้ผลิตและผู้บริโภค งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะ 2 ประการ

ประการแรก ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก และหน่วยงานในพื้นที่ ต้องบูรณาการแผนงาน ร่วมมือให้เกิดแผนการพัฒนาและสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นในการสร้างมูลค่ากลุ่มทอเสื่อกก

ประการที่สอง ข้อเสนอแนะต่องานวิชาการการวิจัยครั้งต่อไป คือ การยกระดับต่อยอดความรู้ และพัฒนาทักษะด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการของกลุ่มทอเสื่อกกที่ทันสมัยที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร นิมพลี. (2555). รายงานวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสาน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กัญญาณัฐ อุตระชน. (2555). การศึกษาการแปรรูปน้ำพริกมะกอกป่าอบแห้ง. วารสารวิจัย และพัฒนา มจร, 3(1), 65-73.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). เอกสารวิชาการ เรื่อง “ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579”.
- จूरวิวรรณ จันพลา. (2554). รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. กระทรวงวัฒนธรรม: กรุงเทพฯ.
- ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. (2541). เศรษฐกิจชุมชน. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://sites.google.com/site/banrainarao/column/commu_econ_02. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2562]
- ปวีณา ผาแสง ,ณัฏฐกร เงินวงศ์นัย,ราชวดี สุขภิรมย์. (2560). การศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอพื้นเมืองน่าน กรณีศึกษา:กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเฮี้ย ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- แผนพัฒนาหมู่บ้าน. ชุมชนประจำปีพ.ศ.2559. บ้านหนองสิม หมู่ที่ 19 ตำบลปรือใหญ่ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ.
- พระราชดำรัส. หนังสือสิ่งพิมพ์ เรื่อง พระราชดำรัส พระราชทานเมื่อวันที่ ธันวาคม 2540 : คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่. สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.
- ภทธีรา ผลงาม. (2558). การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในกลุ่มผ้าทอพื้นเมืองไทเลย จังหวัดเลย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล. (2553). การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝั้น ตำบลกระทุ้มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์:ฉะเชิงเทรา.
- วิกิพีเดีย. สารานุกรมเสรี เรื่อง วงศ์กก [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A7%E0%B8%87%E0%B8%A8%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%81>, <http://www.web.msu.ac.th/aboutmsu.php> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 25 ตุลาคม 2562].

วิฑูรย์ เป็นกระโทก. (2551). การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเสื่อกกเชิง
พาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เสาวลักษณ์ คงคาอุยฉาย. (2556). การแปรรูปผ้าขาวม้าเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋า
เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร:
กรุงเทพฯ.

.....

สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เจนณรงค์ ผานคำ¹, ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ²

¹สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

E-mail: ¹jennarong.41jen@gmail.com, ²hoksoda@gmail.com

วันที่รับบทความ: 20 เมษายน 2564

วันแก้ไขบทความ: 1 มีนาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 11 เมษายน

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น อธิบายลักษณะของสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น และศึกษาแนวทางการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการด้านสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะมีการยกประเด็นสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาประกอบร่างรัฐธรรมนูญเสมอ แสดงให้เห็นถึงการผลักดันให้ประชาชนมีการพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญทุกฉบับยังมีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยสากล ด้านสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างพื้นฐานให้ประชาชนเกิดกลไกในการรักษาสิทธิและเสรีภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้รับรองสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลของราชการ เพิ่มเติม และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เพิ่มเติมสิทธิที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินงานต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือพัฒนาการความเข้าใจในระบอบการปกครองประชาธิปไตย รวมถึงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ด้านแนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการเพิ่มเติมในขอบเขตของด้านความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพในส่วนต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์ตามหลักประชาธิปไตย บริบทของรัฐบาลหรือนิติบัญญัติ ควรร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง และบริบทของภาคประชาชนจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของตนเองระหว่างประชาชนด้วยกัน

คำสำคัญ: สิทธิ เสรีภาพ รัฐธรรมนูญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Rights, Liberty and Participation of The People in Local Government According to The Constitution of The Kingdom of Thailand

Jannarong Pankom¹, Piyalak Phothiwan²

¹Political Science, Department of Political Science, Rajabhat Mahasarakham University

²Political Science, Department of Political Science, Rajabhat Mahasarakham University

E-mail: ¹jennarong.41jen@gmail.com, ²noksoda@gmail.com

Received: April 20, 2021

Revised: March 1, 2022

Accepted: April 11, 2022

Abstract

The purposes of the current study are to study the progress of rights, liberties, and participation of people in local administration organizations, to describe the characteristics of rights, liberties, and participation of people in local administration organizations, and to introduce a guideline for protecting rights, liberties, and participation of peoples in local administration organization based on the constitution of Kingdom of Thailand. The results are as follows. Regarding the development of rights, liberties, and participation of people in local administration organizations based on the constitutions of the Kingdom of Thailand in 1997, 2007, and 2017, it was found that rights and liberties are always considered a core principle of Thai democracy. It shows the attempts to develop the government system of Thailand following the principles of universal democracy. In terms of characteristics of rights, liberties, and participation of people in local administration organizations, it was found that the 1997 constitution focuses on constructing the knowledge of rights and liberties for the people; meanwhile, the 2007 constitution emphasizes the rights to know the people. This widens people's rights to know the information of government units. Moreover, the 2007 constitution also issues personal information that labels individual information directly and indirectly. Lastly, the 2017 constitution widens the rights to know, stating that people have the right to know the information of the government units before any actions are taken. It leads to the development of democracy in Thailand as it empowers the people and emphasizes the balance of authority. In terms of the introduction of the principle to protect rights, liberties, and participation of peoples in local administration organization, it was suggested that equality, rights, and liberties of an individual, rights

to access the justice system, liberty to engage an occupation, freedom of speech of people and mass media, rights in appealing, liberties in gathering, and community rights should be promoted. Moreover, in terms of legislation, the constitution that emphasizes the rights and liberties of people should be written. The roles of the local administration organizations are to suggest the scope of the legislative approach appropriate for local areas and to support the participation of local people in the legislative processes. Lastly, people should also promote participation among the people themselves.

Keywords: Rights, liberties, constitution, local government organizations

บทนำ

แม้ว่าที่ผ่านมา ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพจะได้รับการบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับ แต่ก็ยังไม่มีการบัญญัติในเรื่องของสิทธิเสรีภาพของประชาชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง จนถึงปี พ.ศ. 2540 มีการตระหนักถึงความสำคัญของการกระจายอำนาจการปกครอง จึงได้เพิ่มอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการลดการผูกขาดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจให้แก่ประชาชน และส่งเสริมการกระจายอำนาจเป็นการสร้างมิติใหม่ให้กับการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ แต่ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่การถกเถียง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่ถูกกระหนาบจากนโยบายของรัฐและสิทธิของชุมชนในการดูแลทรัพยากรของตนเอง ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์ว่าสิทธิของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไม่ได้รับการคุ้มครองจริงตามกฎหมาย ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558:58) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยดำเนินการศึกษาพัฒนาการด้านสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2560 และสิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียนในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การปกครองท้องถิ่นที่ประสบ

ผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยองค์กรของรัฐ โดยมุ่งเน้นการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้เห็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญไทยที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในหลาย ๆ ด้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. เพื่อศึกษาลักษณะของสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2560 เรื่องสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญไทย
2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 คน กลุ่มตัวแทนผู้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 คน กลุ่มตัวแทนประชาชน จำนวน 12 คน

กรอบวิธีการศึกษา

จากการศึกษาเอกสารตำราเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540, พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560) มุ่งศึกษาถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญไทย รวมทั้งศึกษาพัฒนาการด้านสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับการศึกษาความสอดคล้องกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในทางสากล เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เน้นการศึกษาเปรียบเทียบ รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยในส่วนของหลักการภาพใหญ่ (โครงสร้าง) นั้น รัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับมีความแตกต่างกัน คือ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 กำหนดองค์กรผู้ริเริ่มยุติการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญไว้เพียงสององค์กร รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2550 และ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2560 นั้น ได้ขยายสิทธิให้ภาคประชาชนสามารถเสนอญัตติได้อีกทางหนึ่งประเด็นเสียงสนับสนุนญัตติ ประเด็นรูปแบบกฎหมายเพื่อการเสนอญัตติ และประเด็นองค์กรผู้รับผิดชอบในการพิจารณา มีความเหมือนกัน ส่วนประเด็นการประชามติพบว่ามีความแตกต่างกันกรณีเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 บัญญัติให้มีกระบวนการประชามติเชิงบังคับในบางประเด็นของการแก้ไขเพิ่มเติมก่อนการประกาศใช้ ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงกระบวนการด้านการมีส่วนร่วมและสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับนานาชาติ พบว่า การแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในประเทศต่าง ๆ ยังคงยึดหลักการผลักดันเพื่อก่อเกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยเฉพาะการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามสิทธิเสรีภาพที่ได้ระบุไว้ในหลักประชาธิปไตย โดยใช้กลไกด้านกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ดังนี้ รัฐธรรมนูญเป็นข้อตกลงของสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ รัฐธรรมนูญแบบเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษรกับรัฐธรรมนูญประเภทเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยความหมายของรัฐธรรมนูญในภาพรวมนั้น หมายถึง รูปแบบกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของรัฐ เป็นกรอบที่กำกับอำนาจต่าง ๆ ของสังคม รัฐธรรมนูญมีความสำคัญ ในแง่ของการเป็นกติกาของสังคม ที่คนในสังคม ต้องยอมรับ และปฏิบัติตาม

ในการวิจัย นี้จะกล่าวถึงแล้วรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 3 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีเจตนารมณ์ คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีเจตนารมณ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทมีส่วนร่วมในการปกครอง มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 เป็นรัฐธรรมนูญที่

ปรับเปลี่ยน สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกัน ก็มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ด้วยเหตุผลของความมั่นคงของรัฐ

2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามหลักการประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญได้กำหนดรูปแบบให้ประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยว ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย โดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาคกัน (คณิน บุญสุวรรณ, 2551:33) สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองไทย มีดังนี้ 1. สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย 2. สิทธิในครอบครัวและความเป็นอยู่ส่วนตัว 3. เสรีภาพในเคหสถาน 4. เสรีภาพในการเดินทาง และเลือกถิ่นที่อยู่ 5. เสรีภาพในการสื่อสาร 6. เสรีภาพในการถือศาสนา 7. สิทธิในการไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน 8. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น 9. เสรีภาพในทางวิชาการ 10. เสรีภาพในการชุมนุม 11. เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม 12. เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง 13. สิทธิต่อต้านการยึดอำนาจ 14. สิทธิในทรัพย์สิน 15. เสรีภาพในการประกอบอาชีพ 16. สิทธิในการได้รับการศึกษา 17. สิทธิที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุข 18. สิทธิในการมีส่วนร่วมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม 19. สิทธิในฐานะเป็นผู้บริโภค 20. สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 21. สิทธิเกี่ยวกับการกระทำทางการปกครอง (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2543:12)

วิธีการวิจัย

1. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาอย่างเป็นระบบ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI)

4. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้ทำการขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

4.2 ผู้วิจัยนำหนังสือจากข้อ 1 และเค้าโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คำชี้แจงเพื่ออธิบายการวิจัยแก่กลุ่มเป้าหมาย จากนั้น ผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล วิจัย ตามแนวทางการสัมภาษณ์

4.3 หลังการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง มีการถอดเทปบันทึกเสียงเพื่อ ทบทวนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการถอดเทป สรุปข้อมูลจากการจดบันทึกภาค สนาม ให้รหัสของข้อมูล (Coding) เพื่อจัดระบบของหัวข้อ (Topic categories) จำแนก หมวดหมู่ของข้อมูล (Theme cluster) และสร้างข้อสรุปที่เป็นลักษณะร่วมและแตกต่าง ของข้อมูลชุดนั้นจนกระทั่งได้แก่นของข้อมูล (Core category) ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบนั้นมี 2 วิธี คือ การเปรียบเทียบ (Making comparison) และการตั้งคำถาม (Asking questions) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำบันทึกและโครงร่างความสัมพันธ์ที่ใช้วิเคราะห์ ควบคู่ไปกับการให้รหัสข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพัฒนาการด้านสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญสัมพันธ์กับบทบาท อำนาจของสถาบันการเมืองภายในรัฐหนึ่ง ๆ และเป็นสิ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐ โดยในทัศนะของ แอนดรูว์ เฮย์วูด (Andrew Heywood) (อ้างถึงในบัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558:12) ได้อธิบายว่า รัฐธรรมนูญ หมายถึง ชุดของกฎเกณฑ์ ทั้งที่ถูกเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และที่ไม่ถูกเขียน เป็นลายลักษณ์อักษร ทำหน้าที่ วางรากฐานของหน้าที่ อำนาจและกลไกต่าง ๆ ของสถาบัน การปกครอง และฮิลแลร์ บาร์เน็ต (Hilaire Barnett) (อ้างถึงใน บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558:13) เห็นว่าในความหมาย อย่างกว้าง ๆ รัฐธรรมนูญ (constitution) เป็นชุดของกฎ เกณฑ์ที่กำหนดการปกครององค์กร แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญมีความสำคัญต่อการปกครอง ประเทศในฐานะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ และการปกครองของประเทศ ดังนั้น หากประเทศ จะมีการกำหนดให้สิทธิเสรีภาพต่อประชาชนในลักษณะใด สิทธิเสรีภาพที่ระบุไว้ใน รัฐธรรมนูญของประเทศนั้นย่อมมีผลโดยตรงต่อการให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น ๆ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่มีการระบุถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญที่มีการเพิ่มเติมเรื่องสิทธิเสรีภาพที่เด่นชัดนั้นมี 3 ฉบับ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2548 เป็นจุดเริ่มต้นของการปรับปรุงเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพมากขึ้น เป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และแนวทางการปฏิบัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ยึดหลักเพื่อให้ประชาชน ได้รับการคุ้มครองส่งเสริมการขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชนและลดการผูกขาดอำนาจรัฐ รวมทั้งการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนเพื่อการตรวจสอบการเมือง และผลักดันให้องค์กรตรวจสอบมีความเข้มแข็งมากขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีพัฒนาการการกระจายอำนาจและการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารตนเอง การจัดทำบริการสาธารณะและการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการรวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือ การสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีพัฒนาการในการบริหารงานของตนเอง โดยส่งเสริมความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เพื่อให้ท้องถิ่นมีความสะดวกและสามารถบริหารงานได้ตามวัตถุประสงค์ของท้องถิ่นเอง

จะเห็นได้ว่า มีการหยิบยกประเด็นสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มาประกอบร่างรัฐธรรมนูญเสมอ แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ที่จะผลักดันให้ประชาชน และมีการพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการปกครองท้องถิ่น ซึ่งถึงเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด

ด้านหลักการประชาธิปไตยมีความสอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยสากล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการระบุแนวทางการดำเนินการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยสากล ตามความพร้อมของประชาชน ดังนี้

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ระบุไว้ในมาตรา 282 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 281 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 249 เป็นการจัดการปกครองท้องถิ่น โดยคำนึงในความสามารถของประชาชนในการปกครองตนเอง และการให้ความสำคัญกับเจตจำนงของประชาชนด้วย สอดคล้องกับหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ตามหลักการประชาธิปไตยสากล

2. การปกครองโดยเสียงข้างมาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีการระบุแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก เช่น กระบวนการเลือกตั้งสภาท้องถิ่น หรือการดำเนินงานใด ๆ ที่กระทบต่อประชาชนที่ต้อง ยึดความเห็นของประชาชนเป็นหลัก

3. หลักประชาธิปไตยแบบเสรี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการปกครองท้องถิ่น เช่น ประชาชน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อ ถอดถอน สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ กฎหมายบัญญัติ

4. หลักการปกครองในระบอบผู้แทน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 285 สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง วรค 3 คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น เช่นเดียวกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 284 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา มาตรา 252 สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง วรค 2 ผู้บริหาร ท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือในกรณีองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะให้มาโดยวิธีอื่นก็ได้แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

5. หลักการออกเสียงโดยเสมอภาค รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการเลือกตั้ง และ ออกเสียงเกี่ยวกับการปกครองตนเอง ในท้องถิ่นของตน

6. การมีพรรคการเมือง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราช อาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังไม่มีการระบุถึงพรรคการเมืองในระดับท้องถิ่นอย่าง เด่นชัด

2. การจำแนกลักษณะสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

หากเปรียบเทียบกับกรณีมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหาร กิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามสมาคมนานาชาติว่าด้วยการมีส่วนร่วม สาธารณะ (International Association for Public Participation / หรือ IAPP) ได้

จำแนกระดับการมีส่วนร่วมโดยอาศัยสิทธิในการมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ได้ 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน การปรึกษาหารือ ความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจให้แก่ประชาชน (ทศพล สมพงษ์, 2555) จะพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีความพยายามสนับสนุนยกระดับการมีส่วนร่วมให้ครบตามหลักการดังกล่าว ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างพื้นฐานให้ประชาชนเกิดกลไกในการรักษาสิทธิและเสรีภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานรัฐ โดยได้ระบุ โดยเฉพาะเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นการปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะ และ ปรับปรุงระบบการเมืองให้มีประสิทธิภาพมีความสุจริตมีความโปร่งใสมากขึ้น โดยกระบวนการที่ขับเคลื่อนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง คือ การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การปฏิบัติงานของฝ่ายการเมือง และการทำงานของราชการต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการนี้ได้ถูกนำมาเป็นกลไกในการเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมในทางนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับการส่งเสริมภาคประชาสังคมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และประชาชนเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ โดยที่ไม่ขัดกับหลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดเอาไว้ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการมีส่วนร่วมที่สมาคมนานาชาติว่าด้วยการมีส่วนร่วมสาธารณะ (International Association for Public Participation / หรือ IAPP) ในการส่งเสริมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือ คือกลไกในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเจรจากันระหว่างรัฐและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือกำหนดประเด็นและข้อสงสัย ต่างๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและสะท้อนความต้องการของประชาชน แม้จะเป็นการเจรจาเพื่อชี้แจงข้อสงสัยและการดำเนินงานของรัฐ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับอื่น ๆ ต่อไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้รับรองสิทธิในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลของราชการ เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติถึงข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นแนวทาง ให้กับรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ที่ได้ระบุถึงสิทธิเสรีภาพในข้อมูลข่าวสาร และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริม ให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

อาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีการส่งเสริมด้านสิทธิและเสรีภาพในข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีแนวทางในการส่งเสริม ได้ระบุไว้ในงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม และมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชน การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการมีส่วนร่วมที่สมาคมนานาชาติว่าด้วยการมีส่วนร่วมสาธารณะ (International Association for Public Participation / หรือ IAPP) ในการส่งเสริมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน อย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจน นอกจากนี้ยังพัฒนาการมีส่วนร่วมไปถึงการปรึกษาหารือ ความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจให้แก่ประชาชน ดังเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ระบุเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดถึงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย การกำหนดบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการสร้างรากฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการปกครองท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น

3. แนวทางในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) ด้านความเสมอภาค ประชาชนยังไม่มีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้มีศักยภาพในการเข้าถึงบริการสาธารณะย่อมได้รับการบริการสาธารณะที่ดีกว่าประชาชนที่มีความด้อยทางสังคม แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจน 2) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ควรให้สิทธิกับผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหา แม้ในกฎหมายระบุไว้ในทางปฏิบัติ ยังไม่สามารถสร้างความเสมอภาคได้ และมีความเหลื่อมล้ำของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในเชิงประจักษ์ 3) สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ต้องการให้มีการปรับปรุงเกี่ยวกับ สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของคนไทยและจำกัดขอบเขตสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของชาวต่างชาติโดยเฉพาะนายทุน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสงวนสิทธิอาชีพให้กับคนไทย ซึ่งมีผลระยะยาว ต่อคนไทยในอนาคต 4) ด้านสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลยังถูกลิดรอน โดยหน่วยงานภาครัฐ ควรเพิ่มเติมการระบุ ให้มีความชัดเจนในรัฐธรรมนูญ และขยายขอบเขตอำนาจ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ครอบคลุมให้ผู้แสดงความคิดเห็นนั้นยังไม่ได้มีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ 5) สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน ควรมีการขยายสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารคำชี้แจงหรือข้อมูลข่าวสารสาธารณะ และการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้น โดยให้ระบุเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการกระตุ้นโดยการปฏิบัติงานเชิงรุกเพื่อให้ประชาชนได้

มีส่วนร่วม ในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลการตัดสินใจและนำมาซึ่งการตรวจสอบ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความตื่นตัว ในสิทธิและเสรีภาพของตนเอง 6) เสรีภาพในการชุมนุม และการสมาคมถูกควบคุมโดยรัฐ ซึ่งข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ความมั่นคงของรัฐ” ยังคลุมเครือและนิยามในการชุมนุม เพื่อเรียกร้องสิทธิบางอย่างของประชาชน ยังเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมือง

อภิปราย

1. ข้อมูลพัฒนาการด้านสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เป็นจุดเริ่มต้นที่มีการปรับปรุงเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้านการพัฒนาการกระจายอำนาจ ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการเพิ่มอำนาจให้กับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ยึดแนวทางการแก้ไขจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญโดยส่งเสริมการขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชนและลดการผูกขาดอำนาจรัฐ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความก้าวหน้าในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย สอดคล้องกับวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการการรับรอง และคุ้มครองสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ของ สมชาย ปรีชาศิลปกุล และคณะ (2555) ที่พบว่า ในช่วงทศวรรษ 2550 การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนได้หันไปให้ความสำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ดังจะพบว่า มีองค์กรชุมชนหลายแห่งได้เข้าไปใช้อำนาจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหลายแห่งได้เริ่มมีการออกข้อบัญญัติเพื่อรับรองการจัดการทรัพยากรในชุมชน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับเปลี่ยนแนวความคิดสิทธิชุมชนให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปการผลักดันแนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความหมายของแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไป และบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งขัดแย้งกับผลการวิจัยของ วนิดา แสงสารพันธ์ (2555) วิจัยเรื่อง ขอบเขตการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุว่า แม้กฎหมายหลายฉบับที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนจะถูกตราขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ก็ตามหากแต่กลับมีเนื้อหาที่ให้อำนาจแก่รัฐสามารถดำเนินการอันเป็นการรุกรานสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนได้จนเกินสมควรอันขัดต่อหลักความในสัดส่วน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีการเปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 โดยมีพัฒนาการการกระจายอำนาจ และการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอิสระในการบริหารตนเอง การจัดทำบริการสาธารณะ และการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการ รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่สุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 คือการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาการการบริหารงานของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการเพิ่มการจัดการการเงินและการคลังของท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานของท้องถิ่นอีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ นันทชัย รักษ์จินดา (2562) ศึกษาวิจัย การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ศึกษาเปรียบเทียบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ระบุว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น ได้ขยายสิทธิให้ภาคประชาชนสามารถเสนอญัตติได้อีกหนึ่ง และรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2560 มีนัยของกระบวนการในทางเหมือนกันและยากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับ แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีกระบวนการกระจายอำนาจและการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. การจำแนกลักษณะสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างพื้นฐานให้ประชาชนเกิดกลไกในการรักษาสิทธิและเสรีภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานรัฐ โดยได้ระบุ โดยเฉพาะกรณีของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นการปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการขยายสิทธิเสรีภาพการมีส่วนร่วมของพลเมือง การเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ปรับปรุงระบบการเมืองให้มีประสิทธิภาพมีความสุจริตมีความโปร่งใสมากขึ้น โดยกระบวนการที่ขับเคลื่อนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง คือ การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การปฏิบัติงานของฝ่ายการเมือง และการทำงานของส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการนี้ได้ถูกนำมาเป็นกลไกในการเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมในทางนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับการส่งเสริมภาคประชาสังคม ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และประชาชนเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ โดยที่ไม่ขัดกับหลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดเอาไว้ ทั้งนี้ ประชาชนนั้นได้เริ่มมีการ

แสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพชุมชน แต่เป็นการศึกษาอยู่ในวงแคบ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ของ กิตติศักดิ์ ปรกติ (2555) ที่ระบุว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ยังจำกัดอยู่ในวงแคบไม่เป็นที่เข้าใจแพร่หลายในระดับที่น่าพอใจและน่าเสียดายที่ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐธรรมนูญเพียงแต่ตั้งข้อสงวนกำกับไว้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบทบัญญัตินั้น มักเป็นที่เข้าใจกันอย่างคลาดเคลื่อนว่า เป็นกรณีที่รัฐธรรมนูญวางเงื่อนไขหรือข้อจำกัดการคุ้มครองให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้รับรองสิทธิในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลของราชการ เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติถึงข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งหมายถึง ข้อมูลที่ทำให้ระบุตัวบุคคลได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ระบุถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยแบ่งออกเป็น 12 ส่วน คือ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ ความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม สิทธิชุมชน และสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นแนวทาง ให้กับรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มาโดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ที่ได้ระบุถึงสิทธิเสรีภาพในข้อมูลข่าวสาร โดยระบุให้ประชาชนได้มีโอกาสในการรับฟังข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานต่าง ๆ ของรัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆดำเนินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริม ให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการวิจัยของ วนิดา แสงสารพันธ์ (2555) เรื่อง ขอบเขตการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ระบุว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มุ่งส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน และได้ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารค่าชี้แจงเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินงานต่าง ๆ และในการดำเนินการต่าง ๆ รับผิดชอบต่อสังคมไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน นอกจาก

นี้ก่อนที่จะมีการดำเนินการต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาอีกด้วย สอดคล้องกับการวิจัยของ นันทชัย รักษ์จินดา (2562) วิจัยเรื่อง การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ศึกษาเปรียบเทียบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พบว่า รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้มีกระบวนการประชาตติงษ์บังคับในบางประเด็นของการแก้ไขเพิ่มเติมก่อนการประกาศใช้ ซึ่งรัฐธรรมนูญ อีกสองฉบับไม่มีการบัญญัติกลไกดังกล่าวไว้แต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2560 นั้น ได้ขยายสิทธิให้ภาคประชาชนเพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน

การส่งเสริมด้านสิทธิและเสรีภาพในข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่ได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีแนวทางในการส่งเสริม ซึ่งได้ระบุไว้ในงานดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม และมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชน แต่ประชาชนทั่วไปนั้น ต้องการให้มีการส่งเสริมการกระจายข้อมูลข่าวสารในเชิงรุก มากกว่าเป็นการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานในเชิงรับ ทางนี้ยังมีประชาชนอีกส่วนหนึ่ง ที่ยังไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารและไม่มีวาทะการรับรู้ในการรับข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกระตุ้น ให้พวกเขาเกิดการมีส่วนร่วม

สิทธิในการร้องเรียนหรือร้องทุกข์เกี่ยวกับ ข้อมูลข่าวสารทางราชการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีแนวทางวิธีการดำเนินงานที่เหมือนกับการร้องเรียนหรือแจ้งต่อหน่วยงานรัฐโดยทั่วไป โดยผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมอันเนื่องมาจากเหตุดังกล่าว สามารถแจ้งเรื่องโดยตรงต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือตามช่องทางที่เปิดให้รับแจ้งได้

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการร้องเรียน คือการตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชน ส่งผลไปถึงพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีพัฒนาการและเข้าใจในระบอบการปกครองประชาธิปไตยรวมถึงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการตรวจสอบถ่วงดุลต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมความเข้าใจอันดีสมานฉันท์ระหว่างประชาชนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ ไม่เพียงแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ สอดคล้องกับการวิจัยของ ธนาชัย สุนทรอนันตชัย (2561) วิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารของรัฐและการคุ้มครองปกป้องผู้ให้ข้อมูล ที่ระบุว่า การที่ประชาชนจะเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

ของรัฐได้นั้น อยู่ภายใต้การได้รับการรับรองคุ้มครองตาม “สิทธิในข้อมูลข่าวสาร” (Right to Information) ในขณะเดียวกันบุคคลในฐานะผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐ หรือเอกชน ก็มีสิทธิได้รับการคุ้มครองปกป้องข้อมูลของตนได้ให้ไว้ อันเป็นการคุ้มครอง “สิทธิในความเป็นส่วนตัว” (Right to Privacy) ด้วยเช่นกัน สิทธิทั้งสองประการข้างต้นเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองคุ้มครองทั้งในทางระหว่างประเทศ กฎหมายประเทศต่าง ๆ รวมถึงในประเทศไทย สิทธิดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนำไปสู่พัฒนาอย่างยั่งยืน และสัมพันธ์กับการปรับตัวของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัล

3. แนวทางในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในการปกครองส่วนท้องถิ่น

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรได้รับความร่วมมือจากองค์กรหลัก 3 องค์กร คือ นิติบัญญัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ในบริบทของนิติบัญญัติ ควรร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ออกระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญนั้น ในส่วนของบริบท ภาคประชาชนนั้นเป็นผู้ศึกษากฎหมายและสนับสนุนรณรงค์ให้ประชาชนด้วยกันทราบถึง ข้อมูลแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ อัครพล พูลผล (2560) เรื่องเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ 2560 ในประเด็น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ที่ระบุว่า ปัญหาเรื่องสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญอยู่ที่เรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอยู่ที่การบังคับใช้และการให้ความรู้ความเข้าใจของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพได้ตาม กฎหมาย และสามารถพัฒนาไปถึงการมีส่วนร่วมในด้านประชาธิปไตยในระดับต่าง ๆ ต่อไป

กระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเริ่มต้นจากบริบทของรัฐบาล และนิติบัญญัติ ที่วางแนวทางกรอบที่เหมาะสมให้กับท้องถิ่น จะเป็นผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยในบริบทของภาคประชาชนจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของตนเองระหว่างประชาชนด้วยกัน ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการกระจายอำนาจสู่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะกระทำ ไม่ได้เลยหากปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและการศึกษากฎหมายอย่าง ถ่องแท้ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น บริบทของภาคประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่าง ยิ่งในการส่งเสริมให้การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถกระทำ

ได้ให้เป็นผลสำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของ อมรัน ระเด่นอาหมัด (2556) เรื่อง การใช้สิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 ระบุว่า กลุ่มการเคลื่อนไหวควรผนึกเข้าหากัน มีการรวมกลุ่มกันเข้าเป็นพรรคการเมือง หรือมีการปฏิสัมพันธ์กันกับพรรคการเมืองให้มากขึ้น เพื่อผลักดันนโยบายในลักษณะของการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มของภาคประชาชนที่รวมตัวกัน แสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนมีความสำคัญ และนอกจากนี้การเคลื่อนไหวของประชาชนควรตระหนักให้สำคัญบนหลัก 2 ประการที่ว่า ถ้าเป้าหมายถูกต้องก็ย่อมนำไปสู่วิธีการที่ถูกต้อง และความยุติธรรมนั้นอยู่ที่โครงสร้างของอำนาจที่มีความเท่าเทียมกัน การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มุ่งไปสู่เป้าหมายทางการเมืองการปกครองอันอยู่บนหลักการดังกล่าวย่อมเป็นแนวทางอันนำไปสู่ข้อคิดที่จะช่วยบรรเทากรณีปัญหาในการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้านการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การวางรากฐานในรัฐธรรมนูญที่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง การปกครอง
2. ควรมีการศึกษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้านการมีส่วนร่วม ของประชาชน ในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยควรมีการวางกรอบพื้นฐานวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านการให้การศึกษา ทั้งในระดับเยาวชน และการส่งเสริมการให้ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมที่เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการปกครองชุมชนของตนเอง ให้เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นจังหวัดและรวมไปถึงประเทศ
3. ควรมีการศึกษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้านกระบวนการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ และการส่งเสริมให้องค์กรอิสระมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
4. การศึกษาทางวิชาการ ควรศึกษาข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญที่ส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง รวมทั้งศึกษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในปัจจุบัน รวมทั้งการแสดงออกตามกฎหมาย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาสิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2546). การปฏิรูประบบกฎหมายภายใต้อิทธิพลยุโรป. กรุงเทพฯ:

วิญญูชน.

คณิน บุญสุวรรณ. (2551). รัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ธนาชัย สุนทรอนันต์ชัย และคณะ. (2560). มาตรการทางกฎหมายในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ จากข้อมูลข่าวสารของรัฐและการคุ้มครองปกป้องผู้ให้ข้อมูล โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางกฎหมายแก่ประชาชน ประจำปีงบประมาณ 2560. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

นันทชัย รักษ์จินดา. (2562). การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ศึกษาเปรียบเทียบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11, [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.hu.ac.th/conference/proceedings2020/> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 พฤษภาคม 2563].

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บัณฑิต จันทรโรจนกิจ.(2558). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: ความเป็นมาและสาระสำคัญ. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

ทศพล สมพงษ์. (2555). การสังเคราะห์บทเรียนเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง.

วนิดา แสงสารพันธ์. (2555). ขอบเขตการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ พ.ศ. 2555. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล และคณะ. (2555). การศึกษาพัฒนาการการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550: โครงการการศึกษาพัฒนาการการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550. รายงานการวิจัย.ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อมรัน ระเด่นอาหมัด. (2556). การใช้สิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของภาค
ประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญพ.ศ 2550.
วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลา
นครินทร์.

อัศรพล พูลผล. (2560). เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ 2560 ในประเด็นการคุ้มครองสิทธิ
และเสรีภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการ
ปกครอง) สาขาวิชาการเมืองการปกครองสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

.....

การบังคับใช้กฎหมายในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของประเทศไทย: ศึกษากรณีมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมในเขตภาคกลาง

ฟ้าใส สามารถ¹ พิมุก สุศลสัมพันธ์²

¹อาจารย์ ดร. สาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
รัตนโกสินทร์

Email: ¹phasai.s@rmutr.ac.th, ²pimuk.sus@rmutr.ac.th

วันที่รับบทความ: 12 มกราคม 2564

วันแก้ไขบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 1 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน 2) ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย และ 3) หาข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยกำหนดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มได้แก่ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย และผู้แทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดราชบุรีและจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่าก่อนที่จะพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จะมีผลบังคับใช้ ได้มีการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาแล้วจำนวน 318 รายการ เมื่อพระราชบัญญัติมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน มีการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพิ่มมาในปี 2561 และ 2562 รวมจำนวน 36 รายการ บางรายการได้รับการขึ้นบัญชีระดับจังหวัด แต่ไม่ได้รับการขึ้นบัญชีระดับชาติ ทั้งนี้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชีแล้ว จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเห็นสมควรภายใต้กรอบงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละปี การที่กฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการในระดับจังหวัด ระดับกรุงเทพมหานคร และระดับชาติ มีผลทำให้การพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีความล่าช้า และไม่ได้ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไข พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการมีคณะกรรมการ 3 ระดับ เหลือเพียงระดับชาติเพียงระดับเดียว และกำหนดให้มีระบบพี่เลี้ยงผ่านสถาบันอุดมศึกษาใน

พื้นที่ที่มีการเรียนการสอนด้านวัฒนธรรม เพื่อผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง อันจะเป็นการอนุรักษ์การให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003

คำสำคัญ: กฎหมาย อนุรักษ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

The Enforcement of law on the Conservation of the Cultural Heritage in Thailand: A Case Study of the Cultural Heritage in the Central Region

Phasai Samart¹, Pimuk Suseensumpun²

¹Lecturer of the General Education Program, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

²Assistant Professor Dr. of the General Education Program, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Email: ¹phasai.s@mutr.ac.th, ²pimuk.sus@mutr.ac.th

Received: January 12, 2021

Revised: February 28, 2022

Accepted: March 4, 2022

Abstract

This research aimed to 1) study the current laws related to the promotion and conservation of Thailand's intangible cultural heritage, 2) study problems arising from the enforcement of laws related to the promotion and conservation of Thailand's intangible cultural heritage, and 3) find recommendations in developing laws related to the promotion and conservation of Thailand's intangible cultural heritage. The research was conducted using the qualitative methodology through the researching of information from relevant documents and in-depth interviews with stakeholders, which comprised two groups; representatives from government agencies involved with the law enforcement and representatives in charge of the intangible cultural heritage of the central region of Thailand in Phra Nakhon Si Ayutthaya Ratchaburi and Phetchaburi Province. The research found that before the Promotion and Preservation of Intangible Cultural

Heritage Act B.E. 2559 (2016) came into force, 318 items had been registered on the intangible cultural heritage list of Thailand. After the Act had come into force until now, 36 additional items were registered on the intangible cultural heritage list in 2018 and 2019. Some items were registered at the provincial level but were not nationally registered. The registered intangible cultural heritages, as a result, will be promoted and supported financially in terms of the annually allocated budget for carrying out activities and projects as deemed appropriate by the Department of Culture Promotion. As the laws stipulate a requirement that the registration of the intangible cultural heritage list must be under the review of the appointed committees from 3 levels, i.e., provincial, the Bangkok Metropolitan Administration, and national, there are delays in the reviewing of the registration of items onto the intangible cultural heritage list. Moreover, it has also prevented the participation of the community in promoting and preserving the intangible cultural heritage. The research recommended the amendment of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 (2016). The reviewing committees coming from 3 levels should be adjusted to only one level. In addition, the higher education institutions offering cultural studies should set up a mentor system to encourage actual community participation, which contributes to the implementation in conforming to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003.

Keywords: Law, Conservation, Cultural Heritage

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กระแสวัฒนธรรมและค่านิยมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว และอื่นๆ ซึ่งรวมเรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของสังคมไทยโดยรวม มีผลทำให้ค่านิยม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไป

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศมีความสำคัญในแง่ของการบันทึกเรื่องราวในอดีต และความเป็นมาของชนชาติ โดยที่ในปัจจุบันนี้มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย มีอยู่จำนวน 7 แขนงด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม วรรณกรรมพื้นบ้าน กีฬาภูมิปัญญาไทย แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล รวมทั้งภาษา (จำแนกโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม) จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับผลกระทบตามไปด้วย รัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้วยการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2559 เป็นต้นมา ทั้งนี้คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 หมายความว่า “ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติหรือทักษะ ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน”

นอกจากนี้ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage A.D. 2003) ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน 2559 และลงนามรับรองกฎบัตรอาเซียน (ASEAN CHARTER) ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 ณ ประเทศสิงคโปร์ ทำให้ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community - ASCC) ซึ่งมุ่งหวังให้ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน และมีสังคมแบบเอื้ออาทร โดยจะมีแผนงานสร้างความร่วมมือ 6 ด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างทางการพัฒนาเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์หลักของกฎบัตรอาเซียนด้านวัฒนธรรมคือการส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยเคารพความหลากหลาย และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งถือเป็นความตกลงระหว่างประเทศส่งผลให้ประเทศไทยต้องกำหนดนโยบายและกฎหมายที่สอดคล้องกับความตกลงในเรื่องต่าง ๆ ที่กำหนดในอนุสัญญา และกฎบัตรอาเซียน ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งนี้กฎหมายเหล่านั้นจะต้องเหมาะสมกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วย

จังหวัดในเขตภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งมีอยู่จำนวน 22 จังหวัด แทบทุกจังหวัดมีร่องรอยของอารยธรรมที่งดงาม และมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ในแขนงต่างๆ มากมาย อาทิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอื่นๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรต้องมีการศึกษาถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันของไทย โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียในเขตพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อหาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอันจะนำไปสู่การพัฒนากฎหมายของประเทศไทยให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์และรองรับกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย
3. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept interview) ผู้มีส่วนได้เสีย โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายในการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ปัญหาอุปสรรค และการบังคับใช้กฎหมาย ต่อจากนั้นได้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย โดยผู้วิจัยได้แบ่งผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และผู้แทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชีระดับชาติ ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดในภาคกลางมีถึง 22 จังหวัด ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมระดับชาติในสาขาที่แตกต่างกันเพื่อให้เกิดความหลากหลาย ทั้งนี้มีมรดกทางวัฒนธรรมของหลายจังหวัดที่ซ้ำกัน จึงได้เลือกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดราชบุรี และจังหวัดเพชรบุรี เป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการศึกษาจากเอกสาร 2) ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาจากเอกสาร พบว่าประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน 2559 ปัจจุบันไทยได้ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในบัญชี RL แล้ว 2 รายการ ได้แก่ โขน (ขึ้นทะเบียนเมื่อปี 2561) และนวดไทย (ขึ้นทะเบียนในปี 2562) การเข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาฯ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องบัญญัติกฎหมายภายในให้อนุวัติการให้เป็นไปตามอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่เป็นสากล และความห่วงใยร่วมกันในอันที่จะสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ซึ่งประเทศไทยได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ขึ้นมาบังคับใช้ โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นลักษณะของการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ โดยมีหลักการและเหตุผลที่ให้ความสำคัญต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่าเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ ส่งเสริม ปลูกฝัง และสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมาอีกคนรุ่นหนึ่ง แต่ในปัจจุบันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าวได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ บางครั้งมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่บิดเบือนหรือไม่เหมาะสมและอาจเป็นเหตุให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องเสื่อมสูญไปอย่างน่าเสียดาย จึงสมควรจัดให้มีการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีความสืบเนื่องและยั่งยืนสืบไป (หมายเหตุท้ายราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนที่ 19 ก วันที่ 1 มีนาคม 2559) โดยมีสาระสำคัญในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. คำนิยามที่สำคัญ

“มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายความว่า ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติ หรือทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติ สืบทอดหรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2. ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้กำหนดไว้ ได้แก่ วรรณกรรม พื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3. กำหนดให้มีคณะกรรมการจำนวน 3 ระดับ ได้แก่

3.1) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามมาตรา 5 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 10 และสามารถแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองที่ประกอบด้วยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญตามลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในมาตรา 4 เพื่อทำหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นบัญชีภูมิปัญญา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คณะกรรมการได้ ตามมาตรา 12

3.2) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร ตามมาตรา 14 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16

3.3) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัด ตามมาตรา 15 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16

4) การดำเนินงาน

เมื่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัด พิจารณาแล้ว เห็นสมควรให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้นต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณา ตามมาตรา 20 และตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10 (3) (4) (5) (6) และ (8) ให้อำนาจคณะกรรมการ ออกประกาศ ระเบียบ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบัน ได้มีประกาศและระเบียบออกมาบังคับใช้จำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ ประกาศ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการกลั่นกรอง พ.ศ. 2560 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560 และระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดก

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 พบว่า ในส่วนของมาตรการอื่นๆ เพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ได้กำหนดให้แต่ละรัฐภาคีต้องพยายามที่จะ 1) กำหนดใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม และเพื่อรวมการสงวนรักษามรดกดังกล่าวไว้ในแผนงานของโครงการต่างๆ 2) มอบหมายหรือจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถหนึ่งองค์กรหรือมากกว่านั้นเพื่อสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาเขตของตน 3) สนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค และศิลปะ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้มีประสิทธิภาพ และ 4) กำหนดใช้มาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม ทั้งนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดกลไกของการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยหากคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครหรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้ว เห็นสมควรให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้นต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณาต่อไป

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้แบ่งผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และผู้แทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชีระดับชาติ

ผลการสัมภาษณ์ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง พบว่าในส่วนของ การนำกฎหมายทั้งในระดับพระราชบัญญัติ ประกาศและระเบียบที่เกี่ยวข้องมาบังคับใช้ ในระดับชาติ ปัจจุบันได้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เรียบร้อยแล้ว แต่ตั้งแต่เลขานุการคณะกรรมการฯ ท่านปัจจุบันมารับตำแหน่ง ในปี พ.ศ. 2562 ยังไม่มีการประชุมคณะกรรมการฯ เนื่องจากเพิ่มคำสั่งแต่งตั้งกรรมการชุดใหม่มา (เนื่องจากชุดแรกของ พรบ.หมตวาระ) และติดช่วงสถานการณ์โควิด-19 จึงยังไม่ได้มีการประชุมในปีงบประมาณนี้ แต่ที่ทราบคือตั้งแต่มี พรบ.บังคับใช้ ได้มีการประชุมในปีงบประมาณ 2561 และ 2562 มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้คณะกรรมการฯ ได้ใช้แผนการ

ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้วยการกำหนดโครงการลงในแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการ ทั้งในระดับกรมส่งเสริมวัฒนธรรม และระดับวัฒนธรรมจังหวัด นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ได้มีการออกประกาศเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 4 วรรคสอง แห่ง พรบ.ส่งเสริมฯ โดยกำหนดดังนี้

1. วรรณกรรมพื้นบ้านแบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้าน บทร้องพื้นบ้าน บทสวดหรือบทกล่าวนิพิตกรรม สำนวน ภาษิต ปริศนาคำทาย และตำรา

2. ภาษา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาถิ่น ภาษาชาติพันธุ์ และภาษาสัญลักษณ์

3. ศิลปะการแสดง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ดนตรีและเพลงร้อง และ นาฏศิลป์และการละคร

4. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ มารยาท และประเพณี

5. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ อาหารและโภชนาการ การแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านไทย โหราศาสตร์ และดาราศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน

6. งานช่างฝีมือดั้งเดิม แบ่งออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่ ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องประดับ และงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน 8 ประเภทข้างต้น

7. การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การเล่นพื้นบ้าน เกมพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

ทั้งนี้ คณะกรรมการฯ ได้มอบหมายให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ดำเนินการร่วมกับชุมชน สสำรวจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ดังนี้

- 1) ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 2) รายละเอียดโดยสังเขปเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 3) พื้นที่ปฏิบัติของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 4) ผู้ที่ถือปฏิบัติและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 5) สถานการณ์คงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

หลังจากนั้นให้ดำเนินการส่งให้กับกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อดำเนินการต่อไป ในส่วนของคณะกรรมการกลั่นกรองนั้น มีหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง และพิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการตามเกณฑ์ทั่วไป และตามหลักเกณฑ์แต่ละลักษณะ ที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่องหลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะกรรมการกลั่นกรอง พ.ศ. 2560 โดยตั้งแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีผลบังคับใช้ มีการขอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และมีการให้ความเห็นชอบในปีงบประมาณ 2561 จำนวน 18 รายการ ในปีงบประมาณ 2562 จำนวน 18 รายการ

ทั้งนี้ แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่จะขอรับการส่งเสริมและรักษาต้อง มีวัตถุประสงค์อย่างใด อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

1. การถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะผ่านการศึกษา ในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย

2. การศึกษาวิจัย การจำแนก การรวบรวมจัดเก็บข้อมูล การจัดทำฐานข้อมูล รวมถึงการศึกษาวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิคและศิลปะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

3. การอนุรักษ์หรือการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ด้วยการ เคารพต่อจารีตประเพณีของชุมชน โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพ แวดล้อมของชุมชน

4. การส่งเสริมเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย การพัฒนาต่อยอด การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การประกาศเชิดชูเกียรติชุมชน กลุ่มคน บุคคล องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ทำคุณประโยชน์เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

5. การฟื้นฟูเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เสี่ยงต่อการสูญหายยังคงอยู่ และผู้ขอรับการส่งเสริมและรักษาอาจเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล ที่มีคุณสมบัติตาม ข้อ 7 หรือกลุ่มคน ชุมชน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นั้น ทั้งนี้ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560

อย่างไรก็ตาม พบว่ายังคงมีปัญหาหรืออุปสรรคจากการบังคับใช้ พรบ. ส่งเสริมฯ ในประเด็นที่กำหนดให้มีคณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อลงไปมีส่วนร่วมกับชุมชนให้ มากขึ้น อาจเป็นอุปสรรคในการที่ชุมชนต้องรอให้คณะกรรมการระดับจังหวัดดำเนินการ

หากให้ชุมชนสามารถยื่นขอขึ้นบัญชีเองแบบก่อนมีพระราชบัญญัติฯ แต่เพิ่มกลไกการให้คำปรึกษาผ่านหน่วยงานสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ในลักษณะระบบพี่เลี้ยง อาจทำให้มีการขอขึ้นบัญชีที่เป็นความยินยอมและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงมากขึ้น

ผลการสัมภาษณ์ผู้แทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชีระดับชาติ พบว่าทุกท่านตอบในลักษณะเดียวกันว่า ได้รับการสืบทอดงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ และการเห็นครูช่างในอดีตทำงานเหล่านี้ รู้สึกว่าชอบจึงได้เรียนรู้ และสอบถามเพิ่มเติมจากครูช่างจนท่านไว้วางใจให้ทำงานเอง และตรวจสอบตีพิมพ์ จนสามารถทำเองได้ โดยไม่ทราบว่าจะงานภูมิปัญญาที่ตนปฏิบัติอยู่นั้น ได้เสนอขอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปเมื่อใด เพราะจังหวัดอื่นก็มีงานลักษณะเดียวกับตน แต่มีเจ้าหน้าที่ของวัฒนธรรมจังหวัด ได้มาหาบ่อยครั้ง มาสอบถามขอข้อมูลในงานที่ปฏิบัติ รวมถึงประวัติศาสตร์ ที่มาของงานเท่าที่ตนทราบ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ไม่ได้บอกให้นำข้อมูลไปขึ้นบัญชีอะไร แต่มาช่วงหลังๆ มีเจ้าหน้าที่บอกว่า งานภูมิปัญญาที่ปฏิบัติอยู่นั้น ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแล้ว ก็รู้สึกดีใจ ในส่วนของการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังนั้น ส่วนใหญ่มักได้รับเชิญจากโรงเรียนประถมแถมบ้าน ให้ไปช่วยสอนนักเรียนเป็นประจำ หรือเป็นลักษณะของการได้รับเชิญไปแสดง หรือสาธิตในงานศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งที่โรงเรียน หรือส่วนราชการอื่นในจังหวัดจัดขึ้น การขอรับการส่งเสริมนั้น จะต้องมีการเขียนโครงการขึ้นไปตามรอบปีงบประมาณทางราชการ ตามที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกำหนดประกาศ ซึ่งทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้แจ้งให้ทราบทุกครั้ง แต่ไม่มีความรู้ในการเขียนขอรับการสนับสนุน จึงไม่เคยได้เสนอขอ

เนื่องจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีความเป็นไปได้ที่จะขาดช่วงขาดตอนของคนสืบทอด ควรเร่งในการเผยแพร่และสืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง โดยวิธีการในการส่งเสริมควรจะง่ายๆ ให้ประชาชนหรือชุมชนเข้าถึงได้ง่ายกว่านี้ ลดระเบียบพิธีรตองให้น้อยลง แต่ทั้งนี้ ค่อนข้างชื่นชมการทำงานของวัฒนธรรมจังหวัด ที่เข้ามาหาช่างภูมิปัญญาบ่อยครั้ง มาบอกทุกครั้งที่มีโครงการดี ๆ แต่ด้วยกฎ กติกา ในการยื่นขอเสนอ จึงไม่สามารถเข้าถึงได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept interview) ผู้มีส่วนได้เสียทั้งสองกลุ่มแล้ว พบว่า มีประเด็นที่ควรพิจารณาและอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นลักษณะของการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ ผ่านกลไกของคณะกรรมการระดับชาติ ระดับกรุงเทพมหานคร และระดับจังหวัด ได้แก่

1.1 คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 5 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 10 และสามารถแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองที่ประกอบด้วยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญตามลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในมาตรา 4 เพื่อทำหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นบัญชีภูมิปัญญามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คณะกรรมการได้ ตามมาตรา 12

1.2 คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ตามมาตรา 14 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16

1.3 คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ตามมาตรา 15 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16

2. สภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า มี 4 ประเด็นหลัก คือ

2.1 หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลภารกิจ

ตามที่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ครบทุกชุดแล้วนั้น ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการฯ ระดับจังหวัดจะพิจารณามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามที่ฝ่ายเลขานุการนำเสนอ ซึ่งฝ่ายเลขานุการจะใช้วิธีการลงไปพบปะ พูดคุยกับชุมชนที่มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อจัดทำเอกสารตามที่ประกาศ และระเบียบของคณะกรรมการฯ ระดับชาติ กำหนดประกาศออกมา ซึ่งจะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนนี้ เมื่อคณะกรรมการฯ ระดับจังหวัดให้ความเห็นชอบแล้ว จึงนำเสนอกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งทางกรมฯ จะนำเข้าคณะอนุกรรมการวิชาการฯ แต่ละด้าน เพื่อพิจารณากลั่นกรอง หากเอกสารไม่ครบถ้วน หรือพิจารณาแล้วไม่ตรงตามลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่เสนอขึ้นมา จะมีมติให้ทางจังหวัดนำกลับไปทบทวน เพื่อจัดทำมาใหม่ และหากคณะอนุกรรมการวิชาการฯ พิจารณาเห็นชอบ ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการฯ ระดับชาติ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม) จะนำเสนอคณะกรรมการฯ ระดับชาติ เพื่อพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อไป

ประเด็นนี้ในทางปฏิบัติ มีปัญหาคือ งานส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นงานที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ฝากให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ ไม่เป็นภารกิจหลักของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด การมีคณะกรรมการฯ หลายชุด ทำให้กระบวนการพิจารณาใช้เวลามากเกินความจำเป็น

2.2 การเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตามที่ได้นำเสนอกระบวนการทำงานของคณะกรรมการฯ ระดับจังหวัด ในประเด็นที่ 1 แล้ว จะเห็นได้ว่าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแต่ละจังหวัด ได้พยายามดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและเป็นไปภายใต้กรอบของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 เมื่อสอบถามจากชุมชน ก็พบว่าได้มีการลงไปพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนจริงจังทุกพื้นที่ แต่ทางเจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการจัดทำเอกสารต่าง ๆ ให้ จึงย้อนกลับไปยังประเด็นปัญหาในข้อ 1 ที่บุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด อาจยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ ทั้งด้านจำนวนบุคลากร และองค์ความรู้ ประสบการณ์ของบุคลากร

ทั้งนี้มีการเสนอให้เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนซึ่งได้ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแล้วนั้น เพื่อให้ชุมชนซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์หรือเป็นผู้สืบทอดงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตระหนักถึงความสำคัญ และมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันนี้มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลายงาน ที่มีแหล่งกำเนิดจากหลายจังหวัด อาจด้วยเหตุผลทางความหลากหลายของชาติพันธุ์ ที่มีการอพยพไปตั้งรกรากยังจังหวัดต่าง ๆ จึงทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมทับซ้อนกันหลายจังหวัด และมีการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมตลอดเวลา ในหลายประเทศมีการกำหนดพื้นที่ทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน เพื่อตัดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในการต่อยอดเชิงพาณิชย์ทับซ้อนกัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเน้นการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับคนไทย การกำหนดเช่นนั้น อาจยังไม่จำเป็น เพียงแต่อาจมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีความตระหนัก ห่วงแหน และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมร่วมกับส่วนราชการมากขึ้น

2.4 การส่งเสริมและสนับสนุนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีการขึ้นบัญชีแล้ว

ในปีงบประมาณ 2561 มีการสนับสนุนโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 10 โครงการ ได้แก่

- 1) อนุรักษ์และพัฒนาปลากัดพื้นบ้านโดยชมรมอนุรักษ์และพัฒนาปลากัดพื้นบ้าน
 - 2) อนุรักษ์และสืบสาน หุ่นกระบอกไทยโดยบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย
 - 3) ละครชาตรีนางเลิ้ง โดยบ้านศิลปะนางเลิ้ง ชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน
 - 4) การเล่นกลองบานอในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยชุมชนเครือข่ายบานอ จังหวัดนราธิวาส
 - 5) อนุรักษ์และสืบสานเพลงพื้นบ้านสุพรรณบุรี โดยชุมชนอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน โรงเรียนบางลี่วิทยา
 - 6) เพาะกล้าพันธุ์เก้งเพลงพื้นบ้าน โดยกองส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
 - 7) อุเทนถวายอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย
 - 8) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งสกลนคร โดยเทศบาลนครสกลนคร
 - 9) สืบสานโนราโรงครูท่าแค โดยเทศบาลตำบลท่าแค
 - 10) อนุรักษ์สืบสานหนังประโมทัย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลโพทั้น
- ในปีงบประมาณ 2562 มีการสนับสนุนโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 10 โครงการ ได้แก่

- 1) การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อน
 - 2) การพัฒนาเรือนฟ่อง เรือนโคราช ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาติพันธุ์ไทโคราช
 - 3) คชศาสตร์ชาวกวย หรือคชศาสตร์กวยอาเจียง
 - 4) งานประเพณีแข่งโพน-ลากพระ
 - 5) งานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง มรดกวัฒนธรรมแห่งลุ่มน้ำ
- หลังสวน
- 6) ปักเครื่องโขนละคร
 - 7) เพาะต้นกล้าวัฒนธรรม
 - 8) ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (คัมภีร์ศาสตราสร้างชาติ ศิลปะศาสตร์

สร้างคน)

วารสารมนุษยกับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

9) สืบสานวิถีวัฒนธรรมสืบเชื้อสายและการพัฒนาที่ยั่งยืน

10) หนึ่งใจใหญ่วัดบ้านดอน

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสารกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า การที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการโดยให้อำนาจคณะกรรมการ 3 ระดับ ในการออกประกาศ ข้อบังคับ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีความคล่องตัวในการทำงานดี หากแต่ควรกำหนดหน่วยงานที่รองรับงานเลขานุการให้ชัดเจน มิใช่เป็นงานฝากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้มีส่วนได้เสียทั้งสองกลุ่ม พบว่า ด้วยปัญหางบประมาณในการส่งเสริมที่มีจำนวนจำกัด และปัญหาการเข้าถึงการส่งเสริมของชุมชนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทำให้มีจำนวนกิจกรรมหรือโครงการที่ได้รับการส่งเสริมเป็นจำนวนไม่มาก จึงควรส่งเสริมและกำหนดให้มีการจัดสรรงบประมาณด้านนี้ให้มากขึ้น ทั้งนี้ผ่านหน่วยงานที่เสนอให้มีการกำหนดในกฎหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 เป็นอย่างดี

บทสรุป

เนื่องจากประเทศไทยมีความผูกพันที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามกฎหมายทั้งในระดับระหว่างประเทศและในประเทศ โดยประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน 2559 ส่งผลให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามกฎหมายภายในให้อนุวัติการให้เป็นไปตามอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่เป็นสากล และความหวังใยร่วมกันในอันที่จะสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ โดยในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ขึ้นมาบังคับใช้ ทั้งนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นลักษณะของการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการจำนวน 3 ระดับ ได้แก่

1) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

กรุงเทพมหานคร

3) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด

เมื่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้ว เห็นสมควรให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้นต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณา ตามมาตรา 20 และปัจจุบันคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ออกประกาศและระเบียบดังนี้

1) ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560

3) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการกลั่นกรอง พ.ศ. 2560

4) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560

5) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560

ทั้งนี้ ปัจจุบันได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการครบทุกชุดแล้ว หากแต่มีปัญหาคือ การมีคณะกรรมการส่งเสริม ฯ หลายชุด ทำให้กระบวนการเสนอขอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ใช้เวลาค่อนข้างมาก อีกทั้งงานส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นงานที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ฝากให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ ไม่เป็นภารกิจหลักของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด การมีคณะกรรมการ ฯ หลายชุด ทำให้กระบวนการพิจารณาใช้เวลามากเกินความจำเป็น และด้วยปัญหางบประมาณในการส่งเสริมที่มีจำนวนจำกัด และปัญหาการเข้าถึงการส่งเสริมของชุมชนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทำให้มีจำนวนกิจกรรมหรือโครงการที่ได้รับการส่งเสริมเป็นจำนวนไม่มาก

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ควรเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนซึ่งได้ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแล้วนั้น เพื่อให้ชุมชนซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์หรือเป็นผู้สืบทอดงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนร่วมมากขึ้น

2. ควรมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีความตระหนัก ห่วงแหน และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมร่วมกับส่วนราชการมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนที่ 19 ก. หน้า 1.

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ.2003

(Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage A.D.2003).

.....

การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง มูลค่าที่ดินในพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น

ชนิษฐา คุเมือง¹ และธัญญรัตน์ ไชยคราม²
นิสิตภาควิชาภูมิศาสตร์¹ และอาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิศาสตร์²
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
E-mail: ²cherry.mrtech@gmail.com

วันที่รับบทความ: 7 สิงหาคม 2563
วันที่แก้ไขบทความ: 30 พฤศจิกายน 2564
วันที่ตอบรับบทความ: 8 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จำแนกการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในช่วงปี 2538, 2548, 2558 และปี 2562 ด้วยเทคนิคการจำแนกแบบกำกับดูแล (Supervised Classification) ด้วยหลักการความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) ร่วมกับการแปลตีความด้วยสายตา (Visual Image Interpretation) เพื่อจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ที่ดินประเภทเมือง และการใช้ที่ดินที่ไม่ใช่เมือง พบว่า ในปี 2538 การใช้ที่ดินประเภทที่ไม่ใช่พื้นที่เมืองมากที่สุด จำนวน 23,976.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่การใช้ที่ดินประเภทเมืองมีเพียง 4,773.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.7 ในขณะที่พื้นที่เมืองจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ช่วงปีเป็นจำนวน 7,617.3 ไร่ 12,243.9 ไร่ และ 15,345.3 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 26.5, 42.6 และ 53.3 ในช่วงปี 2548, 2558 และปี 2562 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่าพื้นที่เมืองในเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่นจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยที่พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ป่าไม้จะถูกเปลี่ยนมาเป็นที่อยู่อาศัยอาคารพาณิชย์ ตึก คอนโด เพื่อให้คนมาเช่า และมีศูนย์กลางการค้าเนื่องจากสามารถประกอบการค้าที่ดี มีการส่งออกสินค้า และมีจำนวนประชากรในพื้นที่มาก ทั้งที่อพยพเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพ และศึกษาเล่าเรียน 2) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในแต่ละช่วงปี 2555 – 2558 และปี 2559 - 2562 พบว่า ปัจจัยทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านการคมนาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณถนนศรีจันทร์ ถนนกลางเมือง แปลงที่ดินที่อยู่ตามแนวทางหลวงหมายเลข 12 และหมายเลข 1231 ทำให้เมืองขอนแก่นเกิดความเจริญทั้งแนวดิ่งและแนวราบ ส่งผลให้ในปัจจุบันที่ดินในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่นมีมูลค่าสูงขึ้น การพัฒนาเมืองส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ ส่งผลให้บริเวณพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่นมีมูลค่าที่ดินเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านคมนาคมขนส่งที่สะดวก และมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสูง ส่งผลให้ราคาการประเมินมูลค่าราคาที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น พื้นที่เขต 2 ชุมชนศรีจันทร์จะมีมูลค่าการประเมินราคาที่ดินสูงที่สุด เนื่องจากอยู่ในเขตชุมชนเมืองอยู่ติดเส้นทางคมนาคมหลักสามารถเดินทางได้สะดวก รองลงมา คือ เขต 4 หนองแวง

โดยเฉพาะชุมชนไทยสมุทร และผลจากการสัมภาษณ์และสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่าง
เจ้าของที่ดิน จำนวน 32 แปลง แสดงความคิดเห็นว่า ราคาที่ดินในอนาคตมีแนวโน้มสูงขึ้น
จำนวน 18 แปลง แปลงที่ดินที่มีราคาเท่าเดิม 14 แปลง แต่ไม่มีเจ้าของแปลงที่ดินแปลงใด
ที่ให้ความคิดเห็นที่ดินแปลงของตนจะมีราคาลดลง และในช่วงปี 2559 – 2562 ราคา
การประเมินที่ดินจะมีมูลค่าสูงถึงตารางวาละ 200,000 บาท

คำสำคัญ: ที่ดิน การประเมินมูลค่า เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เขตเทศบาลนครขอนแก่น

The Application of Geo - informatics Technology for Studying Land Value Changes in Khon Kaen Municipality area

¹Khanittha Khoomaueng, ²Thanyarat Chaiyakarm

¹Bachelor of Science (Geography), ²Lecturer, Geography Department,
Humanities of Social Sciences, Mahasarakham University

E-mail: ²cherry.mrtech@gmail.com

Received: August 7, 2020

Revised: November 30, 2021

Accepted: December 8, 2021

Abstract

The purposes of the research are 1) to classify the changes of urban areas in Khon Kaen municipality area during 1995, 2005, 2012 and 2019 with visual interpretation techniques together with supervised classification by function Maximum Likelihood techniques in order to classify land use into 2 types which are urban land and suburban land. The result finds that the highest use of suburban land is in 1995, which is the amount of 23,976.5 rai or 83.3 per cent, while the urban land was only 4,773.5 rai or 16.7 per cent. The urban area will gradually increase every year to 7,617.3 rai, 12,243.9 rai and 15,345.3 rai, which are 26.5, 42.6 and 53.3 per cent, respectively. The urban areas in the Khon Kaen municipality area will increase rapidly. The agricultural and forestry areas will be changed into residences, commercial buildings, and condominiums for people to rent. It will also have a trading

center for making good trades and exporting products. Moreover, many of the population will immigrate to pursue a career and study. 2) to analyze land value changes in each period between 2012 - 2015 and 2016 - 2019, it is found that the physical factors that have the most influence on the principle of land value change are transportation factors, especially in the area of Si Chan Road, and the Central Road, land plots that are in accordance with the highway number 12 and number 1231, causing Khon Kaen city to develop both vertical and horizontal area. Thus, this makes the land value in Khon Kaen municipality get higher. Most urban developments are on the west side of the area. As a result, the area of Khon Kaen Municipality has higher land values. Since it is an area with the potential for convenient transportation and has high economic development which causes the value of land value gets higher. Srichand community, which is in area 2, will have the most appraisal value available, seeing that it is in the main transportation area. The second most appraisal value is in area 4, Nong Wang, especially in the Samuth community. And the results of the interview from the samples, the landowners of 32 plots express that future land prices are likely to increase in the amount of 18 plots of land with the same price of 14 plots. On the other hand, no land plot owners comment that their land prices will decrease, and in the period 2016 - 2019, the land evaluation price will be as high as 200,000 baht per square wah.

Keywords: Land, Valuation, Geo-informatics Technology, Khon Kaen municipality

บทนำ

ความเป็นเมืองและการพัฒนาเมือง เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง สามารถวัดได้จากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละเขตพื้นที่รายได้ที่เพิ่มขึ้น และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และคุณภาพด้านบริการสาธารณสุข เป็นต้น (อริสา จันทรบญญาและจิรัฐ เจริญพิพร, 2561) จากระดับความเป็นเมืองจะส่งผลทำให้มูลค่าที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม ที่ดินบางแปลงในเขตเมืองจังหวัดขอนแก่นมีมูลค่า

ราคาที่ดินสูงมากถึง 200,000 บาทต่อตารางวา (โตมร ศุขปรีชา, 2562) เมื่อเปรียบเทียบการขยายตัวของเมืองกับมูลค่าที่ดินแล้วพบว่า มูลค่าที่ดินในแต่ละพื้นที่ที่จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ การขยายตัวของเมือง (อดิชาติ เผ่าภู, 2558) ถ้าพื้นที่ใดมีความเป็นเมืองสูงจะส่งผลให้มูลค่าที่ดินสูงตามไปด้วย ในขณะที่เมืองใดมีความเป็นเมืองน้อยมูลค่าที่ดินก็จะน้อยตามลงไป เนื่องจากพื้นที่เมืองได้รับการพัฒนาและมีความเหมาะสมต่อการลงทุนต่อธุรกิจการซื้อ - ขาย ดังนั้นการขยายตัวของเมืองจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ชนบทเพื่อเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบเกษตรกรรมเป็นแบบเมืองอย่างกว้างขวาง (สาลิณี ศุกลรัตน์เมธี, 2555)

จังหวัดขอนแก่น มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นเมืองที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ ในปี 2559 มีจำนวนประชากร 1.8 ล้านคน และมีอัตราการเติบโตของประชากร 2.09% ต่อปี ซึ่งมีขนาดประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 4 ของประเทศ และจังหวัดขอนแก่นมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในบริเวณตรงกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังมีบทบาททั้งทางด้านการศึกษา การแพทย์ และเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้มีประชากรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของตัวเมือง (บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด, 2557) ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเทศบาลนครขอนแก่นที่มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีอำนาจการซื้อมากขึ้น จากการขยายตัวดังกล่าวทำให้มีผู้ประกอบการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ที่มีโครงการจัดสรรใหม่ ๆ เกิดขึ้นเพื่อรองรับอุปสงค์หรือความต้องการซื้อที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ทิศทางการจัดสรรอสังหาริมทรัพย์ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นมีความเจริญเติบโตทั้งในแนวดิ่ง และแนวราบ เช่น คอนโดต่าง ๆ หมู่บ้านจัดสรร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเมือง และการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดิน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geoinformation Technology) เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ จะใช้เทคโนโลยีด้านการรับรู้จากระยะไกลในการจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินด้วยเทคนิคการจำแนกแบบกำกับดูแล (Supervised Classification) ด้วยเทคนิคความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) ร่วมกับการแปลตีความด้วยสายตา (Visual Image Interpretation) เพื่อจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ที่ดินประเภทเมือง และการใช้ที่ดินที่ไม่ใช่เมือง (อิริชร์ สังข์จันทร์ และอิริชรา เจริญปัญญาเนตร, 2561) ในช่วงปี 2542, 2552 และปี 2562 และใช้หลักการการวิเคราะห์การตัดสินใจแบบพหุเกณฑ์ (Multiple Criteria Decision Making: MCDM) ด้วยวิธีเรียงลำดับ (Ranking Sum Methods) (Malczewski, J., 1999) ในระบบ

สารสนเทศภูมิศาสตร์ มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สำหรับการประเมินราคาที่ดินในช่วงปี 2555 – 2558 และปี 2559 – 2562 พร้อมทั้งตรวจสอบราคาซื้อขายที่ดินเป็นรายแปลงจากมูลค่าราคาที่ดินในรอบบัญชี ปี 2555 – 2558 และรอบบัญชี ปี 2559 – 2562 หรือราคาการประเมินหลักราคาราชการ โดยการอ้างอิงจากการประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. จำแนกการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในช่วงปี 2538, 2548, 2558 และ ปี 2562
2. เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในแต่ละช่วงปี 2555 – 2558 และ ปี 2559 - 2562 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ พื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 46 ตารางกิโลเมตร สำหรับในพื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 4 เขตการปกครอง ได้แก่ เขต 1 บึงทุ่งสร้าง เขต 2 ศรีจันทร์ เขต 3 เมืองเก่า และเขต 4 หนองแขว มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 98,731 คน

ขอบเขตด้านข้อมูล สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ สามารถจำแนกข้อมูลที่น่ามาใช้ประกอบการดำเนินการในงานวิจัยได้ 2 ระดับ คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขอบเขตด้านข้อมูลปฐมภูมิ คือ ตำแหน่งของแปลงที่ดินบริเวณรายถนนในพื้นที่วิจัย จากการสุ่มแบบตามขนาดของพื้นที่ จำนวน 32 แปลง เพื่อนำมาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดิน จากการซื้อขายที่ดิน โดยใช้แบบสอบถามการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดิน และความพึงพอใจในการซื้อ - ขายที่ดิน สอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจาก 3 กลุ่ม คือ นายหน้าขายที่ดิน เจ้าของแปลงที่ดิน จำนวน 32 ราย ซึ่งได้จากการคำนวณจากสูตรของ คอแครน (Cochran, 1997) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และผู้เชี่ยวชาญด้านประเมินราคาทรัพย์สิน จากสำนักงานกรมธนารักษ์ พื้นที่ขอนแก่น จำนวน 3 ราย จากการเลือกแบบเจาะจง

และขอบเขตด้านทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม Landsat 5 ดาวเทียม Landsat 7 และดาวเทียม Landsat 8 ในปี 2538, 2548, 2558

และปี 2562 ตามลำดับ บันทึกในรูปแบบดิจิทัล และกำหนดพิกัดอ้างอิงในระบบ UTM (Universal Transverse Mercator) WGS 1984 Zone 48

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1) เก็บรวบรวมข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม Landsat 5 ดาวเทียม Landsat 7 และดาวเทียม Landsat 8 ในปี 2538 2548 2558 และปี 2562 ตามลำดับ เพื่อดำเนินการปรับแก้เชิงรังสี (Radiometric Correction) และปรับแก้เชิงเรขาคณิต (Geometric Correction)

2) ดำเนินการจำแนกพื้นที่ด้วยเทคนิคการจำแนกแบบกำกับดูแล (Supervised Classification) ด้วยเทคนิคความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) ร่วมกับการแปลตีความด้วยสายตา (Visual Image Interpretation) เพื่อจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ที่ดินประเภทเมือง และการใช้ที่ดินที่ไม่ใช่เมือง (ธัญญรัตน์ ไชยคราม, 2562)

3) ทำการลงสำรวจภาคสนามเพื่อตรวจสอบความถูกต้องการจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินทั้ง 2 ประเภท พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จำนวน 6 ปัจจัย คือ ตำแหน่งและข้อมูล เส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ พาณิชยกรรม สถานพยาบาล สถานศึกษา บริษัทขนส่ง จำกัด เพื่อนำมากำหนดค่าคะแนน (Rating) ในแต่ละปัจจัยตามมาตรฐานการประเมินราคาที่ดินจากสำนักประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง (พ.ศ. 2549)

4) หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้อง โดยการคำนวณหาจุดตัวอย่าง (Sample Point) ด้วยคำสั่ง Create Random Point นำข้อมูลที่ได้จากการจำแนกการใช้ที่ดินได้ ปี 2538 2548 2558 และปี 2562 มาเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการจำแนกในรูปของเมทริกซ์ความผิดพลาด (Error Matrix) เพื่อประเมินความถูกต้องประกอบด้วย ค่าวนค่าความถูกต้องโดยรวม (Overall Accuracy) ร่วมกับการตรวจสอบด้วยวิธีการลงสำรวจภาคสนาม

5) จากนั้นนำข้อมูลมากำหนดค่าคะแนนไว้แล้วทั้งด้านระยะห่างจากเส้นทางคมนาคม ระหว่างจากแหล่งน้ำ ระยะห่างจากย่านพาณิชยกรรม ระยะห่างจากสถานพยาบาล ระยะห่างจากสถานศึกษา และระยะห่างจากสถานีขนส่ง เพื่อนำมาวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สำหรับการประเมินราคาที่ดินด้วยการตัดสินใจแบบพหุเกณฑ์ (Multiple Criteria Decision Making: MCDM) ด้วยวิธีเรียงลำดับ (Ranking Sum Methods) เพื่อกำหนดความสำคัญของปัจจัยหลัก โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านประเมินราคาทรัพย์สินจากสำนักงานกรมธนารักษ์ เป็นผู้ประเมินค่าความสำคัญและค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละปัจจัย โดยรายละเอียดดังตารางที่ 1 (ณัฐพล จันทรแก้ว และคณะ, 2557)

$$w_j = \frac{n - r_j + 1}{\sum(n - r_k + 1)}$$

เมื่อกำหนดให้

w_j คือ ค่าคะแนนรวมของปัจจัยในลำดับที่ j

n คือ จำนวนช่วงหรือกลุ่มของแต่ละปัจจัย ($k = 1, 2, \dots, n$)

r_j คือ ลำดับชั้นของช่วงค่าหรือกลุ่มที่ j ของแต่ละปัจจัย

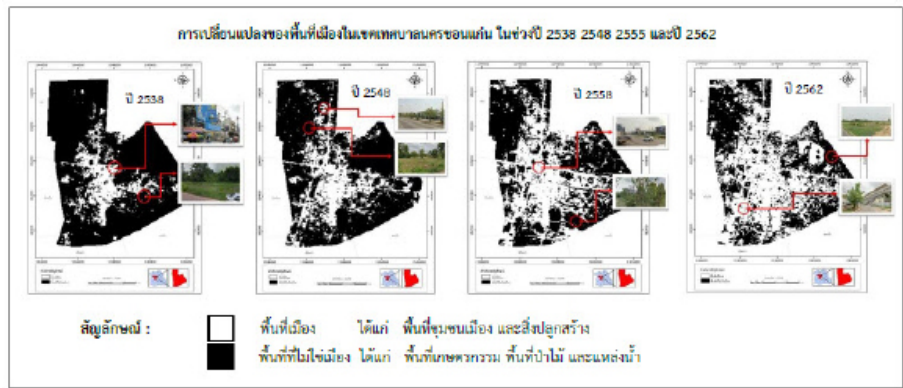
6) ทำการลงสำรวจภาคสนามอีกครั้งเพื่อจัดเก็บข้อมูลพิกัดตำแหน่งที่ตั้งของแปลงที่ดิน จำนวน 32 แปลง ในพื้นที่ที่มีราคาการประเมินมูลค่าราคาที่ดินสูง เนื่องจากเป็นแปลงที่ดินที่ตั้งอยู่ภายใต้การให้บริการของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของจังหวัด ร่วมกับแบบสอบถามการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดิน และเปลี่ยนแปลงมูลค่าการซื้อขาย - ขายที่ดินในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินจากการซื้อขายที่ดินในแต่ละช่วงปีของพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยอ้างอิงราคาการประเมินมูลค่าที่ดินจากการประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ในประเภทราคาเช่าเพื่อเปรียบเทียบราคาการเพิ่มขึ้น - ลดลงจากรอบบัญชีปี 2555 – 2558 และปี 2559 – 2562 เพื่อสรุปผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเป็นเมืองจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น

ผลการวิจัย

ผลการจำแนกการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในช่วงปี 2538 2548 2558 และปี 2562

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเป็นเมืองในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ในปี 2538 2548 2558 และปี 2562 โดยแบ่งการใช้ที่ดินเป็น 2 ประเภท คือ พื้นที่เมือง ได้แก่ พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง และพื้นที่ที่ไม่ใช่เมือง เช่น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น พบว่า ในปี 2538 การใช้ที่ดินประเภทที่ไม่ใช่พื้นที่เมืองมากที่สุด จำนวน 23,976.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่การใช้ที่ดินประเภทเมืองมีเพียง 4,773.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.7 และพื้นที่เมืองค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ช่วงปี เป็นจำนวน 7,617.3 ไร่ 12,243.9 ไร่ และ 15,345.3 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 26.5, 42.6 และ 53.3 ตามลำดับ สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1 ซึ่งเห็นได้ว่า ในปี 2538 มีพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากความเป็นเมืองยังมีการพัฒนาไม่มาก ประชากรมีจำนวนน้อย

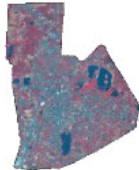
ต่อมาในปี 2548 พื้นที่ป่าไม้ และเกษตรกรรมถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เมือง มีเทคโนโลยีเข้ามาและจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจเริ่มขยายตัวมากขึ้น แต่หลังจากปี 2558 พื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากขอนแก่นมีการค้าขายที่ดี มีการส่งออกสินค้า และมีจำนวนประชากรทั้งในพื้นที่ ทั้งที่อพยพเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพ และในปี 2562 จำนวนประชากรในพื้นที่วิจัยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พื้นที่เกษตรลดลงและป่าไม้ลดลง ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ ดิเก คอนโด เพื่อให้คนมาเช่า และมีศูนย์กลางการค้า (กฤษณะ สุระดัญญ์และคณะ, 2564)

ภาพที่ 1 ลักษณะการใช้ที่ดินประเภทเมือง และไม่ใช่เมืองในเทศบาลนครขอนแก่นปี 2538 – 2562

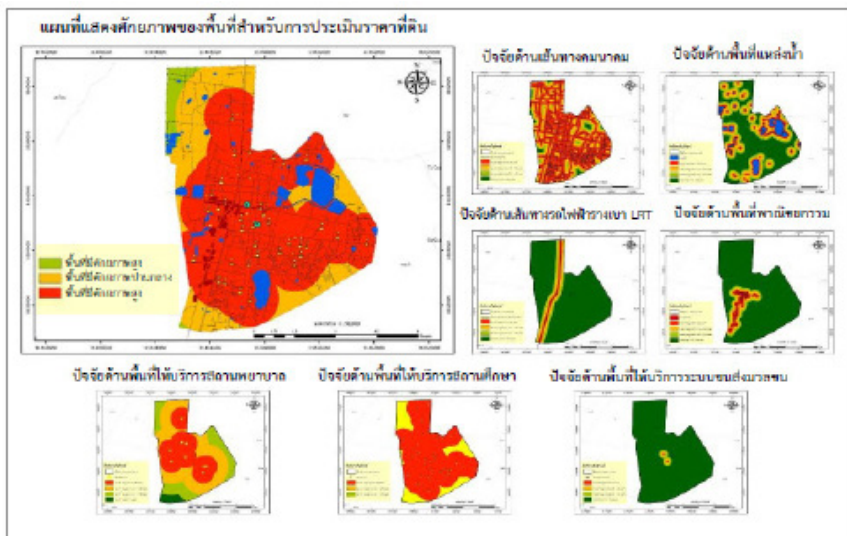
ตารางที่ 1 ลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ปี 2538 2548 2558 และปี 2562 ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในแต่ละช่วงปี 2555 – 2558 และปี 2559 - 2562 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

ปี	ประเภทภาพถ่ายดาวเทียม	รวมแบนด์ภาพถ่ายดาวเทียม (Layer Stacking)	ผลการแปลตีความด้วยวิธี (Supervised classification)	ขนาดพื้นที่ (ไร่)		ร้อยละของพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง
				พื้นที่เมือง	พื้นที่ไม่ใช่เมือง	
2538	Landsat-5			4,773.5	23,976.5	16.7

254 8	Landsat-5			7,617.3 7	21,132. 7	26.5
255 8	Landsat-7			12,243. 9	16,506. 1	42.6
256 2	Landsat-8			15,345. 3	13,404. 7	53.3

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สำหรับการประเมินราคาที่ดิน ด้วยหลัก การการตัดสินใจแบบพหุเกณฑ์ (Multiple Criteria Decision Making: MCDM) ด้วย วิธีเรียงลำดับ (Ranking Sum Methods) และกำหนดความสำคัญของปัจจัยหลัก โดยให้ ผู้เชี่ยวชาญด้านประเมินราคาทรัพย์สิน จากสำนักงานกรมธนฯ (ตรงฉัตร โสทธิพิชญพันธ์, 2550) จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหลักการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดิน ทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 6 ปัจจัย คือ ระยะห่างจากเส้นทาง คมนาคม ระยะห่างจากแหล่งน้ำ ระยะห่างจากย่านพาณิชยกรรม ระยะห่างจากสถาน พยาบาล ระยะห่างจากสถานศึกษา และระยะห่างจากสถานขนส่ง เพื่อแบ่งช่วงชั้นของ พื้นที่ ด้วยเทคนิคการแบ่งช่วงชั้นแบบ Natural Breaks ตามความคุณสมบัติเฉพาะของ ชั้นข้อมูล ซึ่งเป็นการแบ่งข้อมูลที่เหมาะสมที่สุดของชุดข้อมูล เพราะแต่ละช่วงจะมีความ

แปรปรวนค่อนข้างต่ำ สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ระดับ คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพสูง พื้นที่ที่มีศักยภาพปานกลาง และพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำ สามารถแสดงภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงระดับการประเมินมูลค่าที่ดิน ด้วยปัจจัยทางกายภาพ
มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินทั้ง 6 ปัจจัย

จากภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อแสดงระดับการประเมินมูลค่าที่ดิน ด้วยปัจจัยทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินทั้ง 6 ปัจจัยพบว่า พื้นที่ที่มีมูลค่าสูงส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตพื้นที่ของเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะเส้นทางเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ประกอบด้วย แนวทางหลวงหมายเลข 12 และหมายเลข 1231 ถนนมิตรภาพ ถนนเหล่านาดี ถนนศรีจันทร์ ถนนประชาสวรรค์ ถนนศรีนคร ถนนจิตตะมัย ถนนศรีบรรพต ถนนมะลิวัลย์ ถนนศรีมรธาธิ์ ถนนประชารักษ์ ถนนสิมมาอุทิศ ถนนโพธิสาร ถนนประชาสโมสร และเส้นทางรถไฟฟ้ารางเบา LRT (Light Rail Transit System) สายตำบลสำราญ – ตำบลท่าพระ และอยู่ภายใต้พื้นที่ในการให้บริการของพื้นที่พาณิชย์กรรม ใกล้ตลาด จากการลงสำรวจภาคสนามพบว่า เป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากผู้ซื้อที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์เป็นอย่างมาก เนื่องจากทำเลที่ตั้งนั้นสามารถนำไปปรับปรุง เพื่อประกอบธุรกิจได้ง่าย และเป็นพื้นที่บริเวณใจกลางเมือง และเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การให้บริการของสถานพยาบาล พื้นที่ให้บริการระบบขนส่งมวลชน โดยเฉพาะพื้นที่ให้บริการสถานศึกษาที่พบตั้งแต่สถานศึกษาระดับโรงเรียน จนถึงในระดับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยอาชีวศึกษา

ขอนแก่น วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาฬัย โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย โรงเรียนกัลยาณวัตร ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก อาคาร สิ่งปลูกสร้าง และหอพักสำหรับรองรับนักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นจำนวนมากส่งผลให้มีการขยายตัวในแนวตั้งและส่งผลทำให้เป็นพื้นที่ที่มีเศรษฐกิจที่ดี และสำหรับปัจจัยด้านพื้นที่แหล่งน้ำทั้งที่เกิดจากธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่ศึกษา เป็นพื้นที่ที่มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ทั้งในพื้นที่ที่มีมูลค่าสูง พื้นที่ที่มีมูลค่าปานกลาง และพื้นที่ที่มีมูลค่าต่ำ

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สำหรับการประเมินราคาที่ดินมีความสอดคล้องกับผลจากการลงสำรวจภาคสนาม เพื่อแบบสอบถามการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดิน และเปลี่ยนแปลงมูลค่าการซื้อขาย - ขายที่ดินในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จากกลุ่มตัวอย่างเจ้าของแปลงที่ดินที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทั้งทุ่งสร้าง เขตพื้นที่ศรีจันทร์ เขตพื้นที่เมืองเก่า และเขตพื้นที่หนองแขว ซึ่งพบว่า

1) เขตพื้นที่ทั้งทุ่งสร้าง ส่วนใหญ่พื้นที่แต่ก่อนเป็นพื้นที่ป่าแล้วถูกพัฒนามาเป็นหมู่บ้าน เช่น ชุมชนเจ้าพ่อเกษม และหลังจากนั้นก็เริ่มสร้างตึก อาคาร และสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร เพื่อปล่อยให้เช่า หรือซื้อ - ขาย เพื่อประกอบอาชีพหรือพักอาศัย ก่อนปี 2555 ราคาซื้อ - ขาย จะอยู่ที่ ไร่ละ 2 - 3 ล้านบาท แต่ในปัจจุบันปี 2562 ราคาที่ดินเพิ่มขึ้นเท่าตัว ซื้อ - ขาย ที่ไร่ละ 5,000,000 - 10,000,000 บาท และมีการซื้อ - ขายที่ดินกันเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นชุมชนเมืองสามารถเดินทางได้สะดวก เดินทางไปยังร้านค้า พาณิชย สถานพยาบาล เป็นต้น และชุมชนเจ้าพ่อเกษมมีโฉนดที่ดิน (นส.4) ทุกหลังคาเรือน สำนักงานกรมธนารักษ์พื้นที่ขอนแก่นประเมินมูลค่าที่ดินให้ชุมชนเจ้าพ่อเกษม ตารางวาละ 10,000 บาท ในช่วงก่อนปี 2555 (สำนักงานกรมธนารักษ์พื้นที่ขอนแก่น, 2555) แต่ในปัจจุบัน ปี 2562 มูลค่าราคาที่ดินเพิ่มขึ้นเป็นตารางวาละ 300,000 บาท ลักษณะชุมชนจะเป็นตึกแถวเรียงติดกัน พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นร้านค้า พาณิชย เนื่องจากมีประชากรสัญจรไปมาอย่างหนาแน่น

2) เขตพื้นที่ศรีจันทร์ เดิมปี 2555 เป็นป่ากระถิ่นแล้วถูกพัฒนามาเป็นทาวน์เฮาส์ เป็นหมู่บ้านจัดสรร เพื่รองรับต่อประชากรที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น และย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งทาวน์เฮาส์แต่ละแห่งในพื้นที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน เนื่องจากมีการสร้างทาวน์เฮาส์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีนายทุนเข้ามาลงทุนค่อนข้างมาก เช่น ชุมชนทุ่งเศรษฐี จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า เดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และเริ่มสร้างหมู่บ้าน เมื่อปี 2535 เป็นหมู่บ้านจัดสรรที่อยู่ในเขตเมือง ทุกหลังคาเรือนจะมีโฉนดที่ดิน (นส.4) ส่วนใหญ่ประชากรที่อยู่อาศัยจะเป็นกลุ่มข้าราชการ งานบริการหรือค้าขาย ราคาที่ดินในปี 2537 ทาวน์เฮาส์ขนาด 22 ตารางวา ราคาจะอยู่ที่ 680,000 บาท

แต่ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น 1,200,000 บาท แต่ส่วนใหญ่จะปล่อยเช่าเนื่องจากอยู่ใกล้สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา สามารถมาเช่าอยู่ได้ ส่วนทาวน์เฮาส์ที่อยู่ติดถนนมีราคาจะมีราคาสูงถึง 1,600,000 บาท แต่ประชากรในพื้นที่ไม่มีมีม ชื้อ - ขายที่ดิน เพราะเป็นประชากรดั้งเดิม เน้นอยู่อาศัยกันไปเรื่อย ๆ แต่มูลค่าราคาที่ดินมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทุกหลังคาเรือนจะมีโฉนดที่ดิน (นส.4)

3) เขตพื้นที่เมืองเก่า เป็นชุมชนที่เปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นชุมชนที่อยู่ในเมือง เช่น ชุมชนโนนทัน ชุมชนนี้ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเก่า ซึ่งมีหมู่บ้านที่อยู่รวมกัน เช่น บ้านจัดสรร และยังมีการทำเกษตรกรรมอยู่ไม่ค่อยมีการซื้อ - ขาย ราคาบ้านจัดสรรขนาด 2 ห้องนอนอยู่ที่ 2,000,000 - 2,500,000 บาท บ้านหลังใหญ่จะอยู่ที่ราคา 4,000,000 - 5,000,000 บาท และห้องแถว 18 ตารางวาอยู่ที่ 1,800,000 - 1,900,000 บาท รูปแบบในการซื้อเป็นมือต่อมือกันราคา 2,000,000 บาท ยิงที่ดินเก่ายังมีราคาแพง เมื่อ 10 ปีก่อนราคาอยู่ที่ไร่ละ 100,000 - 200,000 บาท แต่มาปัจจุบันไร่ละ 1,000,000 - 2,000,000 บาท ที่ดินว่างเปล่าในชุมชนโนนทันไม่ค่อยมี เนื่องจากทำเป็นที่อยู่อาศัย มีการทำเกษตรกรรมค่อนข้างน้อย เพราะชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง และทุกหลังคาเรือนจะมีโฉนดที่ดิน (นส.4)

4) เขตพื้นที่หนองแขว เดิมเป็นพื้นที่ป่าและถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เช่น ชุมชนไทยสมุทร จากการสัมภาษณ์พบว่า ในอดีตเป็นพื้นที่ป่ามีเจ้าของคนเดียว จากนั้นพัฒนามาเป็นบ้านจัดสรร ส่วนใหญ่ประชากรที่อยู่อาศัยจะเป็นกลุ่มข้าราชการ ค้าขายและอาชีพอิสระ เมื่อ 50 ปีก่อนราคาขายที่ดินจะอยู่ที่ 60 ตารางวา 200,000 บาท แต่ปัจจุบัน 1 ตารางวา 12,000 บาท ราคาที่ดินสูงขึ้นเนื่องมาจากมีกระแสข่าวขอนแก่นจะเป็นเมืองหลวงของภาคอีสาน ส่งผลให้ที่ดินติดถนนราคาสูงถึง 1,000,000,000 บาท โรงพยาบาลราชพฤกษ์ 6 ไร่ 800,000,000 บาท เป็นที่ดินที่มีราคาค่อนข้างสูงมาตั้งแต่อดีต พื้นที่ที่มีราคาสูงคือพื้นที่ชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่พาณิชยกรรม สถานศึกษา สถานพยาบาล และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก ทุกหลังคาเรือนจะมีโฉนดที่ดิน (นส.4) แต่ไม่มีมซื้อ - ขายที่ดิน แต่จะเป็นการขายสิทธิ์ในการทำสัญญาในการเช่าแบบไม่มีโฉนด

ผลจากการสัมภาษณ์และสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่าง สามารถสรุปได้ว่าพื้นที่เขต 2 ชุมชนศรีจันทร์มีมูลค่าที่ดินที่สูงที่สุด เนื่องจากอยู่ในเขตชุมชนเมือง อยู่ติดเส้นทางคมนาคมหลักสามารถเดินทางได้สะดวก ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในแต่ละช่วงปี 2555 - 2558 และ ปี 2559 - 2562 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น รองลงมา คือ เขต 4 หนองแขว โดยเฉพาะชุมชนไทยสมุทร จะมูลค่าที่ดินสูงรองลงมา เนื่องจากอยู่ใกล้โรงพยาบาล สถานศึกษา พาณิชยกรรมที่เดินทางและเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว

ในขณะที่ พื้นที่เขต 1 และเขต 3 อยู่ในราคาไม่สูงมาก เนื่องจากในบางชุมชนมีการเวนคืนที่ดิน จากการก่อสร้างเส้นทางรถไฟฟ้าวางเบาสายสำราญ - ท่าพระ ครอบคลุมเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบลักษณะพื้นที่และมูลค่าการประเมินราคาที่ดิน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

เขตการปกครอง	ลักษณะพื้นที่ที่มีมูลค่าการประเมินราคาที่ดินสูง	ลักษณะพื้นที่ที่มีมูลค่าการประเมินราคาที่ดินต่ำ
เขตพื้นที่ปิงพ่วงวัง		
เขตพื้นที่ศรีจันทร์		
เขตพื้นที่เมืองเก่า		
เขตพื้นที่หนองแขว		

ตารางที่ 3 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าแปลงที่ดิน (รายถนน) ในรอบบัญชี ปี 2555 – 2558 และ ปี 2559 – 2562 จำนวน 32 แปลง อ้างอิงราคาการประเมินมูลค่าที่ดินจากการประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง จังหวัดขอนแก่น

รายชื่อถนนสายหลัก	แนวโน้มราคา ที่ดิน	ราคา (บาท) ปี 2555 - 2558	ราคา (บาท) ปี 2559 - 2562
ถนนศรีจันทร์ (บริเวณหน้าบ้านพักฯ นารา - วงเวียนโรงเรียนบ้านคำโต)	เท่าเดิม	20,000	20,000
ถนนศรีจันทร์ (บริเวณ ถนนกัลปพฤกษ์ตัดกับถนนศรีจันทร์)	เท่าเดิม	24,000	24,000
ถนนศรีจันทร์ (บริเวณถนนมิตรภาพ)	เท่าเดิม	24,000	24,000
ถนนศรีจันทร์ (บริเวณถนนประชาสำราญ - ถนนหลังเมือง)	เท่าเดิม	200,000	200,000
ถนนศรีจันทร์ (บริเวณถนนหลังเมือง - ถนนเฉลิมพระเกียรติ)	เพิ่มขึ้น	130,000	150,000
ถนนศรีจันทร์ (เก่า)	เพิ่มขึ้น	10,000	19,000
ถนนกัลปพฤกษ์ ช่วงที่ 2 (บริเวณวัดป่าอภัยสุธรรม - ถนนศรีจันทร์)	เพิ่มขึ้น	20,000	28,000
ถนนมะลิวัลย์ (บริเวณถนนสี่ทางเคหะใจ - เขตมหาวิทยาลัยขอนแก่น)	เพิ่มขึ้น	20,000	28,000
ถนนมะลิวัลย์ (บริเวณเขตมหาวิทยาลัยขอนแก่นด้านทิศตะวันตก - ซอยมะลิวัลย์ 3 และ ซอยมะลิวัลย์ 8)	เพิ่มขึ้น	20,000	40,000
ถนนมะลิวัลย์ (บริเวณซอยมะลิวัลย์ 3 - แยกสามเหลี่ยม)	เพิ่มขึ้น	30,000	60,000
ถนนประชาสโมสร ช่วงที่ 1 (บริเวณถนนมิตรภาพ - ถนนสามัคคีอุทิศ)	เพิ่มขึ้น	35,500	82,000
ถนนเหล่าธานี (บริเวณซอยขามเจริญ 4 - ซอยประเสริฐ)	เพิ่มขึ้น	25,000	50,000
ถนนเหล่าธานี (บริเวณซอยประเสริฐ - ถนนมิตรภาพ)	เพิ่มขึ้น	10,000	17,000
ถนนเหล่าธานี (บริเวณถนนมิตรภาพ - ถนนศรีนครราชสีมา)	เท่าเดิม	10,000	10,000
ถนนเหล่าธานี (บริเวณถนนมิตรภาพ - ถนนศรีนครราชสีมา)	เพิ่มขึ้น	20,000	40,000
ถนนเหล่าธานี (บริเวณถนนศรีนครราชสีมา - ถนนกลางเมือง)	เพิ่มขึ้น	33,000	41,500
ถนนมิตรภาพ (บริเวณถนนพหลโยธิน 3128 - แยกสามเหลี่ยม)	เท่าเดิม	60,000	60,000
ถนนมิตรภาพ (บริเวณแยกสามเหลี่ยม - ถนนเหล่าธานี)	เท่าเดิม	70,000	70,000
ถนนมิตรภาพ (บริเวณถนนเหล่าธานี - ทางเข้าสนามม้า)	เท่าเดิม	50,000	50,000
ถนนเทพารักษ์ ช่วงที่ 1 (บริเวณถนนหลังศูนย์ราชการ - ถนนประชาสโมสร)	เพิ่มขึ้น	35,000	60,000
ถนนเลียบทางรถไฟสายนครราชสีมา - นครราชสีมา	เท่าเดิม	8,000	8,000
ถนนกลางเมือง ช่วงที่ 4 (ตั้งแต่ถนนศรีจันทร์ ถึง ถนนสวนชื่น)	เท่าเดิม	150,000	150,000
ถนนกลางเมือง ช่วงที่ 5 (ตั้งแต่ถนนสวนชื่น ถึง ถนนเฉลิมพระเกียรติ)	เท่าเดิม	120,000	120,000

ตารางที่ 3 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าแปลงที่ดิน (รายถนน) ในรอบบัญชี ปี 2555 – 2558 และ ปี 2559 – 2562 จำนวน 32 แปลง อ้างอิงราคาการประเมินมูลค่าที่ดินจากการประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

รายชื่อถนนสายหลัก	แนวโน้มราคา ที่ดิน	ราคา (บาท) ปี 2555 - 2558	ราคา (บาท) ปี 2559 - 2562
ถนนประธานมิตร ช่วงที่ 2 (ตั้งแต่ถนนศิลปประดิษฐ์ - ซอยมะลิวัลย์ 8)	เท่าเดิม	10,000	10,000
ถนนหลังเมือง ช่วงที่ 4 (ตั้งแต่ถนนศรีจันทร์ ถึง ถนนชีทาซอน)	เพิ่มขึ้น	60,000	80,000
ถนนหลังเมือง ช่วงที่ 5 (ตั้งแต่ถนนชีทาซอน ถึง ถนนรอบเมือง)	เพิ่มขึ้น	50,000	70,000
ถนนรอบเมือง ช่วงที่ 2 (บริเวณถนนศรีจันทร์)	เพิ่มขึ้น	40,000	58,000
ถนนประชาธิปไตย ช่วงที่ 2 (บริเวณถนนศิลปประดิษฐ์ - ซอยมะลิวัลย์ 8)	เท่าเดิม	10,000	10,000
ถนนชวนชื่น ช่วงที่ 1 (บริเวณถนนหน้าเมือง ถึง ถนนกลางเมือง)	เท่าเดิม	60,000	60,000
ถนนเฉลิมพระเกียรติ ช่วงที่ 5 บริเวณถนนกลางเมือง - ถนนรัตนมัย)	เพิ่มขึ้น	25,000	40,000
ถนนวินิจคดี	เพิ่มขึ้น	35,000	56,000
ถนนสามัคคีอุทิศ ช่วงที่ 2 (บริเวณถนนอำนาจดี - ถนนศรีจันทร์)	เพิ่มขึ้น	15,000	30,000

สรุปอภิปรายผลการวิจัย

จากการประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่ดินในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยการจำแนกการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในช่วงปี 2538 2548 2558 และปี 2562 ด้วยเทคนิคแปลตีความด้วยสายตาร่วมกับเทคนิคการจำแนกแบบกำกับดูแล (Supervised Classification) ด้วยเทคนิคความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) เพื่อจำแนกลักษณะการใช้ที่ดินเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ที่ดินประเภทเมือง และการใช้ที่ดินที่ไม่ใช่เมือง และตรวจสอบความถูกต้องจากการคำนวณค่าความถูกต้องโดยรวม (Overall Accuracy) ร่วมกับการตรวจสอบด้วยวิธีการลงสำรวจภาคสนาม พบว่า ภาพรวมของพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีแนวโน้มสูงขึ้นในทุกช่วงปี ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ เปลี่ยนเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่พาณิชยกรรมการ มีการสร้างห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และพัฒนาเมืองในรูปแบบ Smart City ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของธัญญรัตน์ ไชยคราม ที่ศึกษาความเป็นเมืองจากการประเมินคุณค่าและมูลค่าที่ดินในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองขอนแก่นเป็นไปในทิศทางบริเวณจุดศูนย์กลางเมือง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ที่ดินมากที่สุดคือปัจจัยด้านระบบคมนาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณถนนศรีจันทร์ ถนนกลางเมือง แปลงที่ดินที่อยู่ตามแนวทางหลวงหมายเลข 12 และหมายเลข 1231 การพัฒนาเมืองส่วนใหญ่อยู่ทาง

ด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ ส่งผลให้บริเวณพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่นมีมูลค่าที่ดินเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านคมนาคมขนส่งที่สะดวก และมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสูง ส่งผลให้ราคาการประเมินมูลค่าราคาที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น ว่า พื้นที่เขต 2 ชุมชนศรีจันทร์มีมูลค่าที่ดินที่สูงที่สุด เนื่องจากอยู่ในเขตชุมชนเมือง อยู่ติดเส้นทางคมนาคมหลักสามารถเดินทางได้สะดวก รองลงมา คือ เขต 4 หนองแขว โดยเฉพาะชุมชนไทยสมุทร และผลจากการสัมภาษณ์และสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างเจ้าของที่ดิน แสดงความคิดเห็นว่า ราคาที่ดินในอนาคตมีแนวโน้มสูงขึ้นจำนวน 18 แปลง แปลงที่ดินที่มีราคาเท่าเดิม 14 แปลง แต่ไม่มีเจ้าของแปลงที่ดินแปลงใดที่ให้ความคิดเห็นว่าเป็นแปลงของตนจะมีราคาลดลงในช่วงปี 2559 – 2562 ราคาการประเมินที่ดินจะมีมูลค่าสูงขึ้นจากในช่วงปี 2555 – 2558 ทุก ๆ แปลง

ข้อเสนอแนะ

1) ในการศึกษาและวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในมิติจำนวนของประชากร ความหนาแน่น และการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เมือง

2) ในการศึกษาและวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในมิติด้านคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่เมือง เช่น รายได้ การศึกษา อาชีพ และสุขภาพอนามัยร่วมด้วย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้ สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานหรือผู้ที่สนใจ เพื่อนำไปศึกษา ปรับปรุง แก้ไขและเป็นแนวทางในการวางแผนการขยายตัวของเมืองในอนาคต และเป็นแนวทางในการประเมินราคาที่ดิน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว และมีความถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กฤษณะ สุระดณัย และคณะ. (2564). แนวนโยบายการขับเคลื่อนเทศบาลนครขอนแก่นสู่ความเป็นเมืองทันสมัย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(3), 320-333.

ณัฐพล จันทรแก้ว, ณัฐวัฒน์โพธิ์ขาว และศศิพร ผลพฤกษา. (2557). การประยุกต์ภูมิสารสนเทศเพื่อหาพื้นที่ศักยภาพในการอพยพและเส้นทางลำเลียงเคลื่อนย้าย:กรณีศึกษาการเกิดอุทกภัยจังหวัดปทุมธานี. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 22(4), 447-461.

ตรงฉัตร ไสตทิพย์พันธ์. (2550). ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อแบบจำลองการประเมินราคาที่ดิน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

- โตมร ศุขปรีชา. (2562). **ขอนแก่น: เป็นเมือง**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=3aQ1NfsHxlo>.
- ธัญญรัตน์ ไชยคราม. (2563). การเปรียบเทียบการขยายตัวของเมืองระหว่างก่อน – หลังการเข้าร่วมโครงการ 12 เมืองต้องห้าม...พลาด ของเมืองการท่องเที่ยวเมืองรอง จากภาพดาวเทียมแสงไฟช่วงเวลากลางคืน กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. **วารสาร Thai Journal of Science and Technology**, 9(1), 32-44.
- ธัญญรัตน์ ไชยคราม. (2563). การศึกษาความเป็นเมืองจากการประเมินคุณค่าและมูลค่าที่ดินในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ. **วารสาร Thai Journal of Science and Technology**, 9(6), 773-786.
- บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด. (2557). **การพัฒนาเมืองขอนแก่น**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.khonkaenthinktank.com/>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2563].
- สาลิณี ศุกลรัตน์เมธี. (2555). การขยายตัวของชุมชนบริเวณชานเมืองกับความยั่งยืนทางสังคม กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. **วารสารวิชาการ**, 26, 33-48.
- อดิชาติ เผ่าภู่ง. (2558). **สำรวจการเปลี่ยนแปลงราคาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย จากการขยายตัวของโครงการรถไฟฟ้า กรณีศึกษารถไฟฟ้าสายสีเขียว (เบร้ง-สมุทรปราการ)**. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อริวัชร สังข์จันทราพร และอริศรา เจริญปัญญาเนตร. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่าง การขยายตัวของเมืองจากภาพดาวเทียมแสงไฟช่วงเวลากลางคืน การใช้ที่ดินประเภทเมืองและความหนาแน่นประชากรบริเวณเมืองเชียงใหม่. **วารสารวารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 26(7), 1094-1106.
- อริสา จันทรบุนภูทาและจิรัฐ เจนพิ่งพร. (2561). **ความเป็นเมือง (URBANIZATION) และนโยบายของไทย**. สายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- Cochran. (1997). **การใช้สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง**. [online]. Available from: <https://sites.google.com/site/bbjunney/khnad-khxng-klum-tawxyang-thi-hemaa-sm>.
- Malczewski, J. (1999). **GIS and Multicriteria Decision Analysis**. John Wiley and Sons. New York.

บทวิจารณ์หนังสือ วิชาสารคดี

ผู้วิจารณ์: อาจารย์มิ่งมนัสชน จังหาร
อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง เขียน
สำนักพิมพ์สารคดี

ข้อมูลหนังสือ: วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง. (2562). วิชาสารคดี. นนทบุรี: สารคดี.

“วิชาสารคดี” คือหนังสือว่าด้วยหลักการและวิธีการเขียนสารคดี โดยเนื้อหาในเล่มมาจากประสบการณ์ของ “วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง” นักเขียนสารคดีของเมืองไทย โดยวีระศักดิ์ได้แนะนำหลักวิธีการเขียนสารคดี (feature) ไว้ 9 ขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็น “9 ขั้นบันไดสู่หัวใจงานเขียนสารคดี” เพื่อให้ผู้ที่สนใจศาสตร์การเขียนสารคดีได้ศึกษาเรียนรู้ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน และค่อย ๆ ไต่บันไดขึ้นไปจนถึงกลวิธีการเขียน ทั้งนี้วีระศักดิ์ได้ย้ำว่า การเขียนสารคดีนั้น แม้จะบอกจะสอนกันได้ก็เพียงในเบื้องต้น แต่สิ่งที่จะทำให้ นักเขียนสร้างสรรค์งานเขียนสารคดีออกมาได้นั้น ต้องอยู่ที่การลงมือปฏิบัติ การลงพื้นที่ การหาข้อมูล

การได้ลงมือเขียน และการทำงานอย่างต่อเนื่อง จริงจัง สม่ำเสมอ ละเอียดโล้กับงานเขียน แก้ปัญหาเฉพาะหน้า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บอกกล่าวสอนกันไม่ได้ นักเขียนต้องประสบพบเจอ ด้วยตัวเอง หมั่นฝึกฝน เคียวกรำ พัฒนางานของตัวเองอยู่ตลอดเวลา

ต่อไปนี้นำเสนอ “9 ขั้นตอนสู่หัวใจงานเขียนสารคดี” ของ วีระศักดิ์ จันทรสังแสง ดังต่อไปนี้

บันไดขั้นแรก ในโลกการอ่าน-การเขียน วีระศักดิ์เริ่มต้นจำแนกพื้นฐานของงานเขียนแต่ประเภท โดยบอกว่าหากใครคิดอยากสร้างสรรค์ผลงาน การรู้จักนิยามความหมาย หรือหมวดหมู่ของงานเขียนเป็นเรื่องต้องศึกษาให้เข้าใจตั้งแต่ต้น เพราะจะทำให้เขียนงานได้อย่างตรงเป้าหมายและเข้าถึงกลุ่มของคนอ่าน ผู้เขียนได้แบ่งประเภทของงานเขียนอย่างกว้าง ๆ โดยใช้หลักการทางด้านเนื้อหา คือ เรื่องแต่ง (fiction) กับเรื่องไม่แต่ง (non-fiction) และหมวดหมู่ย่อยของงานเขียนในกลุ่ม non-fiction นั้น มีตั้งแต่ข่าว เรื่องความ ความเรียง บทความ ตำรา งานวิจัย สารคดี ฯลฯ ผู้เขียนอธิบายว่า งานเขียนสารคดียุคใหม่มีการสร้างสรรค์วิธีการเล่า ประณีตโล้ใจในแง่ถ้อยคำภาษา ไม่ต่างจากเรื่องสั้นหรือนิยาย พาทำให้เกิดความโกลาหลในหมู่นักอ่านนักวิจารณ์ว่าเส้นแบ่งระหว่างสารคดีกับ fiction (เรื่องแต่ง) พร่าเลือนจนยากจะแยกความแตกต่าง แต่หากว่ากันที่ “เนื้อหา” สารคดี (feature) ต้องไม่แต่ง เส้นแบ่งสารคดีกับเรื่องสั้นเรื่องแต่งจึงควรอยู่ที่เนื้อหา ไม่ใช่รูปแบบการนำเสนอ วีระศักดิ์ย้ำว่านักเขียนต้องเข้าใจประเภทของงาน เพราะเป็นพื้นฐานของการสร้างสรรค์งานเขียน

ต่อจากนั้นจึงเข้าสู่เรื่องความหมายของคำว่า “สารคดี” โดยบอกว่าวงการงานเขียนไทยใช้กันสองความหมาย คือ ใช้เรียกงานเขียนประเภทหนึ่งให้ข้อมูลความรู้ควบคู่กับความบันเทิงในการอ่าน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า feature กับอีกความหมายที่มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมงานเขียนในกลุ่ม non-fiction ทั้งหมด โดยมีคำว่าบันเทิงคดี (fiction) เป็นคู่ตรงข้าม จึงจำต้องยอมรับว่า สารคดี (feature) เป็นงานเขียนประเภทหนึ่งในกลุ่มสารคดี (non-fiction) หรือกลุ่มเรื่องไม่แต่ง ทั้งนี้สารคดีก็ต่างจากงานวิจัย บทความ ความเรียง แม้ว่าจะเป็นงานเขียนที่ยึดโยงอยู่กับข้อเท็จจริงเหมือนกันก็ตาม ผู้เขียนได้สรุปความหมายของ สารคดี อย่างสั้น ๆ ว่า ความจริงอิงความงาม โดยมีลักษณะการเล่าเรื่องจริงอย่างมีศิลปะ งานเขียนที่มุ่งให้ข้อมูลความรู้ ข้อเท็จจริงที่ไม่เติมแต่ง ผ่านลีลาภาษาที่มีวรรณศิลป์ ได้ความเพลิดเพลินรื่นรมย์ในการอ่าน และที่สำคัญคือการให้ให้ความรู้ด้วย บันไดขั้นแรกนี้ทำให้เราได้เรียนรู้เรื่องประเภทของงานเขียน และความหมายของคำว่าสารคดี ซึ่งถือเป็นเรื่องแรก ๆ ที่นักเขียนหน้าใหม่หรือผู้ที่กำลังฝึกเขียนต้องศึกษาและให้ความสำคัญ

บันไดขั้นที่ 2 เรื่อง **องค์ประกอบของสารคดี** โดยผู้เขียนบอกว่าองค์ประกอบของสารคดีนั้นมี 2 ส่วนด้วยกันคือ “ข้อมูล” และ “กลวิธีการนำเสนอ” ซึ่งเปรียบเสมือนแขนสองข้างของงานเขียนสารคดี ที่จะทำให้สมบูรณ์ สมดุล ข้อมูลเป็นครึ่งหนึ่งของงานสารคดี อีกครึ่งที่เหลือคือกลวิธีการนำเสนอ หรือเทคนิควิธีในการเล่าเรื่องให้ชวนติดตาม นอกจากนี้ผู้เขียนได้แบ่งประเภทข้อมูลในงานเขียนสารคดีออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ ข้อมูลค้นคว้า หรือข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลสัมผัส และข้อมูลสัมภาษณ์ ในส่วนของการเล่าเรื่องนั้นผู้เขียนยกตัวอย่างว่าเหมือนการไต่ขั้นบันได ซึ่งมีอยู่สี่ลำดับขั้นคือ เขียนแบบบันทึก ลงลึกในประเด็น เลือกเฟ้นวิธีการนำเสนอ เจาะเส้นทางของตัวเอง ซึ่งนักเขียนสารคดีต้องคำนึงถึงแขนทั้งสองข้างนี้เพื่อให้งานเขียนน่าอ่านและสมบูรณ์

ข้อมูล เป็นบันไดขั้นที่ 3 งานสารคดีจะมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือต้องมีความครบถ้วนของข้อมูล โดยผู้เขียนได้อธิบายถึงข้อมูลที่อยู่ในงานเขียนสารคดีว่ามีอยู่ 3 ส่วนด้วยกันคือ ข้อมูลค้นคว้าหรือข้อมูลทุติยภูมิ เรียกว่าข้อมูลแห้ง และอีกสองส่วนที่เรียกว่าข้อมูลดิบคือ ข้อมูลสัมผัส และข้อมูลสัมภาษณ์ ก่อนลงมือเก็บข้อมูลก็ต้องมีการเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมการบันทึก ซึ่งมีทั้งการบันทึกด้วยความจำ การบันทึกด้วยการจด การบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียง การบันทึกแต่ละรูปแบบที่แตกต่างและผู้เขียนต้องทำความเข้าใจ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงเรื่องของการเตรียมเนื้อหาก่อนลงพื้นที่ โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานและบริบทของพื้นที่ เพื่อไม่ให้เสียเวลากับการถามคำถามซ้ำ อีกทั้งยังย้ำถึงภูมิข้อสำคัญของนักเขียนสารคดีคือ การตรงต่อเวลาเมื่อได้นัดหมายกับแหล่งข้อมูล สุดท้ายคือเรื่องของการสัมภาษณ์ที่ผู้เขียนมีหลักการ คือ การนั่งสัมภาษณ์ต่อหน้าเป็นเรื่องจำเป็นและต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์มากพอ คุณสมบัติที่สำคัญของนักสัมภาษณ์คือการฟัง เตรียมคำถามจากประเด็นที่ต้องการเขียนให้ครบถ้วน เมื่อมีข้อโต้แย้งควรจะซักค้านเพื่อให้เกิดประเด็นใหม่ ๆ และการถอดเทปสัมภาษณ์ หากเป็นไปได้ควรทำด้วยตัวเอง เพื่อย้อนกลับไปนึกทบทวนข้อมูลที่ได้รับฟังมาอีกครั้ง

ผู้เขียนสรุปเรื่องของข้อมูลไว้ว่า บางครั้งข้อมูลก็ไม่ใช่ความถูกต้องเบ็ดเสร็จเสมอไป นักเขียนสารคดีควรวางข้อมูลให้ผู้อ่านได้ตัดสินใจ โดยนำเสนอข้อมูลในทุกด้าน เพราะพื้นฐานสารคดีคืองานเล่าข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนไม่เติมแต่ง เปลี่ยนแปลงได้หากมีข้อมูลใหม่ ๆ ที่น่าเชื่อถือมาลบล้าง นักเขียนสารคดีต้องจัดการ ตรวจสอบข้อมูลก่อนนำเสนอ และต้องเท่าทันข้อมูลและแหล่งข้อมูล

บันไดขั้นที่ 4 **วิธีการนำเสนอ** หรือกลวิธีในการเล่า สารคดีจะนำเสนอใจหรือนำติดตาม ปัจจัยหนึ่งก็คือวิธีสร้างสรรค์การนำเสนอ การเลือกเฟ้นวิธีการนำเสนอ นั้นมี 3 เรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันคือ ผู้เล่าเรื่อง โดยการกำหนดว่าใครจะเป็นผู้เล่าในสารคดีเรื่องนั้น เล่าผ่านเสียงหรือมุมมองของใคร ส่วนต่อมาคือเรื่องของเส้นเรื่อง การดำเนินไปของเรื่อง ต้องมีสิ่งเชื่อมร้อยหรือแกนกลางให้เกาะเกี่ยวจากต้นไปจนจบ และติดตามไปตลอดทั้งเรื่อง ส่วนสุดท้ายคือเรื่องของกลวิธีการเล่า คือการออกแบบโครงเรื่อง ลำดับการเล่า เทคนิคที่จะนำเสนอ ทั้งสามเรื่องนี้เป็นสิ่งที่นักเขียนต้องให้ความสำคัญ และนักเขียนต้องหมั่นฝึกฝน โดยเริ่มจากพื้นฐานของการอ่านงานสารคดีอย่างละเอียดรวบกับช่างเย็บผ้าที่ต้องเลาะตะเข็บดูการวางโครงเรื่องและการสร้างแต่ละส่วน นอกจากนี้แล้วผู้เขียนยังยกตัวอย่างภาพยนตร์เพื่อให้เห็นถึงวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่องโดยฉับ เล่าเรื่องแบบตัดสลับ เล่าเรื่องแบบย้อนกลับ การตัดเอาตอนสำคัญมาเปิดเรื่อง เล่าผ่านโครงเรื่องที่แข็งแรง ผู้เขียนปิดท้ายบันไดขั้นนี้ว่า กลวิธีการเล่าเรื่องนั้นสำคัญ เปรียบเสมือนแขนขาหนึ่งในงานสารคดี

บันไดขั้นที่ 5 **ลำดับชั้นการทำงาน: ขั้นบันไดวิชาสารคดี** ก่อนจะเขียนเริ่มเขียนสารคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้เขียนได้ให้ข้อแนะนำว่า นักเขียนนั้นต้องแจ่มชัดในความคิดของตัวเองในสามขั้นตอน คือ จะเล่าเรื่องอะไรและจะเล่าประเด็นไหน รู้และเข้าใจเรื่องนั้นอย่างแจ่มแจ้งจนสามารถเล่าต่อได้ และต้องการเขียนมันออกมาเพื่อพิสูจน์ความสำเร็จของเรื่องเล่า นั้น ๆ โดยได้ให้รายละเอียดในการเลือกประเด็นว่ามีวิธีการเลือกอย่างไร และการวางโครงเรื่องว่ามีวิธีการและขั้นตอนแบบไหน ความสำคัญของโครงเรื่องซึ่งถือว่าเป็นกระดูกสันหลังของงานเขียน เป็นเค้าโครงร่างความคิด ซึ่งทำให้งานสารคดีชัดเจนและอยู่ในประเด็นที่ต้องการนำเสนอ หลังจากได้โครงเรื่องแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการลงพื้นที่ ซึ่งผู้เขียนได้บอกถึงแนวปฏิบัติและข้อแนะนำต่าง ๆ เช่น ให้ค้นข้อมูลไปก่อน การให้ความสำคัญกับการนัดหมายแหล่งข้อมูล เป็นต้น

เมื่อข้อมูลครบถ้วนแล้วก็เข้าสู่กระบวนการเขียน ผู้เขียนได้บอกถึงวิธีการเขียนเนื้อหาลักษณะต่าง ๆ ทั้งการเขียนข้อมูลที่ได้ไปค้นมา การเขียนข้อมูลสัมภาษณ์ การอ้างอิงค่าจากการสัมภาษณ์ การเขียนข้อมูลสัมผัส ความเห็น ความรู้สึกของผู้เขียน

ต่อบันไดขั้นที่ 6 ว่าด้วยเรื่อง **โครงสร้างงานสารคดี** บันไดขั้นนี้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสี่อย่าง คือ ชื่อเรื่อง เปิดเรื่อง ตัวเรื่อง และปิดเรื่อง โดยลงรายละเอียดไปในแต่ละองค์ประกอบ เริ่มจากการต้องใส่ใจและให้ความสำคัญในการตั้งชื่อเรื่อง การเปิดเรื่องที่ต้อง

ให้เด่น โดนใจ เราใจ เพื่อให้คนอ่านติดตามอ่านต่อ ก่อนจะไปสู่การปิดเรื่องที่มีเทคนิคและกลวิธีหลายลักษณะ โดยยกตัวอย่างการเปิดเรื่องและปิดเรื่องนั้นมีลักษณะต่าง ๆ ขึ้นมาพร้อมอธิบายประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจน

บันไดขั้นที่ 7 กล่าวถึง **ประเภทของงานสารคดี** จากที่มีนักวิชาการแบ่งประเภทของงานเขียนไว้มากมาย ทำให้เกิดการแบ่งงานสารคดีหลายประเภท ในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงได้แบ่งประเภทและหมวดหมู่ของงานเขียนโดยยึดตามเนื้อหาเป็นหลักว่า สารคดีจะมีเนื้อหาหลักอยู่ 6 ประเภท คือ สารคดีชีวิต สารคดีท่องเที่ยว สารคดีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สารคดีประวัติศาสตร์ สารคดีวิทยาศาสตร์ สารคดีศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้สรุปเด็ดขาดตายตัว เพราะการแบ่งประเภทของงานเขียนสารคดีนั้นยาก ยึดหลักไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะเรื่องของเนื้อหาที่สารคดีบางเรื่องผู้เขียนสามารถเลือกนำเสนอได้ในหลายประเด็น เกี่ยวโยงกับหลายด้าน ยากจะจัดเข้าประเภทหนึ่งใดได้ ทั้งนี้การบอกว่าสารคดีเป็นประเภทใดนั้น ผู้เขียนเองต้องชัดเจนต่อเรื่องที่เจาะจงและเล่า

บันไดขั้นที่ 8 เรื่อง **วิธีสร้างเสน่ห์ในงานเขียน** ผู้เขียนได้กล่าวถึงเสน่ห์ในงานเขียนโดยเริ่มต้นจากผู้เล่าเรื่อง โดยสารคดีต้องมีผู้เล่าเรื่อง แต่จะให้เสียงของใครเป็นผู้เล่า อยู่ในเรื่องหรือไม่อยู่ในเรื่อง เสียงเล่านั้นกำลังพูดกับใคร หรือเจาะจงพูดกับใครโดยตรง นักเขียนต้องเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องให้เหมาะสมกับเรื่องที่ตัวเองจะเล่า ทั้งนี้มีเทคนิคกลวิธีมากมายที่ผู้เขียนได้อธิบายพร้อมกับยกตัวอย่าง อีกสิ่งหนึ่งที่เสริมให้สารคดีมีเสน่ห์เพิ่มขึ้นก็คือ ฉากและบรรยากาศ โดยต้องบรรยายให้เห็นภาพ บอกพิกัดให้รู้ว่าอยู่แห่งหนใด เรื่องของตัวละครและบทสนทนาก็สำคัญ หากจะให้งานสารคดีน่าติดตามและมีชีวิตชีวา สามารถนำตัวละครและบทสนทนามาใช้ในเรื่องได้ นอกจากนั้นการสร้างเสน่ห์ในงานเขียนก็มีรายละเอียดที่ไม่สามารถมองข้ามได้อย่างการใช้ สรรพนามแทนการซ้ำชื่อ เรื่องของวรรคตอนและการใช้ย่อหน้า การคัดวรรคทองที่คมคาย กินใจ ชาบซึ้ง เรื่องของสำนวนภาษา ความเปรียบ สุกท้ายคือเรื่องของความจริง ซึ่งถือเป็นเสน่ห์อีกอย่างของงานสารคดี นักสารคดีพึงใส่ใจว่า การเขียนเล่าเรื่องจริง ต้องทำให้สมจริง คนอ่านจะได้เชื่อด้วยว่าเป็นเรื่องจริง

การประเมินค่าในงานสารคดี บันไดสุดท้าย คือ การประเมินค่างานสารคดี ผู้เขียนตั้งคำถามว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่า งานสารคดีที่ดีนั้นควรมีคุณสมบัติอย่างไร โดยผู้เขียนได้กำหนดกรอบเกณฑ์ขึ้นมาจากคุณสมบัติในด้านประเด็นเนื้อหา ด้านการสร้างสรรค์ ด้านงานเขียนนั้นมีเสน่ห์ มีวรรณศิลป์ ด้านมีคุณค่าในการสร้างสรรค์จรโล่งสังคม มีพลังสะท้อนอารมณ์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยได้หยิบยกให้คำของนักเขียนสารคดีและนักวิชาการมาประกอบในเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมา

ช่วงท้ายของหนังสือ ผู้เขียนนำข้อเขียนและคำแนะนำของผู้ผ่านทางมาก่อน อาทิ ธีรภาพ โลหิตกุล อรสม สุทธิสาคร มาให้ผู้เริ่มเขียนงานสารคดี อยากระเบิดบนเส้นทางสายนี้ เพื่อศึกษาเป็นแนวทางและกำลังใจ

แม้หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจะบอกว่าไม่ใช่ตำราหรือผลงานวิชาการ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ประสบการณ์การสร้างสรรคงานเขียนสารคดีมา 20 กว่าปี ย่อมเป็นที่ยอมรับของนักอ่าน มีผลงานเชิงประจักษ์ชัดเจน บันไดในแต่ละขั้นที่ผู้เขียนได้นำเสนอมานั้น ล้วนกลั่นกรองและขับเคี่ยวมาจากประสบการณ์ตรง การลงพื้นที่ ผ่านพบผู้คน และเขียนออกมาเป็นงานสารคดีมากมาย นั่นจึงเป็นสิ่งที่คนที่สนใจงานสารคดี ต้องศึกษาเรียนรู้ ทำให้เห็นมิติอย่างรอบด้านในงานสารคดีที่ถูกถ่ายทอดผ่าน “นักเขียนสารคดี” มีอาชีพที่ทำงานอย่างจริงจัง

นอกจากนั้น การยกตัวอย่างผลงานสารคดีของผู้เขียน และนักเขียนสารคดีฝึกหัด มาประกอบในเล่ม พร้อมทั้งมีการอธิบาย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและกลวิธีในการเขียนได้ชัดเจนขึ้น

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับเป็นคู่มือให้ผู้ที่กำลังฝึกเขียนสารคดี หรือผู้ที่สนใจศึกษา งานเขียนประเภทสารคดี สามารถใช้ประกอบเป็นแนวทางในการเรียนรู้ได้อย่างดี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ศาสตร์ด้านการเขียนย่อมต้องลงมือปฏิบัติและฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ จึงจะประสบผลสำเร็จ อย่างที่วีระศักดิ์ได้เน้นย้ำเอาไว้ว่า

“หากบันไดที่ทอดไปสู่การเป็นนักเขียนสารคดีมีอยู่ 10 ขั้น ราวครึ่งทางของเส้นทางเป็นส่วนที่ยังพอบอกสอนกันได้ ส่วนในขั้นปลาย ๆ ขึ้นไปเป็นช่วงขั้นที่นักเขียนแต่ละคนต้องบุกเบิกป็นปายกันไปเอง ซึ่งเมื่อถึงตรงนั้นตำราที่ละทิ้งได้ อาจเปรียบคล้ายวาระทางธรรมที่ว่าแพมไฉนข้ามลำน้ำ เมื่อถึงฝั่งก็ไม่จำเป็นต้องแบกแพข้ามไปด้วย”

ข้อมูลหนังสือ: วีระศักดิ์ จันทรสังแสง. (2562). วิชาสารคดี. นนทบุรี: สารคดี.

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษาตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
4. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
5. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
6. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิงต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ-สกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) หรือการอ้างชื่อผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิง ดังนี้ ชื่อ-สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
7. รูปแบบบรรณานุกรม มีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป

บุญชม ศรีสะอาด. (2539). **การวิจัยเบื้องต้น**. มหาสารคาม: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Bayber, J. (1960). **The Process of education**. New York: Vintage.

หนังสือแปล

นิวเบิล, เดวิด และ แคนนอน, โรเบิร์ต. (2535). **เทคนิคการสอนครบวงจร**. (สุนทร โคตรบรรเทา, ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

Kireev, V. (1979). **Physical chemistry**. (G. Peck and F. Leib, Trans.) 2nd ed. Moscow: Mir.

บทความจากหนังสือ

อุกฤษณ์ แพทย์น้อย. (2536). หลักการที่แท้จริงของทฤษฎีสัญญาประชาคม. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). **รัฐศาสตร์สาร; ปรัชญาและความคิด**. (เล่มที่ 2, หน้า 55-75). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

Shuman, R. B. (2003). Aggression. In Piotrowski, N. A. (Ed.). **Magill's encyclopedia of social science: Psychology** (Vol. 1, p. 71). 2nd ed. Pasadena, CA: Salem Press.

บทความในหนังสือพิมพ์

ต่อเวลา (นามแฝง). (2542, 12 ตุลาคม). ศูนย์สารสนเทศ กกท. แหล่งข้อมูลกีฬาไทย. **มติชน**, หน้า 22.

Ames, P. (1993, May 1). EC Urge China to open markets. **The Nation**. pp. 35.

บทความในสารานุกรม

ลีนา ผู้พัฒนพงศ์. (2533). มะเกลือ. ใน บุญพฤกษ์ จาญามระ บรรณาธิการ. **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. (เล่มที่ 22, หน้า 14615-14616). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

Steffe, L. (1990). Overview of the action group A 1 : Early childhood years. In Steffe, L. and Wood, T. (Eds.). **Transforming Early Childhood Mathematics Education**. (Vol.11, pp.80-83). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Press.

วารสาร

สุรวุฒิ ปัดโรตอง. (2540). การสร้างองค์ความรู้: ศึกษาจากปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิตภาคพิเศษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2535-2538. **วารสารบัณฑิตศึกษา**, 1(1), 24-41.

Chibber, P.K. and Majumdar, S.K. (1999). Foreign ownership and profit ability: Property rights, control, and the performance of firms in Indian industry. **Journal of Law & Economics**, 42(1), 209-238.

อ้างอิงจากบทนิพนธ์/งานวิจัย

ธีรนนท์ ตานนท์. (2536). ปัญหาของครูผู้สอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

Wongchoo, K. (1998). The relationship between self-concept, basic personal and family factors with self-care behaviors of HIV and AIDS person. Master Thesis in Family Nursing The Graduate School, Khon Kaen University. [In Thai].

Boonmathya, R. (1997). **Contested concepts of development in rural northeastern Thailand**. Ph.D. Dissertation, Department of Anthropology, University of Washington, U.S.A.

การสัมภาษณ์

มี ภูเขาใหญ่. (14 เมษายน 2546). สัมภาษณ์. ราชภัฏ. ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 4 บ้านโนนทอง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.

Stueart, R. (2009, March 25). **Interview**. President. Academic Resource Center, Mahasarakham University.

จดหมายเหตุ คำสั่ง ประกาศ

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). **ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรปการ**. เลขที่ 3/198.

หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3**. เลขที่ 12.

มหาวิทยาลัยบูรพา. (2533, 13 กุมภาพันธ์). **เรื่อง กำหนดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2534**. ประกาศมหาวิทยาลัยบูรพา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2533, 13 กุมภาพันธ์). **เรื่อง เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง**. คำสั่งที่ ศธ. 030303/1462.

ราชกิจจานุเบกษา

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยบูรพา พุทธศักราช 2533. (2533, 29 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 107 ตอนที่ 131. หน้า 1-20.

เว็บไซต์ทั่วไป

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2553). **เพลงประจำมหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. [ออนไลน์].
ได้จาก: <http://www.web.msu.ac.th/aboutmsu.php> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14
กุมภาพันธ์ 2553].

European Space Agency. (2008). **ESA: Missions, Earth Observation: ENVISAT**.
[Online]. Available from: <http://envisat.esa.int/> [accessed 3 July
2008].

8. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 Point

รูปแบบการพิมพ์

- ด้านบน 2.5 เซนติเมตร ด้านซ้าย 2.5 เซนติเมตร
- ด้านล่าง 2 เซนติเมตร ด้านขวา 2 เซนติเมตร

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กึ่งกลาง	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	กึ่งกลาง	13
บทคัดย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	16

จริยธรรม การตีพิมพ์ผลงาน

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1. บทความที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. เนื้อหาของบทความจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
3. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
4. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่น หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในบทความของตัวเอง เช่น ภาพ ตาราง เป็นต้น
5. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา
6. ผู้เขียนบทความจะต้องปรับบทความตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามแบบฟอร์ม (Template) ของวารสาร
7. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการบทความจริง
8. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
9. ผู้เขียนไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง
10. การกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิตติกรรมประกาศนั้น หากสามารถทำได้ผู้เขียนบทความควรขออนุญาตจากผู้ที่ถูกเขียนประสงค์จะขอบคุณเสียก่อน
11. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือเลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
12. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาพของคนที่ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน
5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง
6. เมื่อบรรณาธิการตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียน เพื่อพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์การตีพิมพ์
7. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น ๆ
3. ผู้ประเมินบทความควรรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

